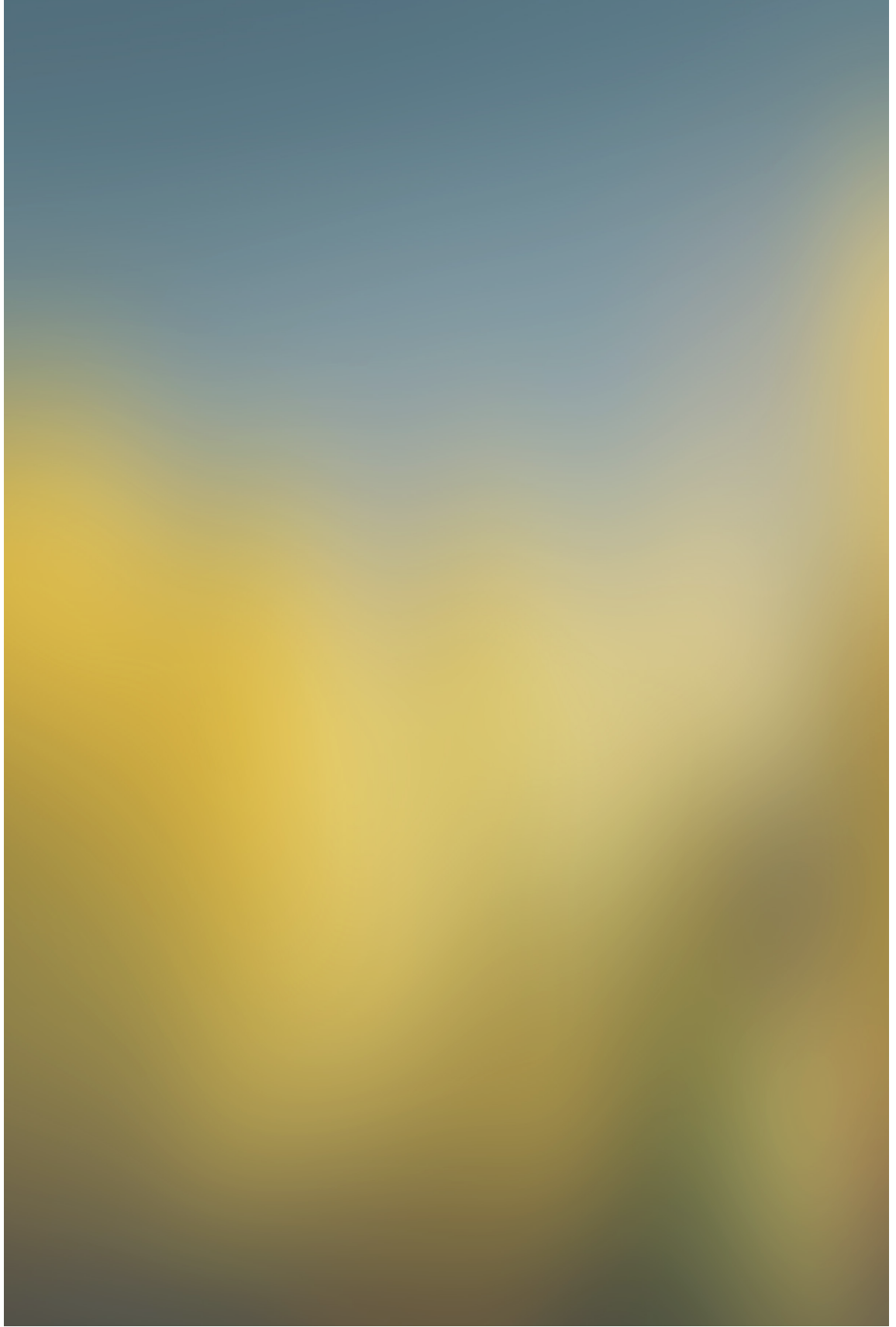

Lempää ja radikaalia

Elokapinan taideaktiivismin mahdollisuudet lukion kuvataiteessa

Aino Jääliñoja
Pro gradu -tutkielma 2025
Lapin yliopisto, Taiteiden tiedekunta
Kuvataidekasvatuksen koulutusohjelma

Tiivistelmä:

Taiteella ja kulttuurilla on merkittäviä mahdollisuuksia ottaa kantaa ilmastokriisiin, luonnon monimuotoisuuden köyhtymiseen ja oikeudenmukaisuuteen. Taide yhdistettäessä aktivismiin, eli konkreettisiin tavoitteisiin, taktiikoihin ja strategioihin, vahvistaa vaikuttavuutta ja sanoman välittämistä. Taiteen ja kulttuurin kautta on myös mahdollista matalalla kynnyksellä tutustua usein monelle vieraalta tuntuvaan aktivismiin ja yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Ilmastoliikkeen uusi nousu on hyödyntänyt taideaktivismia toiminnassaan vahvasti.

Pro gradu -tutkielmani käsittelee Elokapinan taideaktivismia, aina liikkeen toimintamekanismeista ja -periaatteista käytännön toimintaan. Aineistonani toimii ensisijaisesti Elokapinan aktivistien haastattelut, joiden kautta pyrin selvittämään keinoja Elokapinan taideaktivismiin taustalla. Tutkielmani on laadullinen tutkimus, jossa hyödynnän haastatteluaineiston analyysissä sisällönanalyysiä, luokittelua ja teemoittelua.

Tulkitsen aineistoani radikaalin, kriittisen ja feministisen pedagogiikan viitekehyksissä. Pohdin Elokapinan artivismiin mahdollisuuksia kuvataidekasvatukselle myös nykytaidekasvatuksen ja ilmiöoppimisen teemojen sekä laaja-alaisen osaamisen tavoitteiden kautta. Aineiston analyysin ja lähdekirjallisuuden kautta vastaan toiseen tutkimuskysymykseeni: miten Elokapinan taideaktivismiin keinoja on mahdollista hyödyntää lukion kuvataiteen opetuksessa?

Tutkielmani lähdeaineiston kautta ekokriisiä ja ilmastonmuutosta käsittelevää taideaktivismia käsitellään tällä hetkellä lukion kuvataidekasvatuksessa yksittäisten taiteellisten tekojen kautta, mutta ei juurikaan laajempaan, prosessinomaisena ilmiönä tai oppiainerajoja ylittävästi. Tutkielmani tuloksissa hahmottelen Elokapinan toiminnasta inspiroitunutta syklistä prosessia, jonka avulla taideaktivismia voidaan käsitellä ja toteuttaa lukiokontekstissa siten, että se tukee nuoria kasvamaan aktiivisiksi toimijoiksi ympäristön puolesta. Elokapinan tekemä taideaktivismi tuo esiin, kuinka taiteellinen toiminta voi toimia sekä vastarinnan että yhteiskunnallisen oppimisen välineenä. Tutkimukseni osoittaa myös, että Elokapinan artivistiset käytännöt sopivat suurelta osin kasvatuksellisiin konteksteihin avaten tilaa toimijuudelle, osallisuudelle, tunteiden käsittelylle ja yhteisöllisille merkityksille.

Keskeiset käsitteet: taideaktivismi, ekokriisi, kuvataidekasvatus, yhteisöllisyys, toimijuus

University of Lapland, Faculty of Art and Design

Gentle and Radical – Exploring the Possibilities of Extinction Rebellion Finland's Activism in Upper Secondary School Art Education

Aino Jääliñoja

Art education

Master's thesisw

73 pages, 9 attachments

2025

Abstract:

Art and culture have significant potential to take a stand on the climate crisis, the loss of biodiversity, and social justice. When art is combined with activism, it strengthens the impact and message. Art and culture also provide a low threshold for people to become familiar with activism and social influence, which often seem foreign to many. The new rise of the climate movement has made strong use of art activism in its activities.

My master's thesis deals with Extinction Rebellion Finland's activism, from the movement's operating mechanisms and principles to its practical activities. My primary source material consists of interviews with Extinction Rebellion Finland's activists, through which I aim to clarify the methods and nature of Extinction Rebellion Finland's activism. My thesis is a qualitative study in which I utilize content analysis, classification, and thematization in the analysis of the interview material.

I analyze my material within the frameworks of radical, critical, and feminist pedagogy. I consider the possibilities of Extinction Rebellion's activism for visual arts education also through the themes of contemporary art education and phenomenon-based learning, as well as broad-based competence goals. Through analysis of the material and source literature, I address my second research question: how can the methods of Extinction Rebellion's art activism be utilized in upper secondary school art education?

Based on the source material for my study, art activism addressing the ecological crisis and climate change is currently addressed in upper secondary school art education through individual artistic acts, but not as a broader, process-like phenomenon or across subject boundaries. In the results of my study, I outline a cyclical process inspired by Extinction Rebellion's activities, which can be used to address and implement art activism in an upper secondary school context in a way that supports young people in becoming active agents for the environment. Extinction Rebellion's activism highlights how artistic activity can serve as a tool for both resistance and social learning. My research also shows that Extinction Rebellion's activist practices are largely suitable for educational contexts, opening up space for agency, participation, emotional processing, and communal meanings.

Keywords: art activism, eco-crisis, visual arts education, communality, human agency

Sisällysluettelo

1	Johdanto	2
1.1	Tutkimuskysymys	5
2	Tutkielman viitekehys	6
2.1	Taideaktivismi	7
2.1.1	Juuret ja nykyhetki	9
2.1.2	Taideaktivismin käytänteitä	12
2.2	Elokapina	17
2.2.1	Taideaktivismi Elokapinassa	21
2.3	Kuvataidekasvatus lukiossa	23
2.3.1	Laaja-alainen osaaminen	24
2.3.2	Ilmastonmuutosta käsittelevä artivismi kuvataidekasvatuksessa	29
2.3.3	Radikaali, feministinen ja kriittinen pedagogiikka	33
3	Tutkielman metodit ja aineisto	36
3.1	Aineistonkeruumenetelmät	37
3.2	Aineiston analyysi	38
3.2.1	Artivismin lähestymistavat	40
3.2.2	Artivismin taustatekijät	46
3.3	Tulokset	50
4	Johtopäätökset	52
4.1	Tutkielman eettisyys	59
4.2	Pohdinta	61

1 Johdanto

Pohtiessani tutkimuskysymystäni ensi kertaa vuoden 2023 syksynä, minulle oli selvää, että tutkielmani aihe tulisi käsittelemään taideaktivismia ekokriisin ajalla. Ei kulunut päivääkään ilman kuormittavaa tietoisuutta siitä, että kokonaisia eliölajeja ja elinpiirejä tuhoutuu, sademetsiä palaa, ihmiset menettävät kotejaan ja perheitään, pakolaisuus ja sodat lisääntyvät. Siitä huolimatta, että tutkittu tieto on osoittanut elämäntapamme kestävämmäksi, jatkamme haitallista toimintaamme.

Vaikka olo oli ajoittain toivoton, sain ja saan edelleen lohtua toiminnasta. Siitä, kun saan tehdä aktiivisesti asioita sen eteen, että ekokriisi saisi vaatimaansa huomiota, että yhteisöt, yritykset, valtiot ja järjestelmät muuttuisivat ja tekisivät parhaansa. Toisaalta myös siitä, etten ole ajatusteni kanssa yksin ja että voin kanavoida tunteeni toimintaan. Hetkittäin nousut toiveikkuus on vahvistanut käsitystäni siitä, kuinka minun tulevana kuvataidekasvattajana tulee käsitellä kestävyiden teemoja ja aktivismia aktiivisesti myös koulun kontekstissa. Olen ymmärtänyt entistä paremmin sen, kuinka tekemäni aktivismin lisäksi, minun on omalla työlläni mahdollista vaikuttaa siihen, miten ekokriisin kaltaista teemaa ja siihen vaikuttamista käsitellään kasvatuksellisissa konteksteissa.

Ekologisesti kestävä maailman rakentaminen vaatii sekä uudistettuja, globaaleja eettisiä normeja ja lainsäädäntöä, mutta ennen kaikkea kasvatusta entistä viisaampaan luontosuhteeseen (Värri, 2018).

Ekokriisin ratkaiseminen on siksi aivan olennaisesti kasvatuksellinen kysymys, talouden ja politiikan kysymysten rinnalla. Keskeiset muutokset ihmisten asenteissa, ajattelussa ja toiminnassa lähtevät liikkeelle kasvatuksesta. Ja kaikenlaisella kasvatustyöllä, niin muodollisen ja institutionaalisen kasvatustyön ulkopuolisellakin, on oma roolinsa paradigman muutoksen tähtäävässä laajemmassa prosessissa (Suominen, 2016, s. 10). Tarvitaan laajaa toiminnan muutosta.

Huolimatta vallitsevasta globaalista ekokriisistä, koulutus ja kasvatusta alistetaan maailmanlaajuisesti uusliberaalin ideologian, kulutus- ja kilpailukapitalismin, välineeksi (Värri, 2018). Vaikka koulujen tehtävä on perinteisesti nähty ennen kaikkea olemassa olevan yhteiskuntajärjestyksen ylläpitäjänä, on tätä käsitystä syytä tarkastella uudelleen. Ekososiaalisen koulutuksen tutkija Katri Jurvakainen näkee, että ekologisen kriisin aikakaudella koulutuksen on oltava myös kriittistä ja kyseenalaistavaa ja sen tulee uskaltaa haastaa kapitalistisia rakenteita ja kulutuskeskeisiä arvoja. Tällainen kasvatusta ei ole vain pedagoginen valinta, vaan välttämättömyys tulevien sukupolvien elinmahdollisuuksien turvaamiseksi. On päästettävä irti tietyntylisestä illuusiosta ja halusta pitää koulu neutraalina. On mahdollista, että ilmasto- ja ympäristöteemojen poliittinen lataus myös tyypistää aiheista keskustelun. Jurvakainen painottaa kuitenkin, ettei kannata ottamattomuus pelasta poliittisuudelta, sillä myös hiljaisuus on poliittinen teko ja

antaa mahdollisuuden nykyisten valtara-
kenteiden säilymiselle. (Rantamäki, 2025.)

Taidekasvattajat, taiteilijat, tutkijat ja
ympäristöaktivistit kohtaavat työssään
myös aktiivista pelkoa ja vastustusta, sekä
tietoista kieltäytymistä tiedon vastaanotta-
misesta. Näin on siitäkkin huolimatta, että
olemme ihmiskuntana varsin tietoisia val-
litsevista haasteista ja uhista, joita ekokrii-
si sekä maapallon resurssien suhteeton
käyttö, ylikulutus ja lajikato laajemmin
aiheuttavat. (Söderholm, 2023.) Kasvatta-
jat tarvitsevatkin paljon rohkeutta käsitellä
näitä teemoja itse, ottaa asioista selvää
ja lopulta myös nostaa ympäristöteemat
mukaan monenlaisiin kasvatus- ja opetus-
hetkiin. Ilmasto- ja luontoasioihin pereh-
tynyt dosentti ja konsultti Mari Pantsar on
OAJ:n tulevaisuus pamphletissa (2023) kir-
joittanut, kuinka tulevaisuuden luonto- ja
ilmastopositiivisessa maailmassa kaikkien
eri alojen asiantuntijoiden tulee ymmärtää
ilmastonmuutoksen ja luontokadon hillin-
nän ja torjumisen perusteet.

On kuitenkin harhaluulo, että pelkkä
tietoiseksi tuleminen synnyttäisi halun
muuttaa asioita. On olennaista, että nuoret
näkevät aikuisten toimivan aktiivisesti
ilmasto- ja yhteiskunnallisten haasteiden
ratkaisemiseksi, sillä esimerkin kautta he
voivat kokea myös itse voivansa vaikuttaa.
Todellinen toivo syntyy konkreettisis-
ta teoista ja yhteisestä toiminnasta – ei
pelkistä sanoista tai puheista. (Rantamäki,
2025.) Lempäälän lukion ilmastosituri-
toiminta on malliesimerkki aktiivisesta
toiminnasta koulujärjestelmän sisällä. Il-
mastositurien toiminnassa lukion opiske-
lijat ja henkilökunta pyrkivät välittämään
tietoa ympäristösuojelusta, innostamaan
ihmisiä ympäristön kannalta hyviin valin-
toihin sekä vaikuttamaan asioihin ratkai-
sukeskeisesti. (Sipari, 2020.)

Yksittäisten toimien ja tempausten li-
säksi kouluissa tarvitaan myös laajaa
rakenteellista muutosta. Nuoret joutuvat
joka tapauksessa elämään muuttuvassa ja
muuttuneessa maailmassa, joten nuorten
ilmasto-osaamista tulee vahvistaa jo heti
perusopetuksesta lähtien.

Veli-Matti Värri (2019) teoksessaan *Kasva-
tus ekokriisin aikakaudella* kirjoittaa:

Vallitseva maailmankuva perus-
tuu hallinnan ja omistamisen
ajatuksiin, joita koulutus- ja
kasvatusinstituutit toisintavat
ja vahvistavat. Koulu ja kasvatus
on osa tuhon logiikkaa, jos näitä
ajatuksia ei pystytä tarkastele-
maan kriittisesti.

Nykyisyyttä tulee katsoa uusin linssein ja
ikään kuin nyrjäyttää vallitsevia, totuttuja
ja itsestään selvinä pidettyjä tapoja toimia.
Kaikki yhteiskunnalliset muutokset vaa-
tivat ensin kuvittelua siitä, mitä nykyisen
sijasta voisi olla. Tulevien, parempien maa-
ilmojen kuvittelussa piilee myös taiteen
vahvuus. (Rantamäki, 2025.)

Olen itse saanut toiminnasta paljon hyvää.
Ennen kaikkea tunteen, että teen kaikkeni
elinkelpoisen, oikeudenmukaisen ja tur-
vallisen planeetan puolesta – niin tulevien
sukupolvien, ihmisten kuin muidenkin
lajien hyväksi. Haluan tutkimuksellani
selvittää, millaisia mahdollisuuksia Eloka-
pinan taideaktivistisilla teoilla ja toiminta-
tavoilla on kuvataidekasvatuksen kentällä
sekä miten ja millaisilla työkaluilla tai-
deaktivismia olisi mahdollista hyödyntää
entistä enemmän kuvataiteen opetuksessa.
Tutkielman tekijänä ja aktivistina minua
kiinnostaa se, miten erityisesti Elokapi-
nan artivistiset toimintatavat, voisivat
soveltua taidekasvatuksen kentälle ja millä
perusteilla taideaktivismia on mahdol-
lista käsitellä koulun kontekstissa. Pysin
ymmärtämään artivismia elokapinallisten
kertomusten ja kokemusten kautta sekä
näkemään sen mahdollisuudet nykypäivän
kuvataidekasvatuksessa. Tärkeinä teemoi-
na läpi tutkielman on toimijuus, osallisuus
ja yhteisöllisyys, taideaktivismin strategiat
sekä liikkeen taustalla vaikuttavat tekijät.

Taustoitan tutkimuskysymystäni taideakti-
vismien historialla sekä aktivismien, erityi-
sesti Elokapinan, hyödyntämien toimin-
tatapojen, strategioiden ja taktiikoiden

kautta. En opinnäytteen rajallisuuden vuoksi sukella esimerkiksi sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen tai artivismin visuaalisiin tehokeinoihin, vaikka ne ekokriisin ja (taide) aktivismin kannalta ovatkin erittäin merkittäviä teemoja. Ekokriisin, aktivismin ja taidekasvatuksen kontekstia on tutkittu viime vuosina runsaasti, mikä on ilahduttavaa ja tarpeellista. Myös kuvataidekasvatuksessa on jo pitkään keskitytty ympäristötietoisuuden vahvistamiseen sekä kestävyys siirtymää edistävien pedagogisten käytäntöjen tutkimiseen ja kehittämiseen (mm. Hiltunen, Härkönen & Jokela 2015; Huhmarniemi & Jokela 2025; Mantere 1992; Suominen 2016). Taiteen kautta vaikuttaminen ja taideaktivismi on kuvataidekasvatuksen alan kirjallisuudessa nähty pitkään institutionaalisen taidemaailman kontekstissa toteutettavina kannanottoina tai vastaavasti yksittäisten ympäristö- ja yhteisötaideteosten kautta. Kyseinen konventio on muuttumassa, josta esimerkiksi nostan tälläkin hetkellä taideperustaisten interventioiden merkityksiä nuorten ilmastoaktivismissa tutkivan *Ilmastokriisin etulinjassa* -hankkeen. Ympäristöliikkeissä, kuten Elokapinassa, muodostuneen taideaktivismiin käsittely ja niiden mahdollisuuksien pohtiminen kuvataidekasvatuksen kentällä ei kuitenkaan ole vielä kovin laajaa. Pyrin tutkielmallani tuottamaan lisää tietoa Elokapinan ja erityisesti taideaktivismiin roolista ja toiminnan mahdollisuuksista kuvataidekasvatuksessa, herättämään lisää kysymyksiä aiheeseen liittyen sekä kannustamaan aiheen jatkotutkimiseen.

Aineistonani toimii Elokapinan artistiset käytänteet, arvot ja periaatteet, elokapinallisten haastattelut aiheesta sekä osin myös omat kokemukseni artivismista Elokapinassa. Rajasin laajasta aineistosta tämän näkökulman, sillä oma toimintani yhdessä muiden kanssa Elokapinassa on antanut toivoa kestävämmästä tulevaisuudesta. Toivon lisäksi se on antanut ajoittaisia riemun, onnistumisen ja onnen hetkiä – kaikesta toivottomuuden tunteesta huolimatta.

1.1 Tutkimuskysymys

Tutkielmassani tarkastelen Elokapinan taideaktivismia sekä liikkeen toimintamekanismien ja periaatteiden että käytännössä toteutetun taideaktivismin strategioiden ja tekniikoiden kautta. Työni alkaa keskeisten teemojen ja käsitteiden avaamisella, jonka jälkeen siirryn haastatteluaineiston esittelyyn, sen analyysiin ja niistä nouseviin johtopäätöksiin.

Aineiston tulkinta tapahtuu aktivismin ja artivismien käytänteiden, radikaalin, kriittisen ja feministisen pedagogiikan sekä ilmiöoppimisen viitekehyksissä. Lisäksi huomioin lukion laaja-alaiset osaamistavoitteet ja nykyisen opetussuunnitelman, ja pohdin tutkimuksen tuomia mahdollisuuksia niiden kontekstissa.

Tarkastelen tutkimuksessani erityisesti Elokapinan taideaktivismin menetelmiä ja toimintatapoja aktivistien kokemuksilleen antamien merkitysten kautta. Haastatteluaineiston avulla pyrin saamaan selkeän kuvan liikkeen artivismista sekä ymmärtämään, millaisia elementtejä ja merkityksiä siihen liittyy. Tätä kautta vastaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni:

Millaisia keinoja Elokapinan taideaktivismi pitää sisällään?

Analysoin aineistoni ja teorian antamia

merkityksiä lukion kuvataidekasvatuksen kontekstissa, erityisesti pohtien, mitä elementtejä voidaan soveltaa opetuksessa ja miten laaja-alaisen osaamisen tavoitteet tukevat taideaktivismin käsittelyä ja toteuttamista.

Näiden tietojen pohjalta pyrin vastaamaan toiseen tutkimuskysymykseeni:

Miten Elokapinan taideaktivismin keinoja on mahdollista hyödyntää lukion kuvataiteen opetuksessa?

Kiinnostukseni kohdistuu erityisesti aktivistien itsensä antamiin merkityksiin, heidän kokemuksiinsa ja näkemyksiinsä siitä, mitkä asiat ovat keskeisiä taideaktivismin suunnittelussa ja toteutuksessa. Näistä nousevat teemat voivat tarjota johdattelevia tekijöitä ja toimintamalleja lukion kuvataidekasvatukseen.

Tutkielmani on laadullinen tutkimus, jossa hyödynnän haastatteluaineiston analyysissä sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysin pääpaino on aineiston teemoissa ja sen tavoitteena on tuottaa tiivis ja selkeä kuvaus tutkittavasta ilmiöstä (Vuori, 2021; Tuomi & Sarajärvi, 2018).

Esittelen tutkielmassa käytettävät metodit tarkemmin luvussa kolme.

2 Tutkielman viitekehys

Tutkielmani teorettinen viitekehys rakentuu taideaktivismiin sekä radikaalin, kriittisen ja feministisen pedakogiikan teorioista. Keskeisiä käsitteitä aiheen kannalta ovat osallisuus, toimijuus, yhteisöllisyys sekä ilmiöoppiminen. Taustoitan myös taideaktivismiin historiaa sekä aktivismissa, erityisesti Elokapiinassa, käytettyjä toimintatapoja, strategioita ja taktiikoita. Myöhemmin tutkielmassani käsittelen pedagogista lähestymistapaa ja pohdin, miten taideaktivismi näyttäytyy lukioiden kuvataidekasvatuksessa tällä hetkellä. Pohdin aihetta lukion opetussuunnitelman laaja-alaisen osaamisen osa-alueiden kautta.

2.1 Taideaktivismi

Taideaktivismilla eli artivismilla viitataan taiteen, aktivismin ja strategisen ajattelun yhdistelmään, jossa taidetta käytetään keinona konkreettisen yhteiskunnallisen ja sosiaalisen muutoksen aikaansaamiseksi. (Aladro-Vico ym., 2018.) Jotta taide olisi tehokas sanoman välittäjä aktivismissa, siihen yhdistetään näyttävyyden lisäksi konkreettisia tavoitteita, taktiikoita sekä strategiaa.

Artivismi voidaan nähdä erillisenä suhteessa muuhun poliittiseen taiteeseen, sillä siinä ei ole kyse vain poliittisten teemojen esittämisestä taiteen keinoin, vaan itse taiteellinen toiminta on luonteeltaan poliittista. Taideaktivismilla ja poliittisilla teemoilla käsittelevällä taiteella on näin ollen suuria merkityseroja. Filosofi Lieven De Cauterin (2011, s. 17–30) mukaan taiteilijoiden tulisi ottaa selkeä yhteiskunnallinen kanta sen sijaan, että toiminta rajoittuisi pelkkään esteettiseen kapinointiin. Taide, joka käsittelee yhteiskunnallisia teemoja, ei välttämättä muodosta poliittista toimintaa sinänsä, vaan toimii ennemminkin välineenä pohtia, kommentoida ja välittää merkityksiä. Poliittista voimaa ilmenee vasta, kun taide linkittyy konkreettiseen toimintaan yhteiskunnassa. Taideaktivismin tavoitteena ei siis ole pelkästään esteettinen ilmaisu, vaan yhteiskunnallisen muutoksen edistäminen ja sosiaalisten rakenteiden haastaminen. Artivismi haastaa myös perinteisiä taidekäsitteitä, sillä se pyrkii siirtymään markkinaehtoisesta perinteestä ja gallerioiden seiniltä kohti todellisuutta ja prosessinomaisuutta. (Karttunen, 2008.) Se korostaa konkreettista ja välitöntä toimintaa, jossa keskiössä ovat osallistuminen, yhteisöllisyys, dialogi ja utopioiden tutkiminen (Brigouleix, 2019). Juuri tällaista taiteen ja konkreettisten, vallitsevien oloja haastavan toiminnan yhdistelmää parlamentaarisen järjes-

telmän ulkopuolella kutsutaan yleensä artivismiksi.

Artivistiset käytännöt vaihtelevat aina mielenosoituksissa esitettävistä performansseista visuaalisiin ja taiteellisiin interventioihin, kuten vastamainoksiin, mutta usein niitä yhdistää performatiivisuus, osallistavuus sekä se, että ne on toteutettu ilman taideinstituutioiden tukea. Tavoitteena on luoda tilanteita, jotka toimivat luovina vastarinnan muotoina ja kokemuksina, joissa katsoja ja taideaktivisti kohtaavat. Protestia ja yhteiskunnallista mobilisointia lähestytään taiteellisina tekoina, ja usein pyritään myös palauttamaan iloa vakavaksi miellettyyn protestikulttuuriin. (Brigouleix, 2019.)

Taide ja kulttuuri ovat tehokkaita väyliä ottaa kantaa niin ilmastokriisiin, luonnon monimuotoisuuden köyhtymiseen kuin oikeudenmukaisuuden teemoihin. Taiteen avulla on mahdollista vaikuttaa ihmisten tunteisiin ja usein myös päätöksentekokin perustuu rationaalisen ajattelun sekä tunteiden yhteistyöhön (Soininen, 2020). Taiteella on mahdollista inspiroida, kauhistuttaa ja muuttaa näkemyksiämme. Jotta tällä emotionaalisella affektilla on poliittista vaikutusta, taide tulee yhdistää aktivismiin (Duncombe & Lambert, 2021, s. 28).

Artivistisiin käytäntöihin liittyy kuitenkin myös rajoitteita ja sudenkuoppia. Yksi keskeisistä riskeistä on painopisteen siirtyminen liialliseen symboliikkaan tai näyttävyyteen, jolloin poliittinen viesti menettää tehoaan (Brigouleix, 2019). Taiteellinen aktivismi saattaa myös näyttäytyä akateemisen tai institutionaalisen taiteen linssien läpi kankealta, naivilta ja poliittisesti paasaavalta. Artivismi sisältää itsessään kokeilua, yrityksiä ja erehdyksiä, sekä

ehdotuksia ja harjoittelua. Tämän vuoksi taideaktivistisia tekoja ei voi arvioida samoilla kriteereillä kuin korkeakulttuuria. Artivistisessa toiminnassa keskiössä ovat aktiivinen osallisuus, yhteisöjen rakentaminen ja yhteiskunnallisen muutosliikkeen synnyttäminen – tavoitteita, jotka jo itsessään poikkeavat perinteisen taidemaailman päämääristä (Söderholm, 2023). Esimerkiksi Elokapinan taideaktivismi pohjautuu vahvasti visuaalisiin ja performatiivisiin elementteihin, mutta samaan aikaan myös hierarkiattomuuteen, järjestäytymiseen ja yhteiskunnallisten käytäntöjen uudelleenluomiseen. Kun taide ei ole esillä ainoastaan gallerioiden seinillä ja myytävänä artefakteina, on mahdollista kokeilla uusia tapoja tehdä yhdessä, jakaa taiteellista työskentelyä ja kokemuksia taiteen äärellä sekä yhteiskunnallista osallisuutta. (Söderholm, 2022, s. 37.)

Vaikka taideaktivismissä usein pyritään huomion herättämisen kautta vaikuttamiseen, taiteen ensisijainen eikä ainoa tehtävä ole suora vaikuttaminen tai vetoava poliittinen viesti. Perustavanlaatuisena kysymyksenä taiteessa on ihmisyyden ja inhimillisyyden kokemukset. Taiteen kokemisen että taiteellisen työskentelyn äärellä on mahdollista ymmärtää ja hyväksyä hankaliakin, esimerkiksi ympäristöön liittyviä, seikkoja yhteisöllisesti ja käsitellä uuden tiedon sisäistämiseen kuuluvia moninaisia tunnereaktioita. Taide liitetään perinteisesti myös kokemuksellisuuden lisäksi myös aistihavaintoihin, sillä erilaiset

visuaaliset, äänelliset, haptiset ja keholliset kokemukset tuottavat vastaanottajalle tunteita ja ymmärrystä. (BIOS, 2019.) Taiteen kautta saatava ymmärrys mahdollistaa moniäänisen dialogin ja totuttaa maailmaan, jossa oikeita tai yksinkertaisia vastauksia ei aina ole (Knif, 2021, s. 99). Näin ollen taiteella on aivan erityinen rooli hankalasti kuvattavien ilmiöiden esittämisessä. Edellä mainitusti, ympäristöön ja ekokriisiin liittyvät laajat planetaariset vaikutukset ja niiden mittakaava voivat ylittää inhimillisen käsityskyvyn. Tällöin laajat ja vaikeaselkoiset teemat voivat olla hahmotettavissa tieteellisten esitysten sijaan taiteen keinoin. (BIOS, 2019.) Elokapinan taideaktivismissä taiteen kokemuksellisuus yhdistyy poliittiseen viestiin ja taide tukee viestin ymmärrettävyyttä.

Aktivismi voi kuitenkin tuntua monelle vieraalta toimintatavalta. Myös tästä syystä taiteen ja aktivismin yhdistäminen on tärkeää. Kulttuuri tuttuna asiana voi toimia lähtökohtana, jonka kautta ihmiset voivat sitoutua toimintaan ja jonka kautta institutionaalisesta poliittisesta toiminnasta vieraantuneet ihmiset voivat innostua toimimaan. (Duncombe & Lambert, 2021, s. 5) Aktivismi taiteen kautta voi näyttäytyä näin ollen lähestyttävämpänä niin sen tekijälle kuin kokijallekin.

2.1.1 Juuret ja nykyhetki

Varhaisimpia todisteita artivismia muistuttavista käytännöistä voidaan jäljittää aina antiikin Kreikkaan saakka, erityisesti Aristofaneen komedioihin, joissa satiiria hyödynnettiin toistuvasti poliitikkojen ja muiden vaikutusvaltaisten julkisuuden henkilöiden kritisoimiseen (Compton, 2006, s. 257). Myöhäiskeskiajan lopulla, erityisesti Gutenbergin painoteknologian kehityksen myötä, lehtiset ja puupiirroksiset toimivat välineinä satiiristen viestien välittämisessä sekä epäoikeudenmukaisuuksien ja riiston paljastamisessa. Kari-katyyreja käytettiin myös yleisesti vallanpitäjien pilkkaamiseen, hyödyntäen usein vakiintuneita stereotyyppioita (Almujalli, 2024, s. 120).

Artivismin tietynlainen esivanhempi, yhteiskunnallisesti kriittinen taide, on aina 1700-luvulta alkaen repinyt aukkoja yhteiskunnallisten ja sosiaalisten kysymysten kankaisiin sekä kyseenalaistanut vallitsevaa status quota (Darts, 2004, s. 318). Taiteen keinoin toteutetut kulttuurihäirinnän muodot ja poliittiset mielenilmaukset ulottuvat ainakin 1900-luvun alkuun saakka, esimerkkeinä voidaan mainita dada-liike sekä suffragettien toiminta (Darts, 2004, s. 320). Suffragetit käyttivät näkyviä, visuaalisesti vahvoja keinoja saadakseen huomiota tasa-arvon edistämiseen. He järjestivät nälkälakkoja, mielenosoituksia valtaapitävien miesten kokoontumispaikoilla sekä tuottivat vaikuttavaa propagan-

dataidetta, kuten julisteita, liittyen erityisesti naisten äänioikeuteen (Dubrovski & Niittymäki, 2020, s. 54–55).

Kyseisen ajan liikkeiden taiteellinen tuotanto ja aktivismi on erottamaton siitä historiallisesta ja poliittisesta kontekstista, jossa ne syntyivät. Dadaismi sai alkunsa Sveitsissä ensimmäisen maailmansodan aikana ja johti sen edustajat ajamaan rauhanomaista internationalismia ja kyseenalaistamaan porvarillisen kulttuurin osa-alueita. Surrealismi oli taas vahvasti sidoksissa Venäjän vallankumoukseen ja marxilaiseen taisteluun. (Brigouleix, 2019.)

Aiemmin mainittujen liikkeiden lisäksi taideaktivismiin taiteellinen perintö juontaa juurensa myös muihin avantgardistisiin liikkeisiin kuten situationismiin ja fluxukseen, jotka pyrkivät ravistelemaan taiteen ja yhteiskunnan rajoja. Näitä liikkeitä yhdistää radikaali pyrkimys muuttaa todellisuutta taiteen keinoin. (Lattunen, 2013, s. 26–27.) Artivismin juuria voidaan jäljittää näiden lisäksi muihinkin 1960–70-lukujen vasemmistolaisiin vastakulttuuriliikkeisiin kuten *Provos*-liikkeeseen, saksalaiseen *Spassguerillaan* ja *Metropolitan Indians*-ryhmään (Aladro-Vico ym., 2018, s. 11). Näillä liikkeillä oli usein yhteiskuntakriittinen ja kapitalismia vastustava eetos, ja ne pyrkivät yhdistämään taiteen, politiikan ja suoran toiminnan.

Toisen maailmansodan jälkeen poliittinen taide sai uusia muotoja, ja taiteilijoiden yhteiskunnalliset vaatimukset monipuolistuivat. Erityisesti 1960- ja 1970-luvuilla taiteilijat ottivat kantaa muun muassa LGBTQ+-oikeuksiin, feminismin, kansalaisoikeuksien, ympäristökysymysten ja pasifismin puolesta. Ajan henkeä kuvastaa hyvin iskulause ”henkilökohtainen on poliittista”, joka tiivistää tuon ajan ajattelutavan. Julkisen tilan taide yleistyi kyseisenä aikana, ulottuen aina kaupunkiveistoksista performansseihin. Samalla syntyi myös uutta sanastoa näiden taiteenmuotojen kuvaamiseksi. (Brigouleix, 2019.) 1900-luvun loppupuolella taiteen kentällä syntyneet uudet ilmaisumuodot, kuten performanssi, kehollisuus, video- ja käsitetaide, tiivistivät artivismille olennaista pyrkimystä taiteellisen objektin dematerialisaatioon (Aladro-Vico ym., 2018, s. 11).

On selkeää, että situationistien ja muiden historiassa vaikuttaneiden poliittisten liikkeiden vaikutus näkyy yhä 2020-luvun artivismissa, vaikka toimintamuodot ovat siirtyneet yhä enemmän fyysisiin, urbaaniin ja julkiseen tilaan sijoittuviin interventioihin, kuten performansseihin, tilallisiin teoksiin ja sosiaalsiin kokeiluihin (Aladro-Vico ym., 2018, s. 10). Ympäristöongelmat nousevat yhteiskunnalliseen keskusteluun julkisuuden, symbolien ja visuaalisten ilmaisujen kautta. Näiden keinojen avulla ne voidaan esittää ansaitsemaan merkittävinä ja kiireellisinä kysymyksinä. Samalla on kuitenkin tärkeää tarkastella vallan jakautumista: kuka saa määritellä, mitä pidetään ongelmana, ketkä pääsevät osallistumaan keskusteluun ja kenen näkökulmasta sitä käydään. (Hannigan, 1995.)

Artivismin kehitystä tulee aina tarkastella suhteessa globaalin maailman ja maailmanhistorian murroskohtiin. Vaikka artivismilla on vankat juuret historiassa ja nykyinen toiminta ammentaa aina edeltäjistään, on toiminnan tavat muuttuneet historian saatossa merkittävästi. Nykyisenlaisen taideaktivismiin mekanismit ovat monipuolistuneet visuaalisista protestiky-
teistä ja propagandataiteesta aina proses-

sinomaiseen, performatiiviseen, yhteisölliseen ja osallistavaan tekemiseen, lisäten yhteenkuuluvuutta, aktiivista kokemista ja reaktioita. Taustalla vaikuttaa pitkä luovan vastarinnan historia. Voitaisiin Marko Pyhtilän (2013) sanoin todeta, että on siirrytty ”Harvojen avantgardesta massojen aktivismiin”.

Taideaktivismi on edelleen läsnä voimakkaasti monessa ympäristöliikkeessä ja aktivistiryhmittymässä. Taideaktivismi on selkeässä ja tiiviissä yhteydessä perinteiseen aktivismiin ja sen mahdollisuudet ympäristöliikkeessä on ymmärretty laajasti. Muun muassa Greenpeace on viime vuosina toteuttanut useita taideaktivistisia ja performatiivisia toimia, joissa aktivistit ovat esimerkiksi pukeutuneet uhanalaisiksi tai kotinsa menettäneiksi eläimiksi. Greenpeacen ja Elokapinan lisäksi myös vuoden 2023 opiskelijavaltaukset sekä saman vuoden lokakuussa alkaneet Palestiina-mielenosoitukset ovat hyödyntäneet toiminnassaan taideaktivismiin muotoja. Eräs mieleen painuneimmista ja voimakkaimmista taideaktivistista protesteista viime vuosien aikana on ollut Nallesulku, jossa Eduskuntatalon portaille asetellut nallet ja muut pehmoeläimet muistuttivat Israelin toimesta Gazassa menehtyneistä lapsiuhreista. Kyseinen protesti vaati välitöntä tulitaukoa, humanitaarisen avun toimittamista Gazaan sekä saarron lopettamista taideaktivismiin keinoin. (Raita-aho, 2023.)

Viimeisen vuoden aikana erityistä huomiota on herättänyt myös Elokapinan ja Återställ våtmarker -liikkeen yhteisaktio, jossa Eduskuntatalon pylväät maalattiin verenpunaisiksi (ks. Kuva 1) symboloimaan turvetuotannon aiheuttamaa ilmastollista ja ekologista tuhoa (Elokapina, 2024). Vaikka käsittelen tutkielmassani Suomessa Elokapinan toteutettavaa taideaktivismia, artivismin ideat usein kiertävät ja verkostojen kautta ideoita saadaan myös muilta muualla maailmassa toimivilta liikkeiltä ja yhteisöiltä. Maailmalla erityistä näkyvyyttä, huomiota sekä kritisointia ovat saaneet myös Just stop oil -liikkeen toteuttamat aktiot, joissa aktivistit ovat heittäneet tomaattikeittoa kuuluisten maalausten päälle Lontoon National Galleryssä. Sittemmin liike on jättänyt häiritsevät aktiot historiaan, sillä se sai ajamansa tavoitteet läpi, eikä Britannian hallitus enää myönnä uusia lupia öljy- ja kaasukenttien etsintään. (Nicholls, 2025.)

Myös Britannian Extinction Rebellion kertoi vuonna 2022 jättävänsä häiritsevimmät aktiot repertuaaristaan väliaikaisesti (Extinction Rebellion, 2022). Taideaktivismi tulee todennäköisesti jatkossa muuntumaan edelleen, etsiessään paikkaansa ja mukautuessaan vallitseviin asenneilmapiireihin sekä yhteiskunnallisiin jännitteisiin. Tulevaisuus näyttää, millaisiin muotoihin aktivismi ja artivismit kehittyvät ja miten esimerkiksi arvojen kiristyminen ja poliisin koventuneet otteet vaikuttavat niiden ilmenemiseen.

Tutkielmassani keskityn erityisesti ilmastoliikkeen, ja sitä kautta Elokapinan artivismin, uuteen nousuun vuosista 2018–2019 eteenpäin. Tutkielmassani nykyhetken taideaktivismin käsittely alkaa tästä uudesta noususta alkaneeseen liikehdintään, aina nykyhetkeen, vuoden 2025 loppuun asti.

Kuva 1. Eduskuntatalon punaiset pylväät. (Elokapina / Extinction Rebellion Finland).

2.1.2 Taideaktivismiin käytänteitä

Aktivismia, Boydin ja Mitchellin teoksen (2012) mukaan, määrittelee tietyt luovaa toimintasuunnittelua ohjaavat periaatteet, joiden kautta toimintaa on mahdollista suunnitella aina laajemmista strategioista yksityiskohtaisempiin, yksittäisten aktioiden taktiikoihin. Käsittelen seuraavaksi taideaktivismiin toteutusta ja suunnittelua kyseisen teoksen periaatteiden kautta. Nostan Boydin ja Mitchellin näkemyksistä ydinperiaatteita ja teemoja, jotka vallitsevat Elokapinan artistisessa toiminnassa ja jotka osin perustuvat myös Elokapinan aktivismikoulutuksen sisältöihin.

Periaatteet ja strategiat

Aktivismissa strategialla tarkoitetaan ryhmän voiman tunnistamista ja konkreettisten keinojen löytämistä sen keskittämiseksi tavoitteiden saavuttamiseksi. Ennen toimintaa ja sen tarkkaa suunnittelua on pohdittava, mikä tai kuka on toiminnan kohde, millainen on ongelma, johon pyritään saamaan muutosta sekä millaisia tavoitteet ja vaatimukset ovat, joihin toiminnalla pyritään. (Boyd & Mitchell, 2012, s. 112.)

Strategian selkeydyttyä, on tärkeää suunnitella, millä tavalla sekä ongelma että vaatimukset tuodaan esille. Taideaktivismilla pyritään yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen ja onnistuneet aktiot ovat paitsi sisällöllisesti hyviä suhteessa liikkeen tavoitteisiin, myös kohdennettu vaikuttavasti. Artistismin ja aktivismin vaikuttavuus perustuu mitä suurimmalta osin näkyvyyteen ja tekniikoita yhdistää toive siitä. Niin sosiaalisella kuin valtamediaalakin on merkittävä rooli taideaktivismiin strategioissa ja taktiikoissa. Näkyvyyden ja huomion kautta on mahdollista viedä haluttua viestiä laajemmalle, vaikuttamaan niin julkiseen mielipiteeseen kuin

poliittisiin päätöksentekijöihin. (Boyd & Mitchell, 2012, s. 154.) Pyrkimys vaikuttaa yhteiskuntaan mediajulkisuuden kautta voi juontaa juurensa uusien yhteiskunnallisten liikkeiden, kuten Elokapinan, luopuminen keskusjohtoisesta organisaatorakenteesta (Piispa ym., 2021, s. 11).

Perinteinen ja sosiaalinen media toimivat aktivismin ja yleisön välillä viestin tulkitsijoina ja ennen kaikkea näkyvyyden moninkertaistajana. Uutismedioiden aikajänne on kuitenkin lyhyt ja sensaatiohakuinen. Tästä syystä tarttumapintaa ja kiinnostavuutta voi lisätä esimerkiksi provokaation, huumorin, vastakkainasettelun ja ajankohtaisten aiheiden kautta. Näkyvyys, esimerkiksi niin positiivisessa kuin vähemmänkin positiivisessa valossa jaetut kuvat, sosiaalisessa mediassa ruokkii näkyvyyttä myös perinteiseen mediaan. (Elokapinan aktivismikoulutus, 2025.) Elokapinan ja Återställ vätmarkerin punaiseksi maalaamat Eduskuntatalon pylväävät olivat uutisissa viikkoja. Saman tyyppinen reaktio tapahtui myös Just stop oil -liikkeen toteuttamissa keittoaktioissa. Aktiot levisivät somen välityksellä kaikkiin pääuutismedioihin ja saivat paljon katselukertoja. Aktiot herättivät valtavasti huomiota ja toivat näkyvyyttä liikkeille ja liikkeen ajamille teemoille.

Elokapinan tavoitteissa on kuitenkin niin suuren massaliikkeen luominen, että häiriö muodostuu tarpeeksi suureksi. Näin ollen on myös pohdittava radikaalien toimien ja näkyvyyden suhteen lisäksi toimien radikaaliuden suhdetta uusien aktivistien mukaan toimintaan tulemiseen, eli mobilisaatioon.

Usein aktivistisessa työssä hyödynnetään narratiivista ajattelua, jolla viitataan toimintastrategioiden tarinallisuuteen.

Toteutettavan teoksen tai aktion tulisi olla samaan aikaan sekä kiinnostava, että selkeä. Kun toimintaa suunnitellaan, on analysoitava, miten muut ihmiset, jotka eivät jaa samoja oletuksia, suhtautuvat ja ymmärtävät toiminnan tarkoituksen. On siis tärkeää rakennettava toiminnan narratiivisen perusteella. Ihmiset eivät välttämättä reagoi tarinaan sen totuudellisuuden, vaan pikemminkin merkityksellisyyden vuoksi. Narratiivin suunnittelussa on tärkeää pohtia konkreettisen, käsiteltävän ongelman muotoilua sekä visuaalisen kielen, kuten voimakkaiden kuvien ja vertauskuvien herättämiä mielikuvia – toisin sanoen sitä, mitä halutaan viestiä ja millä tavoilla. Narratiivin kannalta on tärkeää pohtia myös konfliktin tai ongelman ratkaisumahdollisuuksia. (Boyd & Mitchell, 2012, s. 187–188.)

Tehokkaiden luovien kampanjoiden ja aktioiden viestintä voi perustua myös laajalti kuviin ja niiden sisältämiin merkityksiin. Medioissa ja tiedotuksissa esitettyjen kuvien metaforat, visuaaliset elementit ja tarinallisuus ovat oleellinen osa tunnelman luomista ja viestin välittämistä, sillä saarnaavat faktat harvoin puhuvat puolestaan, saati lisäävät näkyvyyttä. Hyvin suunniteltu aktio selittää itse itsensä ja parhaassa tapauksessa tarjoaa katsojalle useita tapoja lähestyä asiaa. (Boyd & Mitchell, 2012, s. 174–175.) Näkyvyyden ja tavoitteiden kannalta oikeanlaisen huomion takaamiseksi aktivistit usein luovat myös omat lehdistötiedotteensa tai somekampanjansa.

Ympäristöjärjestöt ovat kautta aikain hyödyntäneet huumoria huomion ja omien tavoitteidensa näkyville saamiseen kampanjoissaan. Sillä on paikkansa myös narratiivien muodostamisessa. Huumorin keinoin voidaan herättää ihmisten kiinnostus ja parhaimmillaan se voi toimia havahduttavana ja tunteita herättävänä parodiaana. Toisaalta sen kääntöpuolena voi kuitenkin olla kuluneiden latteuksien toistaminen tai vakavasti otettavuuden menettäminen. (Lyytimäki, 2018, s. 128–129.)

Huumorin ja narratiivien lisäksi Elokapi-
nan artivismikoulutuksessa (2025) pai-

notetaan myös näkymättömän tekemistä näkyväksi, asioiden uudelleenkehystämisen tekniikkaa; reframing, tunnistettavien symbolien käyttöä ja sekä yllättämistä ja tilan uusia logiikoita (ks. Kuva 3).

Näkymättömän tekemisellä näkyväksi viitataan kirjaimellisesti aiemmin piilossa olleiden ongelmien paljastamiseen ja se voi usein olla ensimmäinen ja tärkein askel niiden ratkaisemisessa. Monet ekokriisin mukanaan tuomat epäoikeudenmukaisuudet ovat näkymättömiä, erityisesti globaalissa pohjoisessa asuville ihmisille. Taideaktivismilla on suuri rooli näkyväksi tekemisessä, sillä taiteelliset interventiot tarjoavat mahdollisuuden käsitellä monille näkymättömiä asioita näkyvällä ja konkreettisella tavalla. (Boyd & Mitchell, 2012, s. 152–153.) Belgialainen politiikan teoretikko Chantal Mouffe (2007, s. 4) on kirjoittanut: ”Kriittisen taiteen tehtävä on haastaa vallitsevaa yksimielisyyttä ja tuoda näkyviin ne ristiriidat ja valtasuhteet, jotka yhteiskunnallinen konsensus pyrkii peittämään”.

Uudelleenkehystämällä taas viitataan prosessiin, jossa vanha tarina korvataan uudella, ikään kuin laajentamalla ajattelun kehyksiä. Vallassa olevat toimijat pyrkivät usein esittämään asiat omien etujensa mukaisesti. Uudelleenkehystämisen tekniikalla on mahdollista korostaa tarinan osia, jotka siitä on tarkoituksella jätetty siitä pois ja näin suunnata keskustelu uusille

Kuva 2. Mainostilan valtaus. (Elokapiina / Extinction Rebellion Finland)

Kuva 3. Pölyttäjäsäkki. (Elokapina / Extinction Rebellion Finland)

raiteille. (Boyd & Mitchell, 2012, s. 168.) Kulttuurihäirintä, culture jamming, on taiteen ja aktivismin rajapinnoilla tapahtuvaa yhteiskunnallista kommentaaria, kohdistuen erityisesti jämähtäneisiin merkityksiin, tiloihin ja olemisen tapoihin (Lattunen, 2013, s. 26). Tekniikka, jota kutsutaan myös detournementiksi, omaksuu ja muuttaa olemassa olevia, yleisölle tuttuja (media)tuotteita, brändejä ja symboleita, antaakseen niille uuden, kumouksellisen merkityksen (ks. Kuva 2). (Boyd & Mitchell, 2012, s.28.)

Vaikka kulttuurihäirinnän juuret siis ulottuvat vahvasti estetiikan, taiteen ja kulttuurin seuduille, on kuitenkin tärkeää ymmärtää sen aktivistinen puoli. Se, kuinka taideulottuvuus kurkottaa poliittisen viestin kuvittamiseen, strategiseen luovuuteen ja esteettisenä huutomerkkinä toimimiseen. (Lattunen, 2013, s. 27.) Kulttuurihäirinnän alalajina voidaan pitää vastamainoksia, joiden avulla on mahdollista kommentoida esimerkiksi kulutusyh-

teiskunnan ongelmia huumorin keinoin. Vastamainoksiin voi kuulua myös katutaidete, performanssit ja kaupunkitilan interventiot. (Kempainen, 2020, s. 2.) Monet ympäristöliikkeet, Elokapina mukaan lukien, ovat käyttäneet aktivismissaan kulttuurihäirintää, vastamainontaa, tunnistettavien symbolien ja brändin hakke-roimisen mahdollisuuksia.

Taktiikat

Narratiivin, tavoitteiden ja toiminnan selkeän kohteen kautta on mahdollista suunnitella tarkemmin, millaisia taktiikoita toiminnassa hyödynnetään. Taktiikalla voidaan viitata luovan toiminnan muotoon, kuten flash mobiin tai massa-aktioon (Boyd & Mitchell, 2012, s. 4). Taktiikan valitsemisessa tulee aina pohtia, mikä on taktiikan taustalla vaikuttava voima ja millä tavoin auttaa tavoitteiden saavuttamisessa (Boyd & Mitchell, 2012, s. 113).

Aktivistien käyttämät taktiikat on mahdollista jakaa karkeasti kahteen; konkreettisiin ja kommunikatiivisiin taktiikoihin. Taktiikan konkreettisuus viittaa siihen, kuinka se pyrkii saavuttamaan jonkin mitattavissa olevan tavoitteen. (Boyd & Mitchell, 2012, s. 154.) Esimerkiksi vuonna 2022 Elokapinan ja Greenpeacen aktivistit pysäyttivät venäläisen hiilijunan, jotta Suomen kautta kulkevat hiilikuljetuksen lopetettaisiin (ks. Kuva 4). Toimilla pyrittiin lopettamaan rahoitus Venäjän hyökkäyssodalle Ukrainaan. (Elokapina, 2022.) Konkreettisisa taktiikoissa tavoite on tarkasti määritelty ja onnistumista voidaan arvioida: joko pysäytämme hiilijunan tai emme.

Kommunikatiiviset taktiikat taas pyrkivät viestimään poliittista kantaa, arvomaailmaa tai maailmankuvaa. Kommunikatiiviset taktiikat voivat toimia esimerkiksi verkostojen rakentamisessa, yleisen mielipiteen muuttamisessa tai kohteen pelottelemisessa, mutta niillä ei välttämättä ole konkreettista ja mitattavaa tavoitetta. Kommunikatiivisella toiminnalla voi olla voimakas ilmaisullinen vaikutus, sillä se vahvistaa osallistujien päättäväisyyttä, yhteyttä ja sitoutumista tarjoamalla heille katarttisen, muuttavan kokemuksen.

(Boyd & Mitchell, 2012, s. 154.)

Tarkempien taktiikoiden valinta perustuu aina aktion tavoitteisiin ja toiminnan kohteeseen. Artivistiset taktiikat voivat olla mitä tahansa aina performansseista flash-mobiin ja die-in-aktioista näyttäviin kulkueisiin.

Vaikuttava aktivismi strategioineen, tekniikoineen ja taktiikoineen seuraa syklistä tai kehämäistä mallia, jossa ensin aloitetaan muutoksen teorian opiskelusta ja ymmärtämisestä, jonka jälkeen on aika toimia, teoriaan perustuen. Tätä seuraa toiminnan pohtiminen ja reflektointi sekä teorian muokkaaminen käytännön kokemusten kautta. Kyseiseen malliin perustuu myös Elokapinan toiminta. Ilman tätä syklistä, oppimiseen perustuvaa käytännön kulttuuria teoria tuottaa nojatuoliaktivisteja. Toisaalta taas toiminta ilman reflektiota tuottaa tehotonta aktivismia. (Boyd & Mitchell, 2012, s. 162.)

Taideaktivismissa syklistä voi näyttäytyä esimerkiksi the Artistic Activist Process Model -jäsentelyn kautta. Nelivaiheisen mallin ensimmäinen vaihe on aikaisempien taideaktivististen toimien tutkiminen. Luovuus ei synny tyhjästä, vaan rakentuu usein prosessina, jossa uusia ideoita

Kuva 4. Hiilijunan pysäytys. (Elokapina / Extinction Rebellion Finland)

muodostuu aiempia ajatuksia yhdistelmällä. On siis tärkeää tutustua historiassa toteutettuihin artistisiin projekteihin, keskustella ja herätellä luovuutta eri tavoin. Toinen vaihe perustuu syntyneiden ideoiden luonnosteluun. Piirtämisen hyödyntäminen välineenä toiminnan suunnittelussa voi mahdollistaa epätavanomaisten ideoiden esille nousemisen, sellaisten, joihin sanat eivät aina pysty. Kolmantena vaiheena on kerätyn tiedon ja luonnosten kriittinen, mutta lempeä arviointi sekä hedelmällisten suunnitelmien jatkaminen. Tärkeä kysymys pohdittavaksi arvioinnissa on, toimiiko suunniteltu tekniikka siihen, mitä halutaan toteuttaa. Neljännessä, syklin viimeisessä vaiheessa on toiminta, eli tutkittujen, luonnosteltujen ja hiottujen suunnitelmien toteuttaminen. (Duncombe & Lambert, 2021, s. 60–66.) Koen, että hedelmällisin toimintatapa voi syntyä näiden kahden mallin yhdistelmästä, joka loisi the Artistic Activist Process Model -sykliin viidennen osan – toteutetun toiminnan reflektion.

2.2 Elokapina

Vaikka ilmaston lämpenemisen muodostamat ongelmat saivat ajoittaista huomiota jo 1970- ja -80-luvuilla ja johtivat suuriin mielenosoituksiin 1990-luvulla, Kööpenhaminan vuoden 2009 ilmastokokousta, COP15, voidaan pitää tiettyä nykyisen globaalin ilmastoaktivismin alkusysäyksenä. Yli satatuhatta aktivistia järjestäytyi massamielenosoituksiin samanaikaisesti Kööpenhaminassa ja muualla maailmalla. Tämän jälkeen Pariisiin ilmastokokous vuonna 2015 näyttäytyy eräänlaisena lähäloukautuksena suoran toiminnan, kuten mielenosoittamisen, yleistymisestä ilmasto- ja ympäristöliikkeiden strategioissa. Kampanjat kritisoivat fossiiliteollisuutta, joista esimerkkinä toimii globaalit Break Free -kampanjat sekä Ende Gelände ja Just stop oil -liikkeiden toiminta. (de Moor ym., 2021, s. 620.) Näitä liikkeitä ja suoran toiminnan esimerkkejä voidaan omalta osaltaan pitää myös Elokapinan toiminnan edeltäjinä ja jalanjälkinä, joita pitkin on tultu tähän päivään.

Vuosi 2018 muodostui globaalisti merkittäväksi käännekohdaksi ilmastovaihtamisessa. Järjestäytyminen ja akti-

voituminen eivät kuitenkaan tapahtuneet perinteisten järjestöjen, vaan pikemminkin kansalaisliikkeiden ja kansalaistotelemattomuuden toimien kautta. Erityisesti nuorten aktivoitumista vauhditti Greta Thunbergin aloittama ilmastolakko, *Skolstrejk för klimatet*. Vuosina 2018–2019 syntyi lukuisia uusia nuorten perustamia kansalaisliikkeitä, ja ilmastoliikkeiden kansainväliset verkostot levisivät myös Suomeen. Näihin lukeutuvat muun muassa Fridays For Future ja Extinction Rebellion, suomeksi Elokapina. (Piispa ym., 2021, s. 14–15.)

Elokapina hyödyntää väkivallatonta kansalaistotelemattomuutta pyrkiessään pysäyttämään kuudennen massasukupuuton etenemisen ja minimoidakseen ympäristö- ja ilmastokriisin aiheuttaman sosiaalisen romahduksen riskin. Extinction Rebellion -liike syntyi vuoden 2018 lokakuussa Iso-Britanniassa ja jo kuukautta myöhemmin Elokapinan toiminta alkoi myös Suomessa. Elokapinan laajana tavoitteena on ilmastokatastrofin ja ekokriisin pysäyttäminen. (Elokapina, ei pvm.-a.)

Ekokriisillä tarkoitetaan tilannetta, jossa eliöt, ympäristö ja ilmasto ajautuvat epätasapainoon, mikä vaarantaa elämisen ja selviytymisen edellytykset. Tällainen kriisi syntyy tiettyinä ajanjaksona tapahtuneiden tekojen ja tapahtumien seurauksena. Ekokriisi viittaa usein ihmisen kestäättömän toiminnan aiheuttamiin ongelmiin, kuten lajikatoon ja ilmastonmuutokseen. (Fivable, 2024) Ekokriisin vaikutukset näkyvät jo konkreettisesti elämässämme. Vaikka maapallo on lämmennyt merkittävästi aina teollisen vallankumouksen jälkeisestä ajasta alkaen, viimeiset kymmenen vuotta ovat olleet kymmenen kuuminta vuotta koskaan. Vuosi 2024 oli ennätyslisen kuuma vuosi ja samalla myös ensimmäinen vuosi, jolloin maapallon lämpötila nousi yli 1,5 °C. (Gibbens, 2025)

Ei siis ihme, että vuonna 2019 julkaistun vuoden 2018 nuorisobarometrin mukaan nuorten huoli ilmastonmuutoksesta sekä epävarmuus ja turvattomuus tulevaisuutta kohtaan on noussut (Pekkarinen & Myllyniemi, 2018, s. 65, 73).

Edellä kuvatun, vuonna 2018 alkaneen, uudenlaisen ilmastoliik ehdinnän kautta nuorille avautui uudenlaisia tiloja, jossa käsitellä poliittisia teemoja ja jossa annettiin tilaa nuorten itsensä äänille. Kyseisen hetken ympäristö- ja ilmastoliikkeitä värittää myös osin kuva 'nuorten touhuna' ja sukupolvi-ilmionä, mutta liikkeiden omaksumat uudenlaiset demokratian hyödyntämisen tavat auttoivat levittämään viestiä laajemmalle, myös sukupolvia ylittävälle alueille. (Piispa ym., 2021, s. 15.) On muistettava, että tällä nykyisin Elokapinaan kuuluu moninainen ja laaja joukko eri ikäisiä ja erilaisista taustoista tulevia ihmisiä.

Elokapinan toiminta perustuu yhteisöllisyyteen ja uusiutuvan kulttuurin periaatteisiin, joiden kautta pyritään luomaan uudenlaista, elämää ja hyvinvointia tukevia tapoja toimia. Kun entiset, tuhoisat arvot luhistuvat, on aika luoda parempaa elämää niin ihmisille, eläimille kuin koko ekosysteemille. (Elokapina, ei pvm.-a.) Uusiutuvan kulttuurin ydinajatus on, että niin luonnonvarojen kuin ihmisten voimavarojen käyttö on suhteutettava niiden uusiutumiskykyyn. Käytännössä se viittaa avoimeen kommunikaatioon omista resursseista sekä kokemusten ja tunteiden purkuun. (Antila, 2022.) Uusiutuvan kulttuurin lisäksi liikkeessä tärkeitä tapoja toimia on horisontaalisuus ja hierarkiatonisuus, jolloin toimintaan ei ole tarvetta pyytää lupaa auktoriteettihahmoilta tai johtoryhmiltä. Elokapinan kollektiivinen voima syntyy autonomisista pienyksiköistä, joiden kautta haastetaan vallitsevia valtarakenteita (Elokapina, ei pvm.-b).

Liikkeen toiminta perustuu myös vahvasti väkivallattomuuteen, turvallisempien, rohkeiden ja esteettömien tilojen luomiseen, yhteisöllisyyteen ja nykyisen järjestelmän haastamiseen. Jo edellä mainitusti, Elokapinan arvoihin ja periaatteisiin on kirjattu myös syklinen toimintatapa; toiminta, oppiminen, tulevan toiminnan suunnittelu, eli oppiminen tapahtuu omien kuin muidenkin liikkeiden kokemuksista ja teoista. (Elokapina, ei pvm.-b.) Elokapinan pyrkii toiminnallaan, arvojen ja periaatteiden mukaisesti, myös rakentamaan uudenlaisia toimintatapoja, eli sen toiminta on prefiguratiivista. Prefiguratiivinen politiikka viittaa siis juuri sellaiseen aktivismiin, joka tekee omalla toiminnallaan esimerkiksi toivottavista tulevaisuuden toimimisen tavoista (Saari ym., 2022, s. 38).

Elokapinan toiminta rakentuu periaatteiden ja arvojen varaan, niin että kuka tahansa yksittäinen henkilö tai ryhmä voi toimia Elokapinan nimissä, kunhan toiminta istuu liikkeen arvoihin ja periaatteisiin.

Elokapinan keskeisenä ja kaikkea toimintaa yhdistävänä tavoitteena voidaan pitää massaliikkeen luomista, jonka avulla pyritään häiritsemään arkea niin merkittävästi, ettei ilmasto- ja ympäristökriisiä voida sivuuttaa. Konkreettisemmin Elokapinalla on neljä vaatimusta, joista ensimmäinen liittyy hallituksen rooliin julistaa Suomeen ilmastohätätila ja aloittaa säännöllinen kriisitiedotus. Toisena tavoitteena on ekologisen jälleenrakennuksen aloittaminen hallituksen toimesta, eli suomalaisen yhteiskunnan sopeuttaminen planetaaristen rajojen sisäpuolelle. Kolmas vaatimus kohdistuu demokratian vahvistamiseen satunnaisotannalla luodun kansalaisfoorumien kautta, neljäs tavoite taas oikeudenmukaisen muutoksen toteutumiseen. (Elokapina, ei pvm.-a.)

Liike on järjestänyt niin maailmanlaajuisia kuin paikallisiakin tapahtumia sekä aktiivisia, joilla viitataan erilaisiin aktivistisiin toimiin – tempauksiin, mielenosoituksiin ja muihin aktivistisiin tekoihin. Niissä on hyödynnetty väkivallattoman kansalaistottelemattomuuden, taiteen sekä yhteisöllisyyden teemoja ja näin asetettu nykyistä, itselleen haitallista järjestelmää vastaan. (Elokapina, ei pvm.-a.) Viimeisten vuosien aikana Elokapina onkin tullut tunnetuksi juuri kansalaistottelemattomuutta hyödynneistä mielenosoituksistaan, joilla pyritään ravistelemaan yhteiskuntaa ympäristökriisien haasteista. Liikkeen toiminta on herättänyt laajasti reaktioita, niin puolesta kuin vastaan. Ympäristötuhoa kiihdyttävät käytännöt, kuten fossiilisten polttoainesten käyttö ja tehometsätalous, ylläpitävät suurta etuoikeuksien kirjoa ja näin ollen niihin kohdistuva kritiikki voi tuntua haasteelta kokonaisille elämäntavoille (Kosonen & Löf, 2023). Elokapina toiminnassaan kuitenkin kritisoi ja syyllistää haitallista järjestelmää, jonka muuttamiseen se

pyrkii, ei yksittäisiä ihmisiä. (Elokapina, ei pvm.-a.)

Historiassa toimineista, muutosta aikaan saaneista liikkeistä yksikään ei ollut heti kansan suosiossa ja niitä syytettiin häiriön aiheuttamisesta ja yhteiskuntarauhan rikkomisesta (Verde, 2025). Kuitenkin nämä paheksuntaa osakseen saaneet, kansalaistottelemattomuutta toteuttaneet ihmiset onnistuivat herättämään kohua ja saamaan näkyvyyttä, jonka kautta muutos oli mahdollinen.

Suomessa kansalaistottelemattomuudella on pitkät juuret. Sortokausien aikana kansalaistottelemattomuutta hyödynnettiin muun muassa vastustaessa Venäjän tsaarivallan venäläistämisyriä sekä taistelussa tsaarin joukkoja vastaan. Ilman kansalaistottelemattomuutta Suomi tuskin olisi säilynyt autonomisena osana Venäjän keisarikuntaa. (Verde, 2025.) Toisaalta Elokapinan ja muiden ilmastoliikkeiden toiminta ei rajoitu kansalaistottelemattomuuteen, vaan kattaa laajan kirjon erilaisia vaikuttamisen muotoja aina katublokeista ja taideaktivistisista performansseista keskustelutilaisuuksiin ja kabinetivaikuttamiseen. Ilmastoliikkeiden moninaisuus tarjoaa jokaiselle mahdollisuuden löytää itselleen sopivan tavan toimia yhteisen päämäärän edistämiseksi. (Piispa ym., 2021, s. 20.)

Vuonna 2018 alkaneen ja edelleen tänäkin päivänä vahvana toimivan, erityisesti nuorten, ympäristö- ja ilmastotoiminta, johon Elokapinakin voidaan lukea mukaan, voidaan nähdä myös suorasukaisena kritiikkinä ja vastareaktionä kestävän kehityksen politiikalle, joka on institutionalisoituneessa muodossaan epäonnistunut ottamaan ilmastokriisin ja nuorten ilmastoahdistuksen riittävän vakavasti. Ilmastoliikkeiden tärkeänä teemana 2010-luvulta eteenpäin voidaan nähdä poliittisten onnistumisten kyseenalaistamisen sekä vakiintuneiden rakenteiden ja toimintatapojen äänekkään kritisoinnin. (Honkatukia & Rättilä, 2021, s. 2.) Ilmastovaikuttamisen nousussa on erityisen merkittävää,

että se ei ole lähtenyt liikkeelle kansalaisyhteiskunnan perinteisten järjestötoimijoiden kautta. Sen sijaan järjestäytymisen ja aktivoitumisen keskeisiksi alustoiksi ovat nousseet Elokapinan kaltaiset kansalliset liikkeet, rihmastoiset maailmanlaajuiset yhteydet sekä kansalaistottelemattomuuden erilaiset toimintakentät. (Piispa ym., 2021, s. 15.)

Ilmastoliikehdinnällä on ollut myös konkreettista vaikutusta ympäristöteemoihin. Saksassa perustuslakituomioistuin määräsi valtiota kiristämään vuoden 2019 ilmastolakia. Myös muualla maailmalla ilmastoliikehdintä on muovannut poliittisen toiminnan sekä vaikuttamisen tapoja merkittävästi ja uudella tavalla. (Honkatukia & Rättälä, 2021, s. 1.)

Ilmastoliikkeen keskeisimmät kamppailut ovat mitä luultavimmin kuitenkin vielä edessä. Turhautuminen poliittisen järjestelmän kyvyttömyyteen vastata kriisiin saattaa synnyttää entistä yllättävämpiä ja monimuotoisempia toimintakeinoja sekä voimakkaampaa ilmastoliikehdintää. (Piispa ym., 2021, s. 23.)

Nykyisellä ja entisestään kehittyvällä ilmastoliikehdinnällä on siis mahdollisuudet sekä haastaa vallitsevia poliittisia ja taloudellisia rakenteita että rakentaa vaihtoehtoisia tapoja olla ja toimia.

2.2.1 Taideaktivismi Elokapinassa

Alankomaiden Extinction Rebellion -liikettä tutkineet Lara Stammen ja Miriam Meissner (2024, s. 24) alleviivaavat taiteen roolia keskeisenä tekniikkana aktivismissa. Kuten Elokapinan, myös sen sisarliikkeiden tavoitteena on tuoda esille ilmaston ja yhteiskuntaan liittyviä ongelmia ja ratkaisuja visuaalisiin ja performatiivisiin keinoihin. Liikkeelle on tärkeää herättää sekä tunteita että yhteyttä liikkeen ajamia asioita kohtaan.

Erityisesti viimeisten vuosien aikana Elokapinan toiminnassa on korostunut taideaktivismi, jossa taiteen keinot, kuten performanssit, installaatiot, festivaalit ja kaupunkitilan visuaaliset interventiot, kytkeytyvät poliittisiin vaatimuksiin. Taideaktivismin tekniikat voivat toimia keinona luoda epätavallisuutta aktivismin kuvastoon ja näin myös saavuttaa uutiskynnykset tehokkaammin. Taiteella ei välttämättä ole yksin mahdollisuutta luoda suurta yhteiskunnallista muutosta, mutta sen yhdistäminen perinteisen aktivismin muotoihin, suunnitelmalliseen strategiaan ja organisoitumiseen voi toimia erittäin voimakkaana muutoksen välineenä (Sanz & Rodriguez-Labajos, 2021).

Elokapinan taideaktivismi perustuu laajalti performansseihin, joista esimerkkinä toimii maailmanlaajuisesti toimiva Veri-

prikaati, *Red Rebel Brigade* (ks. Kuva 5). Veriprikaati on Elokapinan taideperformansseista kenties tunnetuin ja näyttävin. Performanssissa verenpunaisiin asuihin pukeutuneet ja valkoisella maalilla kasvonsa peittäneet kapinalliset etenevät hitaasti ja äänettömästi kulkueena halki kaupunkitilan, luoden voimakkaan ja pysäyttävän visuaalisen vaikutelman. Red Rebel Brigaden luonut brittiläinen taiteilija Doug Francisco pyrkii performanssilla ilmentämään ympäristökriisiin liittyviä tunteita. (Red Rebel Brigade, ei pvm.) Elokapinan artistiset performanssit usein kuvaavat sitä surua, jota tunnetaan planeettamme ja luonnon puolesta. Veriprikaatin ohella Elokapina on toteuttanut samankaltaiseen dramaattiseen, vakavaan ja melankoliseen kaupunkitilan haltuunottoon perustuvan performanssin nimeltä *Öljyt*.

Kuva 5. Veriprikaati. Elokapina / Extinction Rebellion Finland.

Lajinsa viimeiset -aktiossa, vuoden 2022 lokakuussa, Elokapinan aktivistit seisoivat Eduskuntatalon edessä suurten kylttien kanssa, joihin oli piirretty erittäin uhanalaisia lajeja ja niiden nimiä. Aktion tavoitteena oli herättää huomiota lajikatoon ja sen laajuuteen Suomessa. Mukana oli myös edellä mainittu Veriprikaati. Tapaus edellisten esimerkkien ohella havainnollistaa, kuinka taideaktivismissa voidaan hyödyntää rauhallisuutta, surua ja pysähtyneisyyttä vaikuttavina keinoina.

Rauhanomaiset die-in-protestit ovat myös tunnettu ja yleinen taideaktivismin muoto, jota Elokapinakin on käyttänyt toiminnassaan. Die-in-protestissa osallistujat makavat maassa julkisessa tai kaupunkitilassa, kuten ostoskeskuksessa tai aukiolla, symboloiden kuolemaa ja tulevaisuuttamme, jos hallitus, ja yhteiskunta laajemmin, ei ryhdy toimiin ilmastokriisin torjumiseksi. (Rebel Toolkit, ei pvm.)

Taideteorioitsija Helena Erkkilän mukaan performanssitaiteeseen liittyy lupaus tai mahdollisuus muuttaa ihmiselämää ja saada aikaan sosiaalista muutosta, sulauttaen yhteen taiteen ja muun elämän rajoja. Tanssi- ja teatterikriitikko Maria Säkön mielestä Elokapinan performanssit tekevät juuri tätä. (Lehmusvesi, 2024.)

Onnistunut performanssi, toteutettuna lavalla tai yhteiskunnallisessa kontekstissa, vaatii emotionaalista yhteyttä yleisöön sekä tilanteita, joissa performanssin esittämät merkitykset välittyvät katsojille (Alexander, 2006, s. 54–55). Edellä olevat esimerkit perustuivat vahvasti suruun, vakavuuteen ja pysähtyneisyyteen, mutta Elokapinan taideaktivismi pitää sisällään myös toisen puolen. Kulttuuristen merkitysten ja päätäjien esiintuominen huumorin ja parodian keinoin sekä tilassa keskeisten elementtien samanaikainen kyseenalaistaminen korostuvat erityisesti Elokapinan toteutetuissa performansseissa ja taideaktivistisissa tilojen haltuunotoissa, kuten kesäkuussa 2025, Kulovalkea-kampanjassa toteutetussa Valitkaa talouskasvu-performanssissa käy ilmi (ks. Kuva 6).

Kuva 6. Valitkaa talouskasvu. Elokapina / Extinction Rebellion Finland.

Performanssien lisäksi koen, että Elokapinan taideaktivismiin kuuluu muun muassa aktioiden visuaaliset ja näyttävät bannerit, kyltit ja elementit, erilaisten taidetyöpa-jojen ja -tapahtumien järjestäminen sekä runo- ja musiikkiesitykset, esimerkiksi aktioissa soittava kapinaorkesteri sekä elokuoro. Taideaktivismiksi voidaan nähdä myös edellä kuvattu kulttuurihäirintä, kuten mainostenvaihto ja mainostilan haltuunotto. Elokapinan taideaktivismi perustuu myös vahvasti alaluvussa 2.1.2 läpikäytyihin periaatteisiin taktiikoihin. Näiden esimerkkien valossa Elokapinan taideaktivismi ei ainoastaan toimi viestin välittäjänä, vaan se pyrkii rakentamaan yhteisöllistä identiteettiä ja uudelleenmäärittelemään julkista tilaa sekä yhteiskunnallisia rakenteita. Taide tarjoaa liikkeelle tavan välittää poliittinen sanoma emotionaalisesti ja esteettisesti vaikuttavalla tavalla, mikä laajentaa sen yhteiskunnallista näkyvyyttä ja vaikuttavuutta.

2.3 Kuvataidekasvatus lukiossa

Viimeisten vuosikymmenien aikana kuvataidekasvatuksen kentällä on käyty laajasti keskustelua ympäristökasvatuksen, ympäristötaiteen, ympäristötaidekasvatuksen, ympäristöpolitiikan ja ympäristön tuhoutumisen suhteesta muuhun poliittiseen ja demokratiaan tähtäävään ajatteluun. (Suominen, 2016, s. 11.) Uskon, että muun muassa juuri näihin avauksiin liittyen kestävä elämän välttämättömyys näkyy entistäkin enemmän tuoreimmassa, vuonna 2021 voimaan tullessa, lukion opetussuunnitelman perusteissa ja on merkittävässä roolissa laaja-alaisen osaamisen tavoitteissa. Lukioille on siis määriteltävä selkeä rooli liittyen kestävämpään ja hiilineutraalimpaan yhteiskunnalliseen siirtymään.

Lukion opetussuunnitelman perusteiden (2019) arvoperusta nojaa demokratiaan ja suomalaisen sivistysihanteen ajatukseen siitä, että oppiminen uudistaa yhteiskuntaa ja kulttuuria. Opetussuunnitelmassa korostetaan myös opiskelijan oman toiminnan merkitystä luonnonvarojen kestävässä käytössä, ilmastonmuutoksen hillitsemisessä sekä luonnon monimuotoisuuden

säilyttämisessä. Arvopohjassa korostetaan myös kestävä elämäntavan välttämättömyyttä ja vastuullista toimijuutta Agenda 2030 mukaisesti. (Opetushallitus, 2019, s. 17). Näin ollen myös opetussuunnitelman korostaessa opiskelijan oman ajattelun, kriittisyyden ja yhteiskunnallisen toimijuuden vahvistamista, koen että lukio-opetuksessa on mahdollista käsitellä esimerkiksi perusopetusta laajemmin niin kriittistä, kantaaottavaa kuin ajoittain provokatiivistakin ilmastonmuutosta ja ekokriisiä käsittelevää taideaktivismia. Tutkielmani rajallisuuden vuoksi olen valinnut pedagogiseksi tarkastelun kohteeksi juuri lukion kuvataiteen opetuksen ja ekokriisejä käsittelevän taideaktivismin.

2.3.1 Laaja-alainen osaaminen

Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet muodostavat lukion oppiaineiden yhteiset tavoitteet ja ne rakentuvat edellä kuvatusta lukion arvoperustasta. Myöhemmin keskityn tarkastelemaan lukion laaja-alaisen osaamisen tavoitteita ja sitä, miten ympäristön puolesta toimiva taideaktivismi, sen toteuttaminen ja käsittely, nivoutuu osaksi niitä.

Aiemmin tutkielmassa olen käyttänyt termiä ekokriisi (ks. luku 2.2), mutta lukion opetussuunnitelmassa puhutaan ilmastomuutoksesta, jota käytän myös tämän luvun teemojen käsittelyssä. Ilmastomuutos kytkeytyy laajemmin koulutuksen ekologisen ja kestävän kehityksen teemoihin. Kestävä kehitys viittaa muun muassa ilmastomuutoksen hillintään, luonnon monimuotoisuuden turvaamiseen, ihmisen toiminnan sovittamiseen luonnon kantokykyyn sekä rajallisten luonnonvarojen vastuulliseen käyttöön (Opetushallitus, 2019).

Kuten aiemmin todettua, Elokapinan toiminnan keskiössä ovat ilmastokriisin pysäyttäminen ja sekä ekologisesti että sosiaalisesti kestävä tulevaisuus yhteiskunnallisen vaikuttamisen ja suoran toiminnan kautta. Eettisyys ja ympäristöosaaminen -osaamistavoite muodostaa luontevan viitekehityksen kestävyden teemoihin painottuvalle taideaktivismin tarkastelulle ja toteutukselle. Kyseisen osaamistavoitteen mukaan opiskelija arvioi toimintansa eettisyyttä ja vastuullisuutta sekä ymmärtää luonnonvarojen rajallisuuden ja kestävän elämäntavan merkityksen. Hän oppii, että arkisilla teoilla on vaikutusta, ja perehtyy tutkimustietoon sekä käytäntöihin, jotka liittyvät ilmastomuutoksen hillintään ja luonnon monimuotoisuuden turvaamiseen. Opiskelija saa kokemuksia kestävän toiminnan suunnittelusta ja arvioinnista sekä tarkastelee asioita yhteiskunnallisen vaikuttamisen ja yhteistyön näkökulmasta,

vahvistaen omaa panostaan kestävän tulevaisuuden hyväksi. (Opetushallitus, 2019, s. 64.) Eettisyyden ja ympäristöosaamisen osaamisalue korostaa siis yksilön ja yhteisön vastuuta ympäristöstä, kestävän kehityksen periaatteita ja tietoisuutta ihmisen vaikutuksista luonnon tilaan. Elokapinan artistinen toiminta voidaan nähdä tämän osaamisalueen käytännön sovelluksena, sillä liikkeen tavoitteena on ekokriisin hillitseminen ja ekologisesti kestävän tulevaisuuden edistäminen.

Eettisyys- ja ympäristöosaaminen kuvataiteen oppiaineen osalta näkyy muun muassa ekologisten ja eettisten kysymysten sekä kestävän elämän vaihtoehtojen pohittimisella, tutustumalla kestäviin materiaaleihin ja toimien kestävän kehityksen puolesta. GreenComp, eurooppalainen kestävyysosaamisen viitekehys, määrittelee myös tietoja, taitoja ja asenteita, jotka ovat välttämättömiä planeettamme hyvinvoinnin turvaamiseksi. GreenComp-osaamiskehys esittää lukion kuvataiteen opetuksen tehtäväksi tutkia eettisiä ja ekologisia kysymyksiä sekä vaihtoehtoisia tulevaisuuksia kuvailmaisun keinoin (Mykrä ym., 2024).

Vaikka eettisyys ja ympäristöosaaminen -osaamistavoite on suuressa osassa tutkielmani teemoja, näkemykseni mukaan elämäntapaan, joka on sopusoinnussa planeettarajojen kanssa, tarvitaan myös muita laaja-alaisen osaamisen alueita.

Hyvinvointiosaamisen osa-alueen kautta opiskelija ymmärtää terveyden ja elämäntapojen merkityksen, omaksuu hyvinvointia tukevia toimintatapoja ja oppii huolehtimaan fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta jaksamisesta. Hän tunnistaa hyvinvointia vahvistavia yhteisöjä ja oppii ennaltaehkäisemään riskejä, kuten uupumusta, kiusaamista ja häirintää, sekä hakeutumaan tai ohjaamaan muita palveluiden piiriin tarvittaessa. Opiskelija

vahvistaa vastuullisia elämäntapoja, joissa painottuvat kulttuurin merkitys, eettisyys ja teknologian vastuullinen käyttö. Lukio-opinnot tarjoavat mahdollisuuksia toimia yhdessä, edistää hyvinvointia ja turvallisuutta sekä löytää keinoja kohdata muuttuvan maailman epävarmuuksia paikallisissa ja globaaleissa yhteyksissä. (Opetushallitus, 2019, s. 62.) Kyseinen osaamisalue näkyy kuvataiteen opinnoissa esimerkiksi kuvailmaisuun liittyvien aistikokemusten, tunteiden ja niille annettujen merkitysten kautta. Opiskelijalle itselleen merkityksellisen visuaalisen kulttuurin ymmärtäminen ja toteuttaminen tukee sekä identiteetin rakentumista että antaa välineitä kulttuurisen monimuotoisuuden arvostamiseen. (Opetushallitus, 2019, s. 344.)

Vuorovaikutusosaamisen kautta opiskelija kehittää vuorovaikutustaitojaan tunnistamalla ja säätelemällä tunteitaan sekä kuuntelemalla ja kunnioittamalla muiden näkemyksiä. Hän oppii käyttämään tunteita voimavarana ja harjoittelee vuorovaikutusta erilaisissa ympäristöissä, samalla vahvistaen kielitietoisuuttaan ja monilukutaitoaan. Vuorovaikutusosaaminen tukee tavoitteiden asettamista, ristiiriitojen rakentavaa käsittelyä ja sovittelua. Opiskelija saa kokemuksia viestinnästä myös kieli- ja kulttuurirajojen yli ja pohtii sananvapauden vastuullista käyttöä sekä tiedonvälityksen muutosta. Näin hän oppii ymmärtämään rakentavan vuorovaikutuksen ja kulttuurienvälisen ymmärryksen merkityksen kestävänsä tulevaisuuden, demokratian ja rauhan edellytyksinä. (Opetushallitus, 2019, s. 62–63.) Vuorovaikutusosaaminen rakentuu avointen keskustelujen ja erilaisten kuvakulttuurien tarkastelun, tuottamisen, arvioinnin ja analysoinnin kautta. Kuvataiteen kokonaisvaltaisen työskentelyn kautta myös yhteistoiminnalliset taidot kehittyvät. (Opetushallitus, 2019, s. 345.)

Monitieteinen ja luova osaaminen tukee opiskelijan ajattelua sekä eettisten, esteettisten ja ekologisten arvojen pohdintaa. Opiskelija oppii hankkimaan, esittämään ja arvioimaan tietoa sekä pohtimaan sen

merkitystä omassa elämässään, opinnoissaan ja yhteisöissään. (Opetushallitus, 2019, s. 63.) Kuvataiteen opinnoissa monitieteinen ja luova osaaminen kehittyvät visuaalisen kulttuurin monilukutaidon syvenemisen kautta. Kulttuuriset ilmiöt nousevat tarkasteluun kuvataiteen tunneilla visuaalisuuden, intertekstuaalisuuden ja tiedon tuottamisen tapojen kautta. (Opetushallitus, 2019, s. 345.)

Globaali- ja kulttuuriosaamisen osa-alue viittaa tietojen ja ymmärryksen karttumiseen omasta identiteetistä ja yhteiskunnan moninaisuudesta. Opiskelija saa kokemuksia yhteistyöstä ja eettisestä toimijuudesta kansainvälisyyden ja teknologiaympäristöjen kautta. Opiskelija saa mahdollisuuksia harjoitella ja kartuttaa maailmankansalaisen taitoja YK:n kestävänsä kehityksen toimintaohjelman, Agenda2030 mukaisesti, samalla vahvistaen toimijuuttaan yhdenvertaisuuden, ihmisoikeuksien ja oikeudenmukaisen ja eettisen elämän edistämiseksi. (Opetushallitus, 2019, s. 64–65.) Globaali- ja kulttuuriosaaminen vahvistuu kuvataiteen opetuksessa tutkien kulttuurin monimuotoisuuden tutkimisella sekä oman elinympäristön ja sen kulttuuriperinnön vaalimisella. Opiskelijaa tuetaan pohtimaan, miten visuaalinen kulttuuri heijastelee ja muokkaa yksilöitä, yhteisöjä ja koko maailmaa. (Opetushallitus, 2019, s. 345.)

Myös yhteiskunnallinen osaaminen osana laaja-alaisen osaamisen tavoitteita on olennainen tutkielmani kannalta, sillä Elokapiinan taideaktivismi toiminnassaan sijoittuu yhteiskunnallisen vaikuttamisen ja ulkoparlamentarismien rajapinnoille. Liikkeen toiminta yhdistää perinteisiä vaikuttamiskeinoja, kuten mielenosoituksia sekä taiteellisia ja performatiivisia ilmaisutapoja. Yhteiskunnallisen osaamisen osa-alue avaa mahdollisuuden tarkastella sitä, miten nuoret voivat ymmärtää ja harjoitella aktiivista kansalaisuutta, kriittistä ajattelua sekä vastuullista yhteiskunnallista toimijuutta artivismin keinoin.

Yhteiskunnallinen osaaminen laaja-alaisen osaamisen osa-alueena viittaa opiskelijan monimuotoisiin osallistumis- ja vaikutta-

miskokemuksiin ja niiden reflektointiin. Se tarkoittaa myös demokraattisen, oikeudenmukaisen sekä tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen perustuvan yhteiskunnan toimintaperiaatteiden ymmärtämistä. Opiskelija hahmottaa oman roolinsa, vastuunsa ja mahdollisuutensa tukea demokratian toteutumista. (Opetushallitus, 2019, s. 63–64.)

Lukion opetussuunnitelmassa rohkaitaan kannanottoihin ja yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistumiseen sekä vaikuttamaan kestävän tulevaisuuden puolesta. Kuvataiteen mahdollisuuksiksi nähdään demokratian ja perusoikeuksien toteutumisen tarkastelu ja kehitys taiteen keinoin. Opiskelijaa ohjataan miettimään omia valintojaan kestävän elämän näkökulmasta ja rohkaistaan paikalliseen ja globaaliin toimijuuteen sekä avaamaan näköaloja vaihtoehtoihin tulevaisuuksiin taiteellisen työskentelyn kautta. Yhteiskunnallinen osaaminen voi ilmentyä kuvataiteen opetuksessa myös tutkien visuaalisen kulttuurin arvoja ja merkityksiä, ottamalla kantaa, vaikuttamalla kestävän tulevaisuuden puolesta ja osallistuen yhteiskunnalliseen keskusteluun. Kuvataiteen kautta on myös mahdollista pohtia demokratian, perusoikeuksien, sananvapauden ja yksityisyyden tilaa. (Opetushallitus, 2019, s. 344–346.)

Lukioilla on keskeinen tehtävä nuorten kriittisen ajattelun ja demokratiataitojen vahvistamisessa. Vaikka koulu ei voi tehdä päätöksiä nuorten puolesta, sen roolina on tukea sellaista kansalaisuutta, joka tunnistaa yhteiskunnalliset ristiriidat, kriisit ja muutosten mahdollisuudet. Ilmastomuutos ja muut ympäristöhaasteet eivät ratkea itsestään, ja ne herättävät nuorissa perusteltua huolta heidän tulevaisuudestaan. Monet nuoret ovat kuitenkin valmiita toimimaan ympäristön hyväksi, jos he saavat tietoa ja tukea erilaisista vaikuttamisen tavoista. (Honkatukia & Rättilä, 2021, s. 5.)

Toimijuus ja osallisuus

Yhteiskunnallinen vaikuttaminen ja kansalaisten aktiivisuus edellyttää osallisuutta ja toimijuutta. Osallisuuden käsitettä voidaan

käyttää monessa yhteydessä, mutta tutkielmani kontekstissa viittaa sillä yksilön ja yhteisön kokemuksiin, toimintaan ja toimintamahdollisuuksiin. Kuvataidekasvatuksessa osallisuuden tukeminen on luonteva polku luovien kokeilujen ja moniäänisyyden kautta (Knif, 2021, s. 107). Laajemmassa merkityksessä osallisuus tarkoittaa yhteisöllisyyttä, kuulumisen tunnetta, sosiaalisia suhteita sekä osallistumista yhteisön tai yhteiskunnan toimintaan. Useammin sillä kuitenkin viitataan osallistumiseen yhteiskuntaan aktiivisena kansalaisena. (Myllyniemi, 2014, s. 5.) Myös suomalainen lainsäädäntö velvoittaa ottamaan lapset ja nuoret osallisiksi yhteiskunnan kehittämiseen (Suomen perustuslaki 731/1999 §6; Lukiolaki 417/2018 §2). Demokraattisessa yhteiskunnassa lasten ja nuorten osallisuus voidaan määritellä siis mahdollisuudeksi vaikuttaa. Osallinen ihminen ottaa vastuuta omien toimien lisäksi yhteisistä asioista sekä yhteisöstään. Yhteisöllisyyden kautta on mahdollista pohtia millainen yhteisö mahdollistaa osallisuuden jokaiselle jäsenelleen ja miten se taas muokkaa yhteisöä. Ihminen siis kaikella tekemisellään, tai tekemättömyydellään, osallistuu ympäristönsä kehittämiseen. (Kallio-Tavin, ei pvm.) Yhteisöt vaikuttavat myös tietoisuuteen itsen ja omasta ympäristön suhteesta (Hiltunen, 2009, s. 267).

Ympäristö- ja ekokriisien näkökulmasta nuorten konkreettinen osallisuuden ja vaikuttamisen kokemus syntyy usein virallisten väylien, kuten oppilaskuntien, sijaan esimerkiksi arjen vastuullisilla toimilla sekä erilaisiin kampanjoihin osallistumalla (Opetushallitus, ei pvm.-b). Toisaalta, kuten aiemmin mainittua, nuoret löytävät usein myös muita toimintamuotoja, esimerkiksi Elokapinan kaltaisten kansalaisliikkeiden kautta.

Osallisuuteen liittyvä tärkeä elementti on toiminnan mahdollisuus muuttaa vallitsevia olosuhteita. Toisin sanoen, kiinnittyykö huomio todella muuttavaan toimintaan vai vain näennäisesti vaikuttaviin toimiin. Kun esimerkiksi kouluissa annetaan mahdollisuus toimia ja vaikuttaa omien

olosuhteiden muuttumiseen, on koulujen henkilökunnan ja aikuisten oltava valmiita siihen, että toimet saattavat haastaa olemassa olevia rakenteita ja traditioita. (Opetushallitus, ei pvm.-b) On tärkeää, millaisia kokemuksia toiminnasta muotoutuu ja miten ihminen oppii toimimaan. Erilaiset kokemukset voivat joko lannistaa tai voimauttaa. Parhaimmillaan positiiviset kokemukset voimauttavat ja johtavat osallistumaan toimintaan uudelleen. (Cantell ym., 2020, s. 212–217.)

Toimijuuden käsite voidaan liittää Giddensin (1984) määritelmään, jonka mukaan teko voidaan katsoa toimijuudeksi silloin, kun tekijällä on ollut mahdollisuus valita toisin. Toisin sanoen tapahtuma on seurausta toimijan omasta toiminnasta, eikä se olisi toteutunut ilman hänen osuuttaan. Toimijuus edellyttää paitsi sitä, että teoilla on seurauksia, mutta myös toimijan autonomiaa sekä valtaa vaikuttaa omaan toimintaansa.

Sosiologi Bronwyn Daviesin (1990, s. 357–358) mukaan koulussa tapahtuvaa toimijuuden kehittymistä kuvastaa ennen kaikkea se, kuinka paljon oppilaille tarjoutuu mahdollisuuksia kokea itsensä merkityksellisiksi osallistujiksi ja yksilöiksi, joiden valinnoilla on vaikutusta ja joilta odotetaan moraalista vastuunkantoa. Tämän toteutuminen riippuu oppilaiden pääsystä osallisiksi koulun diskursiivisiin käytäntöihin ja heidän kokemuksistaan, että he voivat vaikuttaa toimintaan. Koulun institutionaalinen konteksti, sen käytännöt sekä opettajien tekemät valinnat määrittävät, millä tavoin oppilaiden yksilöllinen ja kollektiivinen toimijuus saa tilaa ja voiko se vaikuttaa koulun toimintaan. Tomperi ja Piattoeva (2005, s. 275) näkevät myös, että yhteiskunnallinen oppiminen toteutuu parhaiten silloin, kun toiminta on todellista ja todellisten olosuhteiden motivoimaa. Koulut voisivat näin ollen tehdä yhteistyötä esimerkiksi eettis-poliittisten kansalaisjärjestöjen kanssa, jotta oppiminen perustuisi aitoihin kokemuksiin ja yhteiskunnalliseen toimintaan.

Toimijuuden vahvistumisen keskiössä on, että oppijat saavat kokemuksia siitä, että heidän kannanotoillaan on merkitystä, että ne kuullaan ja toimitaan yhdessä tavoitteiden saavuttamiseksi. Nuorten ilmastoaktivistien poliittista toimijuutta tutkivassa artikkelissa (Piispa ym., 2021, s. 19) selvisi, että nuorten toimijuus pääsi parhaimmillaan esiin, kun tilanteet olivat nuorten itsensä järjestämiä. Nuorten ilmastotoiminnassa aikuisten rooli voisikin olla tätä toimijuutta ja omistajuutta tukeva, fasilitoiva ja tarvittaessa tukea antava. Kuitenkin Pienimäen, Marttilan ja Collianderin tutkimuksen (2021, s. 42) tulokset viittaavat siihen, että vaikka samaan aikaan nuoret kokevat ympäristöhaasteet merkittävänä ongelmina, he kokevat puutteita tiedotukseen vaikuttamisen keinoista. Samaa aikaan nuorten pyrkimykset ehkäistä ilmastonmuutosta ovat osin rajoittuneita, sillä heillä ei ole suoria kanavia vaikuttaa asioihin. Myös epävarmuus siitä, onko omilla toimilla merkitystä ilmastokriisin lieventämisessä lisää tätä rajoitetta. (Rinne ym., 2024, s. 57.)

Tällä hetkellä lukio-opetuksessa ja opetus-suunnitelmassa korostetaan vahvasti yksilön ympäristökäyttäytymistä ja arjen valintojen merkitystä, mutta aktiivisen ympäristökansalaisuuden konkreettisten tekojen käsittely jää vähemmälle huomiolle. Toisaalta, kuten aiemmin jo todettua, tieto ja rationaalinen ajattelu ei suoraan johda aktiivisena ympäristökansalaisena toimimiseen. Sekä tietoa vaikuttamisen mekanismeista, että toiminnan harjoittelua tulisi tarjota oppijoille entistä enemmän. Tiedon ja toiminnan harjoittelun lisäksi tulisi myös antaa tilaa nuorten äänille sekä osallisuuden ja toimijuuden kokemuksille.

Vuoden 2025 loppuun jatkuva Ilmastokriisin etulinjassa -tutkimushanke keskittyy taidelähtöisiin interventioihin nuorten ilmastoaktivismissa ja ilmastokansalaisuuden rakentumisessa. Hankkeessa toteutetaan nuorten kanssa ja heidän lähtökohdistaan käsin vaikuttamiskampanjoita, jotka yhdistävät taiteen ja yhteiskunnallisen toiminnan. (Rinne ym., 2024, s. 55.) Tähän mennessä hankkeesta saadun tutkimusaineiston perusteella nuoret ovat valmiita ottamaan kantaa ilmastomuutokseen, kun heidän näkemyk-

silleen annetaan todellista painoarvoa. Taidelähtöinen työskentely on osoittautunut merkittäväksi motivaation lähteeksi ja keinoksi lisätä osallisuuden tunnetta. (Lintumäki & Rinne, 2023.)

Viikin normaalikoulussa luotu osallisuusryhmä Kestävän kehityksen raati luo konkreettisia vaikuttamismahdollisuuksia kestävydestä ja ympäristöstä kiinnostuneille nuorille. Raadin toiminta on jaettu kolmeen keskeiseen osaan: aloitteisiin, tempauksiin ja tiedottamiseen. Yhteisesti toteutettuja tempauksia on muun muassa roskatalkoot, hävikkiruokakilpailu sekä työpaja ilmastolakkokylttien valmistamiseksi. (Sutela, ei pvm.) Kuitenkin, vaikka arvokkaita vaikuttamisrakenteita luodaan kouluissa ja lukiossa, se ei välttämättä harmillisesti itsessään lisää nuorten omaehtoista poliittista aktiivisuutta tai osallistumista ja toimijuutta (Lepola & Kokko 2015, 3). Nuoret kokevat, että heidän osallistumisensa jää usein näennäiseksi ja että heidät osallistetaan mukaan ilman keskustelun omistajuutta. Vaikka heidän huoliaan kuullaan, nuorten toiveet ja vaatimukset eivät näy konkreettisina toimina. (Piispa ym., 2021, s. 18.) Koen, että kokemus kyseisestä, aidosta toimijuuden, osallisuuden ja vaikuttamisen tunteesta on tärkeää niin koulu- ja opetuskontekstissa kuin taideaktivismin tekemisessä.

On tärkeää, että nuorille annetaan mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan jo varhaisessa vaiheessa, eikä vasta aikuisuuden kynnyksellä. Kun nuori kokee, että hänen panoksellaan on merkitystä ja että hän voi vaikuttaa, syntyy tunne osallisuudesta ja halu jatkaa aktiivista toimijuutta. Vastaavasti kokemukset sivuuttamisesta tai epäonnistumisesta voivat horjuttaa luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiin. (Cantell ym., 2020, s. 212–217.) Kasvatuksen ei siis tulisi olla ylhäältä päin ohjeistavaa, vaan pikemminkin yhdessä hahmottelua luonnon merkityksestä, arvoista ja hyvästä elämästä planeettaaristen rajojen sisällä (BIOS, 2019). Pidän tärkeänä, että etenkin alle äänestysikänsä oleville nuorille tarjoutuu mahdollisuuksia osallistua heihin itseensä ja heidän ympär-

istöönsä vaikuttaviin kysymyksiin. Koska perinteiset parlamentaariset keinot eivät ole vielä täysin heidän käytettävissään, osallistumista voidaan tukea esimerkiksi ulkoparlamentaaristen ja yhteiskunnallista toimijuutta painottavien toimintamuotojen kautta.

Ilmiöpohjainen oppiminen

Edellä esitelty laaja-alainen osaaminen kytkeytyy vahvasti ilmiöpohjaisen oppimisen ajatukseen, jossa korostuu kokonaisuuksien ymmärtäminen oppiainejakoisen ajattelun sijaan. Oppiminen rakentuu todellisten ilmiöiden tarkastelulle eri näkökulmista ja tieteenalojen kautta, jolloin opittavat asiat liittyvät luontevasti arkeen ja kokemuksiin. Granön ja kollegoiden (2018, s. 5) mukaan ilmiöoppiminen perustuu opetuksen kytkemiseen todellisiin, aitoihin ilmiöihin. Tavoitteena on mielekäs oppimisprosessi, jossa aiempi tieto toimii uuden oppimisen pohjana ja jossa luova ajattelu kehittyy aktiivisen osallistumisen kautta. Oppija nähdään aktiivisena toimijana vuorovaikutuksessa muiden kanssa. (Larna, 2020, s. 7–8.)

Ilmiöpohjaisessa oppimisessa oppimisympäristöjä suunnitellaan yhdessä opiskelijoiden kanssa, heidän osallisuuttaan tukien ja näkemyksiään arvostaen. Opettajan roolina on luoda turvallinen, kannustava ilmapiiri ja ohjata prosessia siten, että oppiminen on merkityksellistä – myös epäonnistumiset nähdään oppimisen mahdollisuuksina. (Larna, 2020, s. 7–8.)

Oppiminen tapahtuu siis oppijälähtöisesti, oppijan kiinnostuksesta ympäröivään maailmaan. Başaranin ja Erolin (2023) tutkimuksessa kahdeksan viikon STEAM-pohjaisiin aktiviteetteihin osallistuneet opiskelijat paransivat ympäristötietoisuuttaan huomattavasti enemmän kuin STEM-pohjaisiin aktiviteetteihin tai kansallisen koulutusjärjestelmän oppikirjojen aktiviteetteihin osallistuneet opiskelijat. Tutkimus tukee ajatusta juuri siitä, että ympäristötietoisuutta ja toimijuutta on mahdollista tukea taideopetuksen esteettisen puolen kautta.

2.3.2 Ilmastonmuutosta käsittelevä artivismi kuvataidekasvatuksessa

Kuten ei mikään yksittäinen tieteenala, innovaatio tai aihe, ei taidekaan automaattisesti tarjoa ratkaisuja maailman ongelmiin. Toisaalta myöskään kaikki taide ei sisällä maailmaa muuttavaa voimaa: sitä voidaan toteuttaa sosiaalisesti ja ekologisesti kestävämmillä tavoilla tai tuottaa niin, että se ainoastaan toistaa totuttuja kaavoja ilman vaikutusta tekijänsä tai vastaanottajansa maailmankuvaan. (Foster, 2022.) Muun muassa Raisa Fosterin (2017) käyttämä termi nykytaidekasvatus viittaa modernististen, vallalla olevien rakenteiden kyseenalaistamiseen kasvatustoiminnassa. Kuvataidekasvatuksessa vallalla olevilla rakenteilla voidaan viitata esimerkiksi individualismiin, jatkuvaan kasvuun perustuvaan ajatteluun sekä taiteen objektikeskeisyyteen. Myös filosofi Val Plumwood (2002, s. 3–5) näkee ekologisen kriisin juontuvan syvemmälle ulottuvasta kulttuurisesta kriisistä. Hän katsoo, että kulttuurissamme vallitsevat juurtuneet ajattelu- ja toimintamallit, kuten rationaalisuuteen perustuva järkiajattelu ja länsimainen kaksijakoinen käsitys ihmisestä ja luonnosta erillisinä, ylläpitävät tuhoisaa suhdetta ei-inhimilliseen luontoon. Plumwoodin (emt.) mukaan ekologisen kriisin ratkaiseminen edellyttää perustavanlaatuisia kulttuurista muutosta kohti kestäväää ja ekologisesti tiedostavaa ympäristökulttuuria, joka tunnistaa luonnon itseisarvon ja mahdollistaa viisaammat päätökset suhteessamme siihen.

Yksilöllisyys ja yhteisöllisyys

Moniaistisilla ja yhteisöllisillä taideprojekteilla on mahdollista paljastaa nykyisten valta- ja yhteiskuntarakenteiden luomia ongelmia ja toimia herättelijöinä kohti uudenlaista suhdetta maailmaan. Tällä hetkellä, niin opetuksessa kuin yhteiskunnassa yleisestikin, vallalla oleva individualistinen kulttuuri nojaa näkemykseen siitä, että ihminen on itsenäinen, muista ihmisistä riippumaton yksilö. Myös esimerkiksi feministisen kasvatuksen edelläkävijä bell hooks (2007, 19) arvostelee individualismin etiikkaa, jossa korostetaan yksilön muutosta yhteiskunnallisen muutoksen kustannuksella. Yhteisöjen, ihmisten ja ympäristön moninaisuuden merkitys hyvinvoinnin lähteenä tuntuu myös unohtuneen. Taidekasvatus tulisi kenties määritellä uudelleen sillä tavalla, ettei kasvatuksessa korostuisi näkemys jatkuvasta kasvusta, vaan pikemminkin tai-

teen ja oppimisen kokemuksellisuus sekä yhteisöllisen tekemisen merkitys. (Foster, 2017, s. 40–42.) Taiteellinen ja kokemuksellinen oppiminen perustuu muutosprosessiin, jossa yksilön kokemukset ja havainnot liitetään osaksi laajempaa kontekstia. Havaintojen ja tunteiden reflektointi sekä yksin että ryhmässä synnyttää uusia oivalluksia, jotka puolestaan johtavat uusiin teoksiin ja näkökulmiin. (Hiltunen, 2009, s. 60–61.)

Erityisesti länsimaissa vallalla olevaa individualismia vastaan on mahdollista taistella taidekasvatuksessa erilaisten yhteisötaiteellisten hankkeiden kautta. Käytännössä se voisi viitata esimerkiksi yhteisen teoksen luomiseen, ei siihen, että jokainen oppija tuottaa oman erillisen tuotoksensa. Kun yksilöllisyyden merkitys vähenee, myös kilpailullisuudesta ja suorituskeskeisyydestä on mahdollista irtaantua. (Valtonen, 2022.) Kuvataide on perinteisesti nähty yksilöllisenä ilmaisumuotona, mutta nykytaiteessa yhä useammin toimitaan ja luodaan yhdessä, esimerkiksi anonyymien katutaiteilijoiden tai erilaisten taiteilijakollektiivien kautta (Foster, 2017, s. 43). Koulun kontekstissa on tärkeää, ettei opettaja vain ohjaa oppijoille valmiiksi muotoiltua tehtävää esimerkkeineen, vaan oppijat voivat osallistua tehtävien ja teosten ideointiin tietoisesti yhteisöllisistä lähtökohdista. Yhteisölliseen toimintaan ja yhteisöön osallistuminen tarjoavat tilan vuorovaikutukselle ja kokemusten jakamiselle samaan aikaan valmentaan osallistujia aktiivisen ja neuvottelevan yhteiskunnan jäseneksi (Granö ym., 2018, s. 8). Kuvataidekasvatuksen professori Timo Jokelan (2016; 2021) mukaan taiteen keinoin on mahdollista rakentaa uusia yhteisiä merkityksiä ja symboleja vain silloin, kun taiteellinen työskentely perustuu todelliseen yhteistyöhön ja vuorovaikutukseen yhteisön jäsenten välillä. Yhteisesti luodut taideteokset tarjoavat luovan kanavan haastavina aikoina edistäen resilienssiä ja sopeutumiskykyä. Taiteen tekeminen voi auttaa ihmisiä käsittelemään vaikeita kokemuksia ja muodostamaan merkityksellisiä yhteyksiä muihin ihmisiin. (Rinne ym., 2024, s. 60.) Taideperustainen, kehollinen ja

kokemuksellinen lähestymistapa mahdollistaa ihmisestä kumpuavan, ei-symbolisen tiedon käsittelyn ja sen muuntamisen symboliseen muotoon – moniääniseksi asiantuntijatiedoksi, jota voidaan tarkastella yhdessä (Knif, 2021).

Myös edellä mainittu lukioiden toimintakulttuuri ja arvoperusta peräänkuuluttaa entistä vahvemmin opiskelijoiden yhteistyötä, yhteisöllisyyttä ja monimuotoisuutta kaikessa lukion toiminnassa (Opetushallitus, 2019, s. 10).

Yhteisön merkityksen lisäksi tärkeä elementti kuvataidekasvatuksessa on taiteen merkitys prosessinomaisena tekona, konkreettisen taideobjektin sijaan. Kuten luvussa 2.1 todettiin, myös taideaktivismi perustuu usein taideobjekteista ja institutionaalisesta taiteesta erottautumiseen, ikään kuin haastamaan myös näitä raameja. Raisa Fosterin (2017, s. 46) mukaan aineettomien teosten teettäminen tarjoaa nykytaidekasvattajalle mahdollisuuden herättää keskustelua omistamisen ja hallinnan tarpeettomuudesta. Tällä tavoin voidaan korostaa, että asioilla, esineillä, taiteella ja oppimisella on arvo myös itsessään – riippumatta niiden välineellisestä tai taloudellisesta mitattavasta hyödystä. Myös ympäristö- ja maataideprojektit voivat auttaa havainnollistamaan sitä, että luonnolla on omat, ihmisestä riippumattomat prosessinsa, jotka eivät ole olemassa meitä varten. Kuvataidekasvatuksella on siis mahdollista olla myös vahva uusmateriaalinen, aineettomuuteen ja kehollisuuteen perustuva puoli. Käytännössä tätä ympäristötaiteesta ammentavaa perintöä voidaan toteuttaa yhteistyössä luonnonmateriaalien ja -prosessien kanssa, esimerkiksi lumiveistoksiin ja vaellustaideteoksiin. (Huhmarniemi & Jokela, 2025, s. 149.)

Julkinen pedagogiikka

Artivismilla on mahdollisuuksia yhdistää nuorten elämän ulottuvuudet yhteiskunnallisiin rakenteisiin ja esimerkiksi kaupunkitiloihin ulottuviksi niin, että nuoret nähdään yhtä lailla vastuullisina toimijoina niiden muovautumisessa. Artivististen

esimerkkien näkeminen ja artivismin yhdistäminen pedagogiikkaan kutsuu nuoria vaikuttamaan omiin ympäristöihinsä ja välittää ajatusta muutoksen mahdollisuudesta. Nämä vaikutukset kumpuavat taiteilijoiden, opiskelijoiden ja tutkijoiden käytännön kokemuksista artivismin kentällä. Kansalaisosallisuutta ja yhteiskunnallista aktiivisuutta painottavissa kasvatuksellisissa yhteyksissä artivismi avaa uudenlaista toimijuutta ja energiaa. (Aladro-Vico ym., 2018, s. 16.)

Oppimista tapahtuu siis kouluympäristön ohella monissa informaaleissa arjen fyysisissä ja virtuaalisissa ympäristöissä. Julkisella pedagogiikalla tarkoitetaan juuri julkisissa tiloissa tapahtuvia tarkoituksellisia tai sattumanvaraisesti syntyneitä kannanottoja, jotka vaikuttavat ja ohjaavat tiloissa toimivien ihmisten ajattelua ja toimintaa. Koulumaailman lisäksi monet ympäristöt, kuten elokuvat, mainokset, museot, ostoskeskukset ja huvipuistot tarjoavat mahdollisuuksia visuaalisen kulttuurin oppimiselle. Opetuksessa voidaan esimerkiksi tietty julkinen tila tutkimuksen kohteeksi, dokumentoida sitä ja pohtia yhdessä millaisia arvoja ja kuvallisia viestejä tila välittää. (Opetushallitus, ei pvm.-c.)

Yhä useammin julkiset tilat kaupallisten toimijoiden hallitsemia, ja kaupunkikuva on täyttynyt mainoksista. Monet tilat, joita pidämme yhteisinä ja kaikille avoimina, ovatkin todellisuudessa yksityisomistuksessa. Näitä kapitalistisen logiikan kyllästämiä tiloja voidaan haastaa taiteen keinoin, esimerkiksi vastamainonnan tai julkisen tilan haltuun ottamiseen perustuvien performanssien kautta. (Foster, 2017, s. 46.) Julkisen pedagogiikan viitekehykseen liitettyä artivismi on mahdollista nähdä taiteellisena ja pedagogisena interventiona julkisessa tilassa.

Lukion opetussuunnitelmassa julkiselle pedagogiikalle ja artivismin annetaan jalansijaa ja niihin keskittyviä teemoja voidaan lähestyä esimerkiksi lukion kuvataiteen moduulin KU2 – Ympäristön tilat, paikat ja ilmiöt kautta. Moduulin keskeisiin sisältöihin kuuluu vaikuttaminen ja osallistuminen kuvataiteen ja muun visuaalisen kulttuurin keinoin. Opetushallituksen sivuilla moduulin sisällöksi ehdotetaan lähiympäristön ja kaupunkitilan lähestymistä artivismin tai interventioiden, eli usein humorististen, tunteita herättävien ja arkielämää häiritsevien väliintulojen kautta. (Opetushallitus, ei pvm.-a.) Taideaktiivisuuden kautta on mahdollista tehdä näkyväksi se, että julkiset tilat ovat ideologisesti latautuneita ja että niiden arvoja on mahdollista kyseenalaistaa, kommentoida ja muuttaa. Julkisen pedagogiikan tarjoamat mahdollisuudet luovat luontevan kehyksen artivismin käsittelylle ja toteuttamiselle.

Julkisiin tiloihin luodut taideteokset voivat myös herättää opiskelijoiden kanssa keskustelua julkisen tilan käytöstä ja kaupallisuudesta sekä siitä, kuka on oikeutettu käyttämään kaupunkitilaa ja millaisiin tarkoituksiin. Esimerkiksi julkisissa tiloissa esitetyn performanssitaiteen kautta on vahva mahdollisuus kyseenalaistaa vallitsevia normeja sekä pohtia mikä on sallittua, mikä ei, millaiset toimet rikkovat normeja mutta eivät lakia. (Foster, 2017, s. 46.)

Taiteella on näin ollen paljon mahdollisuuksia käsitellä taiteen kaupallistumista ja kyseenalaistaa yhteiskunnan normeja.

Toivoa ja toimintaa -hanke on listannut paljon tehtäväehdotuksia kestävän kehityksen ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen integroimisesta eri oppiaineisiin, joita monet oppilaitokset ovat opetuksessaan hyödyntäneet. Ehdotukset kuvataiteen opitunneille ulottuvat aina vastamainosten ja meemien tekemisestä kestävän muotoilun harjoitteluun ja tulevaisuuskuvien hahmotteluun. Osa tehtävistä pohjautuu myös elävän elämän artististen esimerkkien käsittelyyn, kuten Elokapinan mainostilan kaappaamiseen. Kuvataidekasvatuksessa artivismi ilmenee tällä hetkellä erityisesti muotoilun, yhteiskunnallisia ilmiöitä kommentoivien teosten, kuten meemien, vastamainosten ja sarjakuvien, sekä julkiseen tilaan sijoittuvien teosten ja interventioiden muodossa, mutta konkreettisia performansseja tai protesteja esiintyy toistaiseksi harvemmin.

Parhaimmillaan taidekasvatus voi toimia välineenä kriittisen ajattelun kehittämiseksi. Taidekasvatusta voidaan tarkastella niin taiteellisen oppimisen kuin identiteetin tutkimisen ja sosiaalisen tiedostamisen näkökulmista. Taidekasvatuksella on myös näin ollen merkittävä rooli ympäristötoisuuden herättäjänä. Taidekasvattajan rooliin kuuluu myös vaihtoehtojen ja toiveikkaiden toimintamallien ja tulevaisuuksien luominen taiteen kautta, tehden näkyväksi sitä, mikä voisi muuten jäädä huomaamatta. Vaihtoehtoisissa ajatteltavissa ja toisin tekemisen käytännöissä piilee nykytaiteen keskeisin pedagoginen mahdollisuus. (Foster, 2017, s. 51.)

Nykytaidekasvatuksen teemat – yhteisöllisyys, tekemisen prosessinomaisuus ja julkisten tilojen hyödyntäminen – tarjoavat erinomaisen pohjan artivismin toteuttamiselle lukiokontekstissa. Artivismin muuttava voima saattaa edellyttää myös irtautumista tietyistä institutionaalisista valtarakenteista.

2.3.3 Radikaali, feministinen ja kriittinen pedagogiikka

Radikaali, feministinen ja kriittinen pedagogiikka toimivat eräänlaisina saatevarjokäsitteinä erilaisille kriittisille ajatussuunnille, joita yhdistää pyrkimys tasa-arvoisempaan oikeudenmukaisempaan ja inhimillisemmän maailman rakentamiseen (Bardy, 2007; hooks, 2007). Yhdenvertaisuus, oikeudenmukaisuus ja yhteistoiminta ilmentävät käsitystä kasvatukselta tietoisesta oppimisen ja yhteiskunnallisen toiminnan prosessina. Radikaali kasvatus yhdistää henkilökohtaisen ja yhteiskunnallisen tietoisuuden. Henkilökohtaisen alueella itsetuntemus nähdään edellytyksenä tiedon muodostumiselle ja sitä kautta myös yhteiskunnalliselle muutokselle. Oppiminen ei näin ollen rajoitu vain tiedon omaksumiseen, vaan siihen sisältyy havaintojen tekemistä, rakenteellisten epäkohtien tunnistamista ja halua toimia niiden muuttamiseksi (Suoranta, 2005, s. 221).

Yhteisöllisyys on radikaalin pedagogiikan keskeinen perusta. Vaikka nyky-yhteiskunta on entistä individualistisempi, ovat juuri esimerkiksi oppilaitokset, paikallisyhteisöjen ja kansalaisliikkeiden lisäksi, yhteisöllisyyden ja yhdessä elämisen muotoja. Ne tarjoavat mahdollisuuden yhdessä oppimiseen ja vaikuttamiseen. Radikaali pedagogiikka pyrkii luomaan tiloja, joissa ihmiset voivat kohdata toisensa, jakaa kokemuksiaan ja rakentaa uusia ajattelu- ja toimintatapoja yli kulttuuristen ja sosiaalisten rajojen. Sen eetos perustuu luottamukseen ihmisten kyvystä toimia yhdessä,

ei toisiaan vastaan sekä yhteisöllisyyteen, joka on ollut ihmisyyden selviytymisen ehto kautta aikojen. (Suoranta, 2005, s. 219–221.)

Radikaali kasvatus kyseenalaistaa kapitalistiseen ajatteluun perustuvan totalitarismin ja tarjoaa sen tilalle osallistumisen, dialogin ja yhteisöllisen kulttuurin periaatteita. Kyseiset periaatteet kannustavat osallistumaan, pitämään huolta toisista ja puuttumaan tilanteisiin tarvittaessa. (Suoranta, 2005, s. 215.) Oppimisen yhtymässä ovat oppijoiden omat kokemukset, vastavuoroinen vuoropuhelu ja tietoisuus yhteiskunnallisista rakenteista. Opetus ei siten ainoastaan lisää tietoa, vaan herättää ymmärryksen siitä, että yhteiskunnalliset ilmiöt eivät ole sattumanvaraisia, vaan seurausta vallan ja päätöksenteon mekanismeista. (Suoranta, 2005, s. 223.) Koen, että radikaali pedagogiikka tarjoaa myös välineitä käsitellä vaikeita ja ahdistavia teemoja, kuten ekokriisiä. Nuorille on tärkeää puhua näistä asioista rehellisesti, mutta samalla ylläpitää toivoa ja mahdollisuutta kuvitella vaihtoehtoisia tulevaisuuksia yhteisten tekojen kautta.

Käytännössä radikaali oppiminen voi ilmetä osallistumisen ja konkreettisten tekojen kautta. Erilaiset yhteisölliset toiminnot, kuten vuorovaikutteiset opintopiirit, yhteisöprojektit, protestit tai kaupunkitilan haltuunotot, voivat kaikki toimia oppimisen paikkoina ja prosesseina. Yhteinen toiminta luo uusia mahdollisuuksia tiedos-

taa yhteiskunnassa piileviä valtarakenteita ja ymmärtää esimerkiksi populaarikulttuurissa vallitsevia mekanismeja ja hallinnan keinoja. Tällaiset havainnot ja ymmärryksen laajentumiset avaavat mahdollisuuksia erilaisiin vastakäytäntöihin. Juuri taiteen rikkaat ilmaisumuodot ja taidepedagogiikan mahdollisuudet auttavat epäilemään, näkemään, kokemaan ja tietämään toisin. (Suoranta, 2005, s. 225–226.) Radikaalin pedagogiikan piirissä on pohdittu paljon myös parlamentaarisen demokratian haasteita ja ratkaisuja. Demokratia tulisi nähdä kokonaisvaltaisena osallistumisen järjestelmänä, ei vain äänestämisenä neljännesvuosittain. Myös parlamentaarisen päätöksenteon ulkopuolella tapahtuva kansalaisvaikuttaminen ja aktivismi ovat keskeisiä demokraattisen yhteiskunnan ilmenemismuotoja. (Lehmusvesi, 2024).

Sosiologi Zygmunt Bauman (2002, s. 256) kirjoittaa viitaten ranskalaiskollegansa Pierre Bourdieun *La Misère du Monde* -teokseen:

Se, joka katselee inhimillistä kärsimystä kaikessa rauhassa, samalla tynnyttäen omatunnon soimaavat sanat kertoen itselleen tarinaa vaihtoehdottomuudesta, on osallinen rikokseen.

Kyseinen lainaus on hieno vertaus toiminnan välttämättömyyteen liittyen. Viitataan tällä erityisesti aikuisten ja kasvatusalan ammattilaisten välttämättömään toimintaan vallitsevien rakenteiden horjuttamiseksi sekä nuorten tukemiseksi ilmastotoiminnassa ja aktiivisessa kansalaisuudessa.

Värrin (2022) mukaan usein puheissaan kestävän kehityksen arvoja korostavat kasvatusyhteisöt ovat tosiasiaa kiinni rakenteissa, jotka ylläpitävät ekologista ja taloudellista kriisiä. Koulutuspolitiikka seuraa OECD:n ja muiden talousorganisaatioiden mittareita, joissa menestys mitataan tuottavuuden, kilpailukyvyn ja teknologisen edistyksen kautta. Tämä paljastaa ristiriidan: koulutus puhuu kestäväydestä, mutta toimii järjestelmässä, joka perustuu kestävämmään kasvuun. Kasvatusalan

ammattilaisten tehtävä ei siis ole vain välittää tietoa kestävän kehityksen tavoitteista, vaan kasvattaa kriittistä tietoisuutta ja kykyä nähdä näiden tavoitteiden takana piilevät valtarakenteet ja ideologiat.

Kriittinen pedagogiikka korostaa oppilasta aktiivisena toimijana ja osallistujana, joka muokkaa maailmaa tietoisien toiminnan kautta, Baumanin lainauksen mukaisesti. Kriittisessä pedagogiikassa oppiminen lähtee oppilaan itsensä elämäntilanteesta ja yhdessä käydyistä dialogeista käsin. (Anttila, 2008, s. 41.)

Giroux'n näkemys koulun ja yhteiskunnan suhteista taas on dialektinen siten, että kasvatus paitsi alistaa ja pakottaa myös vapauttaa ja mahdollistaa. Ihmiset eivät ole kokonaan yhteiskunnallisten rakenteiden armoilla, he voivat myös tehdä historiaa. Kasvatus voidaan siis määritellä määritellä sellaiseksi toiminnaksi, jossa ihmiset voivat keskustella, vaihtaa informaatiota, kuunnella ja oppia toisiltaan sekä sellaista, jossa he kykenevät iloon, solidaarisuuteen ja vastarintaan. Kriittisyyden lisäksi toivon ja tulevaisuuksien mahdollisuuksien pohtiminen on tärkeä osa koulun ja yhteiskunnan suhdetta. (Giroux, 1997.)

Pedagoginen toiminta on aina sidoksissa koulun ulkopuoliseen maailmaan. Tällä viitataan esimerkiksi yhteiskuntaryhmien, luokkien ja kulttuurien asemiin sekä media- ja populaarikulttuuriin. (Giroux ym., 2001, s. 7.)

Kriittisen pedagogiikan ydinkäsitteitä ovat politiikka, kulttuuri ja talous. Poliittikalla viitataan siihen kulttuuriseen, sosiaaliseen ja yhteisölliseen toimintaan, jossa rakennetaan identiteettejä, ylläpidetään, uusinnetaan ja luodaan elämäntapoja sekä merkityksiä. Voitaneen käyttää myös termiä kulttuurin politiikka, merkitsemään sitä, miten kouluissa ja muissa julkisissa tiloissa tuotetaan ja uusinnetaan tiettyjä arvoja, elämänmuotoja ja todellisuuskäsityksiä. (Giroux ym., 2001, s. 12.) Yhteiskunnallinen todellisuus, heijastellen sitten kapitalismin, uusliberalismin tai jonkin muun ismin tuotetta, heijastuu aina koulun

todellisuuteen ja oppilaan kokemusmaailmaan. (Anttila, 2008, s. 21.)

Kriittinen pedagogiikka, kuten myös edellä radikaali pedagogiikka, pohjaa vahvasti todellisuuden reflektointiin ja toimimiseen, joka mahdollistaa tutkimisen ja todellisuuden ja tulevan luovan muuttamisen. Ihmiset, jotka ovat tietoisia vallitsevasta ja ympäröivästä todellisuudesta kykenevät käsittämään tilanteet historiallisena todellisuutena, joka on muutettavissa. (Anttila, 2008, s. 41.) Kriittisen pedagogiikan näkökulmasta myös yhteiskunnallinen oppiminen toteutuu vaikuttavimmin tilanteissa, joissa toiminta kytkeytyy aitoihin olosuhteisiin ja nousee todellisista, merkityksellisistä tarpeista ja kokemuksista (Tomperi & Piattoeva, 2005, s. 275).

Feministisen pedagogiikan lähtökohtana on se, että kasvatus ja koulutus tuottavat sekä tietoa että poliittisen ja ideologisen subjektuuden. Kriittinen ja feministinen pedagogiikka yhdistyvät siinä mielessä, että ne korostavat poikkitieteellisen tiedon ja yhteiskunnallisen tiedon lisäämisen merkitystä. Feministisen, vapauttavan

ja osallistavan pedagogiikan ydintermejä ovat valtauttaminen, *empowerment*, sekä äänen antaminen. Valtauttamisella viitataan opiskelijoiden olemassaolon oikeuden tunnustamiseen ja voimistamiseen, äänen antamisella taas opiskelijoiden itsetietoisuuden lisäämiseen ja itseilmaisun tukemiseen. Feministi ja sosiologi bell hooksin (2007) muotoilemat vapauttavan kasvatuksen ajatukset korostavat erityisesti juuri ihmisen ajattelun ja toiminnan kokonaisuutta. Hänen opetukselliset lähtökohtansa kyseenalaistavat tehokkuuden ja yksilöllisyyden ajatukset ja korostavat pikemminkin tasa-arvoista oppimisyhteisöä sekä hyvinvointia. Feministisen ja vapauttavan kasvatuksen eetoksessa on nähtävissä myös toivon ja yhteiskunnallisen muutoksen ajatukset, jotka mahdollistuvat valtarakenteiden muuttumisen kautta. Feministinen pedagogiikka tuo kasvatukseen inhimillisen ja empaattisen ulottuvuuden ja se haastaa kysymään, kenen ääni kuuluu opetuksessa ja kenen jää kuulumatta. (hooks, 2007.)

3 Tutkielman metodit ja aineisto

Keräämäni aineiston, haastattelututkimuksen, tarkoituksena on tuottaa aineistoa ja ymmärrystä, joka auttaa vastaamaan tutkimusongelmaan. Kun tutkimuksessa halutaan saada tietoa ihmisten asenteista, mielipiteistä, kokemuksista tai havainnoista, aineistonkeruumenetelmiksi soveltuvat erityisen hyvin haastattelut ja kyselyt. Haastattelijan ja haastateltavan välille muodostuu haastattelutilanteessa aina erityinen suhde, sillä tiedon tuottaminen on vuorovaikutteista. Haastattelijan kysymysten asettelu, sanamuodot ja tyyli vaikuttavat merkittävästi siihen, millaisia vastauksia ja keskusteluja haastatteluaineistoon syntyy. Näin ollen haastattelututkimusta toteuttavan tutkijan on pohdittava, millaista tietoa hän pyrkii tuottamaan ja missä määrin tämä tieto on rajautunutta. Koska haastattelumenetelmät voivat vaihdella suuresti, on olennaista, että tutkija perustelee valintansa ja niiden vaikutukset tutkimuksen luonteeseen ja tulkintoihin. (Hyvärinen ym., 2021.)

Haastattelu voidaan toteuttaa joko strukturoituna tai ei-strukturoituna. Strukturoitu haastattelu perustuu etukäteen laadittuun rakenteeseen, joka noudattaa tutkimuksen kysymyksenasettelua ja tavoitteita. Tällöin varmistetaan, että haastattelussa käsitellään juuri ne teemat ja kysymykset, jotka tutkimuksen kannalta ovat olennaisia. (Anttila, 2014.)

3.1 Aineistonkeruumenetelmät

Tutkimuskohteenani on ympäristöliike Elokapinan artistivastainen toiminta, liikkeen jäsenten kokemusten ja kertomusten kautta. Keräämäni aineiston kautta pyrin vastaamaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni siitä, millaisia keinoja Elokapinan taideaktivismilla on sekä laajemmin pohtimaan, millaisia toiminnan taustalla vaikuttavia toimintatapoja ja periaatteita liikkeessä vaikuttaa. Haastattelin tutkielmaani varten neljää aktivistia kahdessa eri haastattelutilanteessa, joista toinen haastattelu toteutettiin etänä. Molemmat haastattelukerrat kestivät noin kaksi tuntia. Haastattelutilanteiden jälkeen litteroin nauhoitetut haastattelut. Etänä toteutetun haastattelun aineiston käsittelyssä on omat riskinsä, sillä osa sanoista toistui nauhoitteissa epäselvinä. En valinnut epäselviä otteita tutkielmani aineisto-otteiksi, sillä se voisivat vaarantaa tutkielman laadun ja todenmukaisuuden. Pelkistysvaiheessa ja valitessa aineisto-otteita tutkielmaan, poistin täytesanoja sekä murrekielisiä ilmauksia, jotta haastateltavien sovittu anonymiteetti säilyy.

Käytin aineistonkeruumenetelmänä puolistrukturoitua haastattelumenetelmää, eli teemahaastattelua. Päädyin kyseiseen haastattelumuotoon, sillä koin tarkoituksenmukaiseksi ja selkeäksi jakaa haastattelussa kysymykset eri teemoihin. Jaoin kysymykset aktivistien taustoihin Elokapinassa, liikkeen toimintatapoihin ja tavoitteisiin, kokemuksiin ja tunteisiin,

artistivastaiseen sekä käytännön ideointiin. Haastattelun aihepiirit olivat kaikille haastateltaville samanlaiset ja ennalta määrätyt, mutta niissä ei ollut strukturoidulle haastattelulle tyypillisiä tarkkoja kysymyksen asetteluita tai järjestystä (Lätti ym., 2018, s. 29). Ennen haastattelun alkua kävimme läpi turvallisemman tilan periaatteet, joita hyödynnetään myös Elokapinan toiminnassa, usein kokousten alussa. Se mahdollisti luottamuksellisen ja turvallisen ilmapiirin rakentumisen. Koin tärkeäksi käsitellä haastattelussa ensin aktivistien omia taustoja, sillä uskon, että se mahdollisti avoimemman keskustelukulttuurin ja laajemman ymmärryksen aktivistien kokemuksista. Tutkielman rajauksen vuoksi en kuitenkaan käsittele aktivistien taustoja laajemmin. Kysymysten avoimuus antoi mahdollisuuden käsitellä aiheita melko vapaasti ja jätti tilaa haastateltavien omille kokemuksille ja kertomuksille sekä niiden kautta virinneille jatkokysymyksille.

3.2 Aineiston analyysi

Valitsemani analyysimenetelmä kerätyn haastatteluaineiston analysointiin on sisällönanalyysi. Sisällönanalyysin tavoitteena on tuottaa selkeä, tiivistetty ja sanallinen kuvaus tutkittavasta ilmiöstä aineiston pohjalta. Aineisto toimii ikään kuin ikkuna ilmiöön, ja analyysin tehtävänä on jäsentää se ymmärrettävään ja tiiviiseen muotoon ilman, että sen informaatio sisältö katoaa. Prosessi etenee usein konkreettisista ilmauksista kohti yhä abstraktimpia käsitteitä ja luokkia. Laadullisen sisällönanalyysin päämääränä on lisätä aineiston informaatioarvoa sekä muuttaa hajanaisesta materiaalista selkeää, jäsenneltyä ja merkityksellistä tietoa tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi, 2018.) Tutkimuksen aineiston tulee kuvata tutkittavaa ilmiötä ja aineiston analyysin tavoite on selkeän kuvauksen tuottaminen ilmiöstä.

Käytin aineiston analyysissä aineistolähtöistä, eli induktiivista, sisällönanalyysiä, jonka avulla pyrin avoimin mielin etsimään aineistosta kohtia, jotka kertovat tutkittavan asian kannalta kiinnostavia seikkoja. Löytääkseni kyseisiä asioita, esitin aineistolle kysymyksen siitä, millasta Elokapinan taideaktivismi on (ks. Kuvio 1). Pyrin siihen, ettei aikaisemmilla havainnoillani ja kokemuksillani Elokapinassa olisi merkitystä aineiston analyysissä ja analyysiyksiköiden valinnassa.

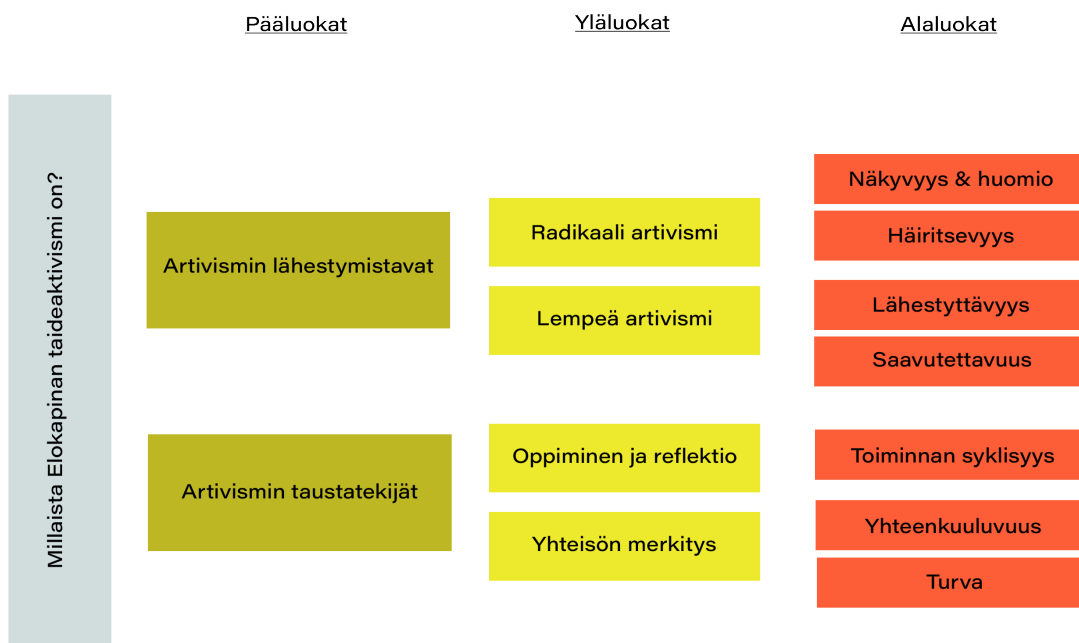
Aineistolähtöisen laadullisen tutkimuksen sisällönanalyysi on kolmivaiheinen, jossa ensimmäisenä tapahtuu valmistelu ja pelkistäminen, eli aineiston litterointi ja siihen perehtyminen. Valmistelussa tärkeää on myös analyysiyksikön valinta, jota haastattelusta lähdetään poimimaan. (Elo ym., 2022, s. 219.) Tutkielmassani analyysiyksikkö on ajatuskokonaisuus, joka saattaa sisältää useita lauseita. Yhden ajatuskokonaisuuden sisällä voi olla samaan aikaan useita merkityksiä, eli asioita, jotka vastaavat tutkimuskysymykseen. Aineiston valmistelun toteutin litteroimalla molemmat haastatteluaineistot, perehtymällä niiden sisältöön sekä etsimällä ja listaamalla pelkistettyjä ilmauksia koodauksen avulla. Toinen vaihe laadulli-

sessä sisällönanalyysissä on analysointi ja ryhmittely, jossa pyrin etsimään löytämistäni ilmauksista samankaltaisuuksia ja ryhmittelemään ja luokittamaan ne alaluokkiin. Kävin läpi aineiston useampaan kertaan, jotta sain kaikki oleelliset ilmaiset mukaan analysointiin. Myöhemmin yhdistin samansisältöiset alaluokat ja loin niiden perusteella ylä- ja pääluokat. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi perustuu käsitteiden yhdistelemiseen, jonka kautta on mahdollista pohtia, mitä ne kertovat tutkittavasta aiheesta. (Tuomi & Sarajärvi, 2018.) Kolmantena vaiheena on abstrahointi, eli teoreettisten käsitteiden luominen ja sen jälkeinen raportointivaihe (Tuomi & Sarajärvi, 2018; Elo ym., 2022, s. 215). Raportointivaiheessa tulokset kuvataan tekstin lisäksi myös visualisoiden. Pohdinnassa on tärkeää peilata aikaisempia tutkimuksia, tutkielman tuomaa uutta tietoa sekä merkitystä alalle (Elo ym., 2022, s. 215).

Aineiston analyysissä etenin yksityiskohdaisista alkuperäisilmauksista, eli tiedonantajien kertomuksista ja aineisto-otteista,

teemoittelun kautta luokitteluun. Sisällönanalyysissä tulokset esitetään alkupe-
räisilmauksista luodun luokittelun perusteella. Aineiston analyysin rakenne etenee pääluokista yläluokkiin sekä alaluokkiin. Aineiston analyysin tarkoituksena on aineiston tiivistäminen ja nostaminen abstraktiotasolle.

Aineistolähtöisen sisällönanalyysin, eli koodauksen, luokittelun ja teemoittelun kautta pystyin vastaamaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni: millaista Elokapi-
nan taideaktivismi on? Sisällönanalyysin perusteella tunnistin kaksi pääteemaa, jotka kokosivat yhteen kokemuksia taideaktivismista Elokapi-
nassa ja erityispiirteistä juuri tämän liikkeen jäsenten kokemusten kautta (ks. Kuvio 1). Tutkielmani luokkia yhdistää Elokapi-
nan artivismiin toimintatapojen, niin konkreettisten kuin taustalla vaikuttavienkin, käsittely. Kaksi pääluokkaa ovat artivismiin lähestymistavat sekä artivismiin taustatekijät. Seuraavaksi erittelen luokat ja analysoin niissä esille nousseita esimerkkejä, kokemuksia ja tunteita aineisto-otteiden kautta.

Kuvio 1. Aineiston luokat.

3.2.1 Artivismin lähestymistavat

Ensimmäinen pääluokka, jonka tunnustin aineisto-otteista luodun teemoittelun kautta on artivismin lähestymistavat. Tällä luokalla viitataan konkreettisiin toimiin ja tekniikoihin, joita Elokapinan artivismissa hyödynnetään ja joita esiteltiin luvussa 1.1.2. Pääluokka jakautuu seuraaviin yläluokkiin; radikaali artivismi, lempeä artivismi, artivismin läsnäolo toiminnan suunnittelussa, viestin selkeys sekä tunteet. Yläluokat radikaali ja lempeä aktivismi jakautuvat vielä alaluokkiin; näkyvyys, häiritsevyys, lähestyttävyyden ja saavutettavuus.

Jaoin radikaalin ja lempeän artivismin yläluokiksi, sillä haastateltu mainitsi niiden rooleista ja mahdollisuuksista artivismissa selkeästi:

Riippuu myöskin mille yleisölle sitä tehdään, että jos sitä haluaa uutisiin, ni tietyt asiat on silloin parempi. Yks kommentti vielä huomiosta, että radikaaleilla asioilla, niillä pääsee uutisiin ja just silleen, että pehmeämpi artivismi on enemmän ehkä osallistamiseen ja osallistamiseen hyvä, ja silloin väen mukaan saamista.

Kyseiset aiheet nousivat kaikkien haastateltujen puheissa esille, useissa vaiheissa haastatteluja. Käsittelen radikaalin artivismin alateemoina erityisesti huomiota ja näkyvyyttä sekä häiritsevyyttä. Radikaali-

lin ja teräväkärkisemmän artivismin ero pehmeämpään on haastateltujen mukaan juuri toiminnan häiritsevyys. Elokapinan taideaktivismikoulutuksen mukaan radikaaleilla ja maltillisilla toimilla on erilaiset lopputulemat ja aktivistien tulee pohtia taktiikoiden radikaaliuden suhdetta sekä näkyvyyteen että kynnykseen osallistua mukaan liikkeeseen. On kuitenkin mainittava, että artivistisen toiminnan kirjo sisältää monia eri osallistumisen mahdollisuuksia, ei ainoastaan radikaalia tai lempeää, vaan myös paljon siltä väliltä.

Radikaali artivismi

Radikaalilla artivismilla voidaan siis viitata huomiota herättävään, herkästi näkyvyyttä saavaan ja tarkoituksellisen häiritsevään taideaktivismiin.

Yksiäänisesti aineistosta nousi esiin se, miten tärkeää niin aktivismille kuin taideaktivismillekin on näkyvyys ja huomio. Haastatellut korostivat taideaktivismiin mahdollisuuksia huomion kiinnittämisessä ja näkyvyyden saamisessa. Osa haastatelluista painotti erityisesti näkyvyyden merkitystä tavoitteiden saavuttamisessa, eli huomion mahdollistamaa medianäkyvyyttä ja sitä kautta luotua painetta poliittisille päätöksentekijöille. Moni haastatelluista korosti juuri erityisesti medianäkyvyyden merkitystä, niin sosiaalisessa kuin perinteisessäkin mediassa.

Puheenaiheena oleminen on osa yks tavoitteiden saavuttamisessa, sellainen joku räväkkyys ja se että meitä ei voi ohittaa. Ja tärkeää elokapinan isojen tavoitteiden saavuttamiseksi on näkyvyyden saaminen. Sosiaalisessa mediassa, ihmisten puheissa.

Taideaktivismiin keinot voivat rikastuttaa perinteisen aktivismin kuvastoa tuomalla siihen epätavanomaisuutta, joka herättää huomiota ja ylittää uutiskynnyksen perinteisiä toimintatapoja tehokkaammin. Yksi haastateltu mainitsi esimerkiksi artististen elementtien, kuten paperimassapatsaiden liittyvän ja vahvistavan aktioiden ydinviestiä ja niillä haluttavan vangita ohikulkijoiden ja yleisön huomio. Artistiset elementit myös lisäävät mielenosoituksen kuvastoon erottuvuutta ja mielenkiintoa ja voivat tuoda aktioille uutuusarvoa (Elokapina, 2025). Tällöin taide ei toimi vain ilmaisun välineenä, vaan myös strategisena resurssina, jonka avulla aktivistit voivat monipuolistaa vaikuttamisen keinojaan ja vahvistaa näkyvyyttään mediassa.

Haastatellut kertoivat myös keinoista saada näkyvyyttä ja huomiota taideaktivismiin keinoin. Kaikki haastateltavat painottivat kaupunki- ja katutilan haltuunottamista tärkeänä elementtinä. Haastatellut kertoivat myös erilaisista kaupunkitilaa hyödyntävistä artistista aktioista, kuten Veriprikaatista, rumpuryhmästä, Eduskuntatalon pylväiden maalauksesta sekä vastamainonnasta. Eräs haastateltu toi esille sen, kuinka aktivismin kautta pyritään erottumaan kaupunkitilasta ja tekemään aktio mahdollisimman näkyväksi ja kuuluvaksi. Taideaktivismi voi olla kaupunkitilassa yllättävä häiriö, joka hetkellisesti muuttaa tilaa ja sen toimintatapoja merkittävästi.

Ja varmaan sitten aktivismilla myös niinku jossain määrin pyritään silleen erottumaan siitä kaupunkitilasta tai tehdä se aktio silleen mahdollisimman ehkä niinku näkyväksi ja kuuluvaksi ... Ehkä siinä tapauksessa, jos on jotain taideaktivismia hyödynnetty siinä aktiossa, niin se voi olla semmoinen tosi jotenkin yllättävä häiriö kaupunkitilassa, varmaan sen vuoksi, että se saattaa hetkellisesti vaikuttaa ja muuttaa sitä kaupunkitilaa tai niitä kaupunkitilan toimintatapoja tosi paljonkin, niin voi olla tosi pysäyttävä.

Toisen haastatellun sanoin: ”Kaupunkitila kuuluu kaikille, ei niille, jotka maksaa eniten.”

Huomiota ja näkyvyyttä on siis mahdollista saada radikaalimmilla toimilla. Haastateltu pohti esimerkiksi die in -tyylistä aktiota kaupan lihahyllyllä tekoveren kera ja tuli lopputulokseen, että vastaavien pahennusta herättävien aktioiden intentio on shokeeraava herätys katsojille ja sivusta seuraajille.

Niin esim. performansseilla sillee vähän testataan ihmisiä, että what is this. Ne voi herättää pahennusta ja kun niiden pointti on just ehkä just semmoinen shokeeraava herättäjä.

Toisaalta yksi haastateltu jäi miettimään, voiko radikaalin ja häiritsevän aktivismin ydinviesti joskus jäädä toteutetun keinon jalkoihin, kuten eduskuntatalon punaisten pylväiden kohdalla osin tapahtui.

Todella hyvä, tehokas ja keskustelua herättävä aktio, joka pysyi otsikoissa viikkotolkulla. Sinänsä ydinviesti ehkä peitty osin siihen itse keinoon lopulta. Tai sen aktion päämäärät vähän jäi sen pylväiden puhdistuskeskustelun jalkoihin. Sinänsä todisti, että todella paljon huomiota saa tuommoinen aktio.

Radikaalin artivismin kaltaiseen häiritsevyyteen on Elokapinassa perusteensa, sillä liike pyrkii tavallisen arjen häiritsemiseen niin merkittävästi, ettei ilmasto- ja ympäristökriisi jää keneltäkään huomaamatta (Elokapina, ei pvm.-a). Kuten aikaisemmin mainittua, radikaali taideaktivismi pyrkii tekemään näkyväksi niitä teemoja, mitä vallitsevilla normeilla ja konsensuksella pyritään häivyttämään ja se voi tuntua hyökkäävältä monia elämäntapoja kohtaan (Kosonen & Löf, 2023). Radikaalit teot eivät siis ainoastaan häiritse, vaan ne paljastavat häiriön jo olemassa olevassa järjestelmässä. Kaikki radikaalit toimet eivät kuitenkaan ole yhtä toimivia tai tehokkaita ja näin ollen strategioiden suunnitelmallisuuden tärkeys korostuu radikaalin artivismin toteutuksessa (Boyd & Mitchell, 2012, s. 89).

Lempeä artivismi

Radikaalin, teräväkärkisen, häiritsevän ja huomiota herättävän artivismin ohella haastatellut painottivat myös toisenlaista artivismin puolta, lempeää ja pehmeää taideaktivismia. Haastateltujen aktivistien mukaan taideaktivismi jo itsessään voi osin pehmentää perinteistä aktivismia, mutta sen roolia ei voida nähdä ainoastaan artivismin, suoran toiminnan tai kansalaistottelemattomuuden lieventäjänä. Haastateltujen kertomusten mukaan lempeä artivismi pyrkii keskustelun herättämiseen ja dialogiin usein liikkeen ulkopuolisten ihmisten kanssa sekä kutsuu mukaan toimintaan. Käsitteenä lempeään taideaktivismiin haastatellut viittasivat suoraan muutamaan kertaan, joten päätin jättää sen myös tämän yläluokan nimeksi. Lempeällä artivismilla haastatellut viittasivat teräväkärkistä artivismia vähemmän häiritsevään toimintaan, jolla pyritään luomaan kuvaa lähestyttävyydestä ja saavutettavuudesta. Näin ollen lempeä artivismi ei usein sisällä esimerkiksi kansalaistottelemattomuutta tai laittomia elementtejä.

Aineistosta nousee esiin vahvasti artivismin rooli lähestyttävyyden luomisessa. Aktivismi itsessään voi monelle tuntua vieraalta toimintatavalta, ja politiikan kenttä saatetaan yleisesti nähdä vain parlamentaaristen toimien, ei juurikaan Elokapinan kaltaisten liikkeiden ulkoparlamentaaristen toimintatapojen kautta. Kuten luvussa 1.1 todettiin, kulttuuri kaikessa tuttuudessaan voi toimia lähtökohtana osallistumiselle myös niille, joille poliittinen toiminta on muuten etäistä (Duncombe & Lambert, 2021, s. 5). Taiteen kautta artivismin käytännöt ja toiminta voi tuntua helpommalta ja lähestyttävämmältä. Taideaktivismin aloittaminen ja tekeminen ei vaadi suurta tietotaitoa tai aikaisempaa perehtymistä, vaan pikemminkin kiinnostusta ja halua vaikuttaa taiteen kautta.

Haastatellut mainitsivat artivismin mahdollisuudet ihmisten saavutettavuuden ja mukaan saamisen näkökulmasta ja sen, että artivismi voi toimia myös asioiden yksinkertaistajana visuaalisessa muodossa. Haastateltujen mukaan artivismi ei myöskään ole niin teoreettista tai akateemista osaamista vaativaa.

Muu aktivismi menee joskus semmoiseksi teoreettiseksi, just ku mennään niihin lukuihin sun muihin, mut sitten taideaktivismi niinku yksinkertaistaa sen asian, niinku näyttävään muotoon.

Se että se [aktivismi] on lähempänä taidetta. Ja silleen helpompaa ja lähestyttävämpää, niin kyllä suhtautuminen on kanssa erilaista. Aktivismi myös pehmentää tosi paljon sitä aktivismia - paitsi jossain pylväsaktiossa - se riippuu just tosi paljon kuinka häiritsevää se aktivismi on.

Haastatellut mainitsivat myös huumorin ja lempeiden tunteiden merkityksen lähestyttävyyden luojana. Kuten aiemmin esiteltä; taide tuottaa kokijalleen monia merkityksiä, se voi järkyttää, inspiroida tai muuttaa näkemyksiämme. Jotta emotionaalisilla affekteilla on poliittista merkitystä, sen on kytkeydyttävä aktivismiin. (Duncombe & Lambert, 2021, s. 28.) Taideaktivismilla voi myös jo sellaisenaan olla suoraa vaikutusta poliittisiin päätöksentekijöihin, sillä poliittiset päätökset eivät synny vain faktojen perusteella, vaan niihin vaikuttavat vahvasti moraaliset tunteet, arvot ja affektiiviset reaktiot (Soininen, 2020). Aktivismi, joka onnistuu välittämään sanomansa tunteiden kautta, voi siis olla vaikuttava väline myös suoraan poliittisella tasolla, ei ainoastaan yksittäisten kansalaisten kokemuksissa.

Niin aktivismi voi olla kaiken kaikkiaan lähestyttävämpää tarkastella. Koska se voi olla esitetty huumorin ja lempeiden tunteiden kautta. Myös houkuttelevampaa ja sitten se ei vaadi silleen suurta jotenkin akateemista osaamista tai perehtymistä.

Elokapinan toimintaan liittyy laajasti muitakin aktioita ja mielenosoituksia, kuin kansalaistottelemattomuuteen ja suo-

raan toimintaan liittyvät teot. Haastateltu mainitsi, kuinka joskus saatetaan myös strategisesti pyrkiä välttämään Elokapinan leimautumista vain kansalaistottelemattomuusliikkeeksi. Tällöin toiminta näyttää enemmän katu- ja kaupunkitilan haltuunottoa performansitaiteen, musiikin ja puheiden kautta. Vakavuuden ja uhkaavuuden tunteen – kuten miltä esimerkiksi liikenteen katkaiseminen voi näyttää – sijaan keinoina on myös hauskanpito, ilo ja leikki, joilla pyritään saavuttamaan tavoitteita. Taiteellisten tekojen kautta on mahdollista palauttaa iloa vakavaksi koettuun protestikulttuuriin (Brigouleix, 2019). Kun protesti näyttää luovana, positiivisena ja osallistavana, se voi murtaa stereotyyppioita ja lisätä liikkeen legitimitettä. Toisaalta juuri toimien moninaisuus, kansalaistottelemattomuuden rinnalla toimiva leikillisuus, tuo liikkeeseen laajempaa vaikuttavuutta: eri keinot puhuttelevat erilaisia yleisöjä, ja yhdessä ne vahvistavat sanoman moniulotteisuutta.

Ehkä siinä voi strategisesti ajatella, että joskus nimenomaan halutaan välttää sellaista, että elokapina leimautuisi ainoastaan kansalaistottelemattomuusliikkeeksi. Et on paljon aktioita, jossa sen sijaan että tehtäis kansalaistottelemattomuutta tehdään jotain ihan muuta - otetaan niinku katutilaa esimerkiksi tai kaupunkitilaa haltuun,

„...aktioissa on kaikenlainen esittävä taide ollut suuremmassa roolissa ja sen sijaan, että niinku ne aktiot näyttäytyisi jotenkin vakavina ja uhkavina, mitä esimerkiksi joku niinku liikenteen katkaiseminen, tai miltä se voi silleen niinku näyttäytyä. Niin et ehkä semmoinen leikki ja hauskanpito ja jotenkin ilo on ollut myös sitten semmoinen keino, jolla yhtäläillä on pyritty sitten saavuttamaan niitä tavoitteita.

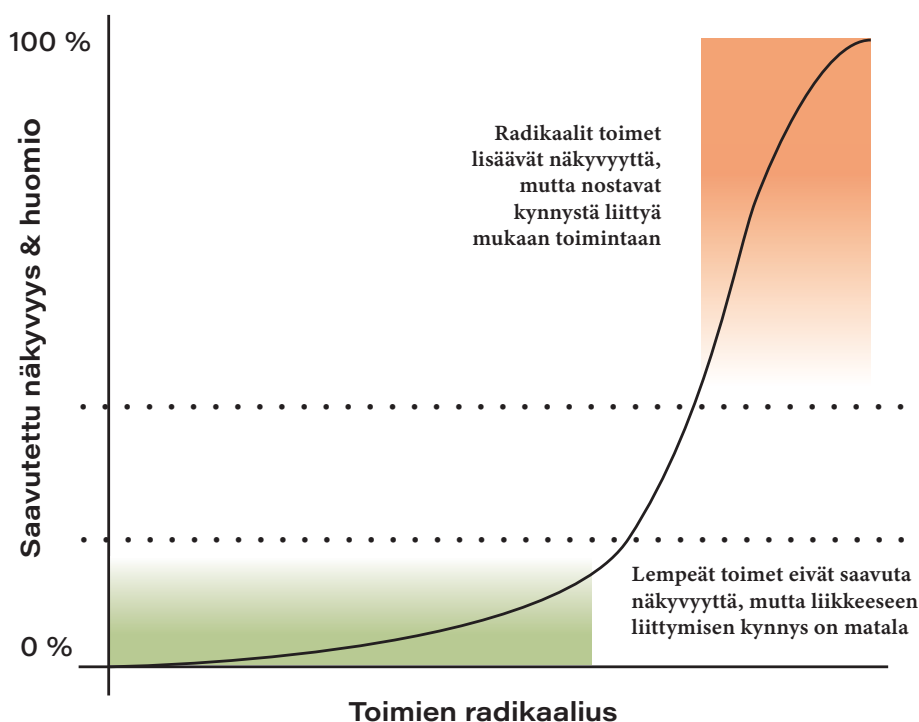
Aktivistit toivat haastatteluissa useasti esille myös Elokapinan kaikille avoimen Kulohälytys -festivaalin, joka toi ilmaista kulttuuria kaupunkiin ja toimi keino-
na ihmisten saavuttamiseen. Se toimi ikään kuin avautumisena ulospäin - oh-
jelmallinen tekeminen mahdollisti tuntemattomien kanssa Elokapina-asioista
juttelun ja tutustumisen. Ilo, leikki ja lempeät tunteet, kuten empatia ja toivo,
voivat artivismin yhteydessä toimia katalysaattoreina, jotka madaltavat osallis-
tumisen kynnystä ja sitouttavat ihmisiä yhteiseen asiaan.

..luodaan ilmaista kulttuuria kaupunkiin ja aktivismi ei aina oo
semmosta, huutamisena ja kadulla istumisena. Vaan sen voi nähdä
myös ihmisten saavuttamisena.

Lempeä artivismi tuottaa kokemuksia yhteisöllisyydestä ja toivosta. Sillä on
mahdollisuuksia myös tavoittaa erilaisia yleisöjä, madaltaa kynnystä keskus-
teluun sekä juurtua ihmisten mieliin ja arkielämään pitkäkestoisesti. Kuten
mainittua, lempeä artivismi voi toimia myös sillanrakentajana radikaalimpien
aktivismin muotojen ja yleisön välillä ja muokata liikkeen julkisuuskuvaa. Peh-
meään taideaktivismiin sisältyy usein myös osallistavuuden elementti, etenkin
Elokapinan performanssit ja taideaktivistiset teot sisältävät mahdollisuuden
olla osa kollektiivista kokemusta.

Taideaktivismilla on siis samaan aikaan, toiminnan asteen mukaan, mahdollis-
ta olla joko huomiota herättävää, näkyvää ja häiritsevää sekä ihmisiä saavutta-
vaa, lähestyttävää sekä yhteisöä laajentavaa (ks. Kuvio 2). Olen haastateltujen
kanssa samaa mieltä siitä, että monenlaisia taideaktivismin tapoja tarvitaan
muutoksen aikaansaamiseksi, ne tarjoavat vaihtoehtoisia kanavia ja mahdollis-
tavat eri tasojen vaikuttamista.

Toiminnan aste - radikaalia vai lempeää

Kuvio 2. Toiminnan asteet.

Radikaalin ja lempeän artivismin erottelu tuo esiin tietynlaisen jännitteen Elokapinan taideaktivismiin sisällä. Toisaalta liike tarvitsee toimintaa, joka herättää voimakkaita reaktioita ja saa näkyvyyttä, mutta toisaalta sen on ylläpidettävä luottamusta ja avoimuutta, jotta se pysyy lähestyttävänä ja houkuttelee uusia osallistujia. Tätä voisi tulkita esimerkiksi Duncomben ja Lambertin (2021, s. 28–29) *æffect*-näkökulman kautta. Kuten aiemmin todettua, aktivismin tavoite on vaikutusta aikaansaava toiminta. Taiteella taas ei ole yleisesti katsoen tavoitteellista päämäärää, vaan se pyrkii ilmaisun kautta herättämään erilaisia tunteita. Artivismin tuottamat vaikuttavat tunnekokemukset voivat saada ihmisiä ryhtymään fyysisiin toimiin, jotka taas tuottavat konkreettisia vaikutuksia. Näin ollen artivismin herättämät tunteet, *affect*, tuottavat vaikutuksen ja toimintaa, *effect*. Toisaalta myös konkreettisilla toimilla, kuten aktioilla, on tehokasta vaikutusta, *effect*, mutta ne herättävät myös samaan aikaan tunnekokemuksia, *affect*, niin katsojissa kuin osallistujissakin. Radikaali aktivismi perustuu enemmän konkreettisten toimien tuottamiin tunnekokemuksiin (*effect* → *affect*), kun taas lempeä aktivismi pohjaa tunnekokemusten kautta toimintaan ja vaikuttamiseen (*affect* → *effect*). Radikaalin artivismin shokeeraavuus voi synnyttää affektiivisen herätyksen, kun taas lempeä artivismi pyrkii empatiaan ja yhteisöllisyyteen perustuvaan liikkeeseen. Näin ollen radikaalin ja pehmeän artivismin rinnakkaisuus voi olla Elokapinan vahvuus, sillä ne eivät sulje toisiaan pois, vaan toimivat yhdessä monitasoisen vaikuttamisen välineinä.

3.2.2 Artivismin taustatekijät

Artivismin taustatekijät -teemalla viitataan sellaisiin ei-konkreettisiin ja usein vain aktivistien ja liikkeen tiedossa oleviin seikkoihin, jotka mahdollistavat artivismin toteutumisen. Tämä teema jakautuu kahteen alateemaan: oppimiseen ja reflektioon sekä yhteisön merkitykseen. Molemmat aiheet nousivat toistuvasti esiin haastateltavien puheessa, minkä vuoksi koin ne keskeisiksi sekä artivismin toteutuksen, että tutkimuskysymyksen kannalta. Aktivismin ja artivismin taustalla vaikuttaa monia tekijöitä, jotka eivät ole välittömästi näkyviä, mutta joilla on olennainen rooli toiminnan muotoutumisessa.

Haastatellut aktivistit kertoivat myös tutkielmaan valitsemiä teemojen lisäksi muun muassa Elokapinan väkivallattomuudesta ja liikkeen sisällä käydyistä keskusteluista ja toimista antirasismiin liittyen. Vaikka kyseiset teemat ovat tärkeitä sekä Elokapinan toiminnassa että ekokriisin kysymyksissä, minun oli tutkimusaiheeni rajauksen kannalta jätettävä tietyt aiheet sivuun.

Oppiminen ja reflektio

Käsiteltäessä Elokapinan toimintatapoja ja arvoja toiminnan taustalla, haastatellut toivat useasti esille oppimisen ja reflektion merkityksen. Eräs haastateltu kuvasi oppimista ikään kuin kehäksi, joka koostuu toiminnasta, reflektiosta, oppimisesta ja taas uudelleen toiminnasta. Toinen aktivisti kertoi pohtivansa aina aktioiden

jälkeen, mitkä asiat menivät hyvin ja missä taas on parantamisen varaa tavoitteiden kannalta. Elokapinan arvoissa ja periaatteissa syklinen toimintatapa korostuu juuri haastatellun kuvaamalla tavalla ja liike pyrkii oppimaan oman toimintansa lisäksi myös muiden liikkeiden toiminnasta, kokemuksista ja teoista (Elokapina, ei pvm.-b). Artistiset teot pitävät sisällään aina toiminnan kokeilun, yritykset ja erehdykset, uudet ehdotukset sekä harjoittelun, joita haastateltavatkin painottivat.

Eli oppiminen, toteutus, reflektio ja sit uudelleen tää kolminaisuus. Asettaisin oppimisen aika korkealle siinä, miten päästään haluttuun lopputulokseen.

Mulla on kaikkien aktioiden projektien jälkeen aina samanlainen fiilis ja mietin, et ahaa, toi asia ois voinu mennä paremmin ja toi meni tosi hyvin. Ja sit jotenki tietää mitä tekee seuraavalla kerralla paremmin.

Vaikuttava aktivismi pohjautuu usein juuri tällaiseen iteratiiviseen, kehämäiseen ajatteluun, joka etenee muutoksen teorian ymmärtämisestä toimintaan ja tehtyjen toimien kautta reflektioon sekä teorian muokkaamiseen. Luvussa 2.1.2 esitelty Duncomben ja Lambertin (2021, 60–66) the Artistic Activist Process Model -jäsen-tely korostaa entisestään myös taiteellisten

menetelmien hyödyntämistä monenlaisessa työskentelyssä, aina toiminnan suunnittelusta sen toteutukseen. Kyseinen malli tuo taiteen osaksi strategista ajattelua ja vaikuttavuutta, ei ainoastaan viestin visuaaliseksi ilmentymäksi. Taiteelliset elementit eivät ole pelkästään koristetta, vaan toimivia työkaluja itse suunnittelussa ja toiminnan edistämisessä. Uskon kyseisen mallin mukaisesti, että vaikuttavan taideaktivismiin luominen vaatii taideaktivismia aina suunnittelusta toteutukseen.

Aiemmasta toiminnasta oppimisen lisäksi haastateltava mainitsi myös kouluttautumisen ja kokeneemmilta aktivisteilta oppimisen tärkeyden, jotta liikkeen sisäinen hiljainen tieto olisi mahdollista siirtyä aktivistilta toiselle. Yhdessä tekeminen mahdollistaa systemaattisen tiedon siirtymisen.

On tärkeitä, että muidenkin pitäis kouluttautua ja kertata kokemusta ja hiljaista tietoa, jota on kuitenkin väkisin olemassa. Sen takii ois tärkeitä, että tekis itseään kokeneempien kanssa, kerryttäis sellasta tietoa mitä ei muuten tuu.

Oppimisen ja reflektion teema avaa kiinnostavan näkökulman siihen, miten artivismi toimii jatkuvana prosessina, ei vain yksittäisinä tekoina. Elokapinan artivismissa tämä sykli ei ole näyttäyty ainoastaan strategisena työkaluna, vaan myös taustalla vaikuttavana eettisenä periaatteena. Liike pyrkii konkreettisesti oppimaan virheistään, tarkastelemaan omaa toimintaansa kriittisesti ja muuttamaan toimintatapojaan sen perusteella. Aktivismiin ja taideaktivismiin sisältyvä oppiminen eroaa kuitenkin muodollisesta ja institutionaalista oppimisen ajatuksesta. Tärkeää on myös se, että aktivistit eivät reflektoi vain toiminnan tehokkuutta, vaan myös kaikkia siihen liittyviä tunteita, kuten turhautumista, toivoa, pelkoa, iloa ja epävarmuutta. Uskon, että tunteiden näyttäminen ja käsittely ovat osa liikkeen kestävyyttä ja tärkeä osa kollektiivista oppimista. Elokapinan oppiminen tapahtuu yhteisöissä, joissa tieto on jaettava ja kokemusten kautta rakentunutta. Näin ollen se ei ole ainoastaan kognitiivista ymmärrystä, vaan myös tunteiden ja vaikuttamisen kokemuksen kautta rakentunutta æffektiivistä tietoa.

Yhteisön merkitys

Haastateltavat kertoivat kaikenlaisen aktivismin, myös artistisen toiminnan, taustalla vallitsevasta yhteisöllisyyden merkityksestä ja tärkeydestä, johon alateema 'Yhteisön merkitys' perustuu. Yhteisön merkitys korostui aktivistien kertomuksissa erityisesti haastavissa ja turvattomissa tilanteissa, kuten kohdatessa uhkavia vastamielenosoittajia ja saadessa turvaa muista aktivisteista. Yhteisön merkitys kuului myös haastateltujen kertoessa itse artistisen toiminnan valmistelussa ja toteutuksessa sekä kokemuksissa kollektiivisen voiman toteutumisesta. Elokapinan toiminta perustuu yhteisöllisyyteen ja uusiutuvan kulttuurin periaatteisiin,

joiden kautta pyritään luomaan uudenlaista, elämää ja hyvinvointia tukevia tapoja toimia (Elokapina, ei pvm.-b). Artivistinen toiminta voidaan myös jo itsessään nähdä uusiutuvan kulttuurin harjoittamisena (Stammen & Meissner, 2024).

Haastateltavat painottivat myös liikkeen hierarkiattomuuteen ja valtarakenteita purkamaan pyrkiviä toimintatapoja, ja joka on liikkeen toiminnalle olennainen periaate. Hierarkiattomuus vähentää yksilökeskeisyyttä ja estää vallan keskittymistä, mikä tekee liikkeestä resilientin ja joustavan. Haastateltu kertoi myös roolien vaihtuvuudesta; ”Onneks kuitenkin pyrkimys vaihtaa rooleja, ei esim. yhtä puheenjohtajaa, jonka poissaollessa kaikki kaatuu.” Roolien vaihtuvuus ja hierarkiattomuus lisää myös yhteisön kollektiivista voimaa ja antaa uusillekin jäsenille mahdollisuuden osallistua toimintaan ja kerryttää kokemusta. Hierarkiattomuus luo ympäristön, jossa jäsenet voivat luottaa toisiinsa ja jossa on mahdollista tuntea oman konkreettisen panoksensa merkityksellisyys.

Kaikki haastatellut kertoivat kokemuksistaan, joissa yhteisön tuel- la, niin haastavissa kuin onnistuneissakin tilanteissa on ollut suuri merkitys.

Joskus on turvaton olo, jos tiedostaa että paikalle tulee lähialueen natsuja ja tietää, että on maalitaulu- na paljon helpommin kuin keskivertoihminen. Mut niissäkin tilanteissa on onneks muitakin ihmisiä, eikä oo yksin.

Yhteisöön kuulumisella, yhteenkuuluvuuden tunteella ja positiivisella osallistumisella on yhteiskunnassa toimivan yksilön itsetuntoa vahvistavia ja subjektiiviseen hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä (Rinne ym., 2024, s. 56). Samoja arvoja jakavista ja samankaltaisissa aktiutilanteissa olevista aktivisteista voi koostua ymmärtävä ja vastaanottava tukiverkko, joka antaa voimia aktivismin tekemiseen.

Usein siihen niinku aktion järjestämiseen ja ehkä aktiopäiviin liittyy semmoista suurta yhteenkuuluvuuden tunnetta ja sitten sellaista helpotusta, että ei oo niinku yksin niitten huoliensa kanssa. Siitä huolimatta, (että) usein aika vakavan aiheen äärellä kokoontuu aktiopäivinä, niin siihen liittyy semmoista jotain iloa ja semmoista tarmon tunnetta, kun näkee että paljon ihmisiä on jotenkin aktivoitunut tai liikkeellä silleen sama asian puolesta.

Haastateltavan kuvaama kokemus korostaa, että kollektiivinen voima syntyy yhteisöllisyydestä, yhteenkuuluvuudesta ja samojen arvojen jakamisesta. Kollektiivinen voima lisää sekä yksilön että liikkeen kapasiteettia toimia, tuo iloa, toivoa ja tarmoa vaikeiden asioiden käsittelyyn ja tekee aktivismista kestävämpää ja vaikuttavampaa.

Artivistisen toiminnan yhteisöllisyys korostui monissa ajatuskoko-
naisuuksissa. Artivismi nähdään toimintana, jota toteutetaan yhdes-
sä, ei niinkään yksin puurtamisena. Yhdessä toteutetut artivistiset
elementit nähtiin myös jatkumona muulle aktiosuunnittelutyölle.
Kun taideaktivismi irtautuu institutionaalista ja gallerioiden sei-
nillä esitettävästä taiteesta, sen kautta on myös mahdollista avautua
uudenlaisia yhteisöllisen tekemisen tapoja, taiteellisen prosessin
jakamista sekä osallisuuden vahvistumista (Söderholm, 2022, s. 37).

Ja sitten silleen, että se artivistinen tekeminen on yh-
dessä tekemistä eikä vain pelkkää suunnittelua. Sitten
tavallaan myös silleen yhdistää semmoinen. Onko tämä
sitä yhteisötaidetta - kuinka taide yhdistää ihmisiä ja
kuinka taide mahdollistaa hiljaisen tiedon leviämisen ja
niin edelleen.

Tärkeä osa on nimenomaan ollut taideaktivismiin teke-
misessä, että että niitä tekijöitä niinku noissa on ollut
niinku useampia ja että se on ollut semmoinen yhtei-
nen ponnistus. Se ei varmasti olisi tuntunut silleen yksi
silleen jotenkin mukavalta se sitä olisi olisi tehnyt yksin
ja se olisi ehkä sitten se olisi ollut aika irrallinen osa sitä
silleen koko aktiiviyöskentelyä, jos sitä tekisi yksin.

Kolme haastateltua kertoi myös positiivisen palautteen ja ikään kuin
yhteisön ja liikkeen ulkopuolelta tulevan tsemppin merkityksestä. Po-
sitiivinen palaute joko omalta yhteisöltä tai tuntemattomilta ihmisil-
tä vahvistaa tunnetta, ettei aktivistina ole yksin. Yhteisön merkitys
ja kokemus yhteisöllisyydestä voi näin ollen laajentua myös oman
aktivistiyhteisön ulkopuolelle. Toisaalta Elokapina tekee myös mui-
den ilmasto- ja ympäristöliikkeiden kanssa yhteistyötä, hyödyntäen
usean liikkeen muodostamaa synergiaa. Yhteisön merkitys laajen-
tuu myös tässä merkityksessä oman lähiyhteisön ulkopuolelle.

Yhteisöllä on siis merkittävä rooli siinä, että artivistinen toiminta
Elokapinassa on mahdollista. Haastateltujen mukaan Elokapinan
yhteisöllisyys ilmenee sekä toiminnan organisoinnissa, kokouk-
sissa ja konkreettisesti aktioon liittyvässä, esimerkiksi taiteellisten
elementtien, tekemisessä, että jaetun innostuksen, turvan ja kol-
lektiivisen rohkaisun kautta. Artivismiin yhteisöllisyys ei myöskään
ole ainoastaan väline tavoitteihin pääsemisessä, vaan päämäärä jo
itsessään. Yhteisöllisyyden kautta on mahdollista kyseenalaistaa
niin yhteiskunnan yksilökeskeisyyttä ja samalla, prefiguratiivisen
politiikan tavoin, näyttää esimerkkiä omalla toiminnallaan mah-
dollisesta tulevaisuudesta (Saari ym., 2022, s. 38). Yhteisöllisyys on
jo itsessään mahdollista nähdä individualistisessa ja tehokkuuteen
pyrkivässä maailmassamme aktivistisena tekona. Aineistoni perus-
teella tulkitsen, että Elokapinan artivismi ei ole ainoastaan toimi-
mista ilmastokriisiin pysäyttämiseksi, vaan laajemman rakenteellisen
muutoksen mahdollistaja.

3.3 Tulokset

Ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni vastaten, Elokapinan taideaktivismi rakentuu erilaisten ja eri tasoisten visuaalisten ja performatiivisten elementtien ympärille. Tutkielmassani rakensin haastateltujen kertomusten perusteella kaksi eri osallistumisen ja toiminnan tasoa, radikaalin ja lempeän artivismiin. Taideaktivistien toimet pyrkivät, toiminnan asteen mukaan usein joko huomion ja näkyvyyden saamiseen tai ihmisten saavuttamiseen ja lähestyttävän ilmapiirin luomiseen, niin kutsuttuun mobilisaatioon. Aktivistit painottivat, että kaikenlainen osallistuminen on tärkeää, niin radikaalit kuin lempeämmätkin aktiot ja toimet. Osallistumisen tason ja artivismiin lähestymistapojen lisäksi ydinaiheita tutkielmalleni ovat oppimisen ja reflektion sekä yhteisöllisyyden merkitys liikkeen toiminnalle ja artivismille.

Ensimmäinen aineistosta esiin noussut teema liittyy radikaalin ja lempeän artivismiin teemoihin ja osin myös niiden väliseen jännitteeseen. Elokapina pyrkii tasapainoilemaan huomiota ja näkyvyyttä tavoittelevan, shokeraavan toiminnan ja empaattisen, yhteisöllisyyttä ja mobilisaatiota kasvattavan toiminnan välillä. Duncomben ja Lambertin (2021) *æffect*-käsitteen kautta tulkitsen tätä näiden kahden osallistumisen tason suhdetta ikään kuin vuorovaikutteisena prosessina, jossa *æffect*, eli affekti tai tunnekokemus sekä *effect*, eli toiminnan vaikutus kietoutuvat toisiinsa. Kuten haastateltujen kertomuksista nou-

si esille, näiden kahden lähestymistavan rinnakkaisuus ja osin päällekkäisyys toiminnassa ei näyttäyty ristiriitaisena, vaan pikemminkin mahdollisuutena. Radikaalin ja lempeän artivismiin toteuttaminen mahdollistaa monitahoisen ja saavutettavan osallistumisen liikkeen toimintaan. Radikaalilla ja lempeällä taideaktivismilla on myös erilaiset roolit viestiä asioista, sillä toinen toimii enemmän haastajana ja herättelijänä, toinen osallistavana ja rakentavana. Lempeän artivismiin läsnäolo voi tehdä radikaalista aktivismista kestävämpää ja emotionaalisesti saavutettavampaa, kun taas radikaali ote pitää liikkeen terävänä ja näkyvänä julkisessa keskustelussa. Koen, että toimintatapojen laajuus ja niiden hyödyntäminen tilanteesta, kohteesta ja tavoitteista riippuen, viestii vahvasta strategisesta työstä liikkeen sisällä. Ilmastoliikkeet oppivat toisiltaan, niin Suomen sisällä kuin globaalisti.

Elokapinan artivismia ohjaa vahvasti yhteisöllisyyteen, hierarkiattomuuteen ja uusiutuvaan kulttuuriin nojaava toiminta sekä jatkuva oppiminen ja reflektio, joiden kautta niin toimintaa kuin yhteiskunnallisia käytäntöjä pyritään muokkaamaan uudelleen. Haastateltujen kertomukset liikkeen uusiutuvasta kulttuurista ja hierarkiattomuudesta tuntuivat Elokapinaan sisäänrakennetuilta ja itsestään selviltä toimintaa ohjaavilta tekijöiltä.

Oppiminen ja reflektio -luokka rakentui aineiston analyysin kautta keskeiseksi artivismin taustatekijäksi. Haastattelujen perusteella Elokapinan toiminta rakentuu syklisen mallin varaan, jossa toiminta, reflektointi ja oppiminen seuraavat toisiaan. Tämä sykli muistuttaa Duncomben ja Lambertin (2021) Artistic Activist Process Model -mallin ajatusta, jossa taiteelliset menetelmät kietoutuvat strategiseen ajatteluun ja vaikuttavuuden rakentamiseen. Oppiminen ei ole Elokapinan kontekstissa pelkästään tiedollista, vaan myös emotionaalista ja kehollista, se sisältää tunteiden tunnistamista, käsittelyä ja jakamista yhteisön sisällä. Reflektio ei kohdistu vain toiminnan tehokkuuteen, vaan myös niihin affektiivisiin kokemuksiin, jotka syntyvät esimerkiksi epäonnistumisten, toivon ja ilon kautta. Tällainen affektiivinen tieto (affect + effect) on olennainen osa artivismin oppimisprosessia ja mahdollistaa liikkeen jatkuvan uusiutumisen.

Yhteisön merkitys -luokan aiheet nousevat aineistosta esiin erityisesti toiminnan rakenteellisena tukena, mutta sen lisäksi yhteisö voidaan nähdä myös emotionaalisenä resurssina ja henkisenä tukena. Haastatellut kuvasivat yhteisöllisyyttä keskeisenä voimavarana, joka mahdollistaa pitkäjänteisen artivismin tekemisen ja auttaa jaksamaan vaikeissa tilanteissa. Hierarkiattomuus, roolien kierto ja kollektiivinen vastuu luovat tilan, jossa jäsenet voivat tuntea osallisuutta ja merkityksellisyyttä. Liikkeen toimintakulttuuri tukee sen resilienssiä ja estää vallan keskittymistä sekä vahvistaa yhteistä toimijuutta. Yhteisön kautta rakentuva kollektiivinen voima näkyy myös taiteellisessa toiminnassa. Artivistiset teot syntyvät usein yhteistyössä, ja niitä kuvataan jatkumona muun artivismin kanssa, ei irrallisena tai ainoastaan koristeellisena osiona. Tutkimukseni todentaa myös ajatusta taiteellisen toiminnan kautta muodostuneiden yhteisöjen dialogisuudesta ja vuorovaikutteisuudesta (Hiltunen, 2009, s. 267). Tämä vahvistaa käsitystä siitä, että Elokapinan artivismin näyttäytytysprosessinomaisena, suunnitelmallisena ja jaettuna tekemisenä, joka rakentaa uudenlaista yhteisöllistä kulttuuria.

4 Johtopäätökset

Toiseen tutkimuskysymykseeni vastatakseni halusin ymmärtää kokonaisvaltaisesti, miten ja mihin perustuen taideaktivismia on mahdollista käsitellä ja toteuttaa lukion kuvataiteen opetuksessa. Pysin tutkimuksessani löytämään vastauksen siihen, miten Elokapinan taideaktivismi istuu lukion kuvataiteen opetukseen. On kuitenkin todettava, ettei aitoja kokemuksia voi tuottaa ainoastaan teorian tai käsikirjojen perusteella, eikä näin ollen tutkimuskysymykseni vastauskaan ole yksiselitteinen saati tyhjentävä.

Normien ja rakenteiden kyseenalaistaminen sekä uusien, yhteisöllisten ja parempien toimintamallien luominen liittyy selkeästi Elokapinan tekemään aktivismiin. Myös keskeisiä pedagogisia työkaluja taideaktivismin toteuttamiseen kuvataiteen opetuksessa on vallitsevien rakenteiden aktiivinen haastaminen, joka juontaa juuriaan radikaalin, feministisen ja kriittisen pedagogiikan ajatuksista. Opetusta tulisi näin ollen tarkastella eettisenä ja poliittisena tekona, jossa jokainen opetustilanne on valinta siitä, millaista maailmaa haluamme rakentaa.

Aineistoni perusteella radikaalia artivismia määrittää sen häiritsevyys sekä pyrkimys rikkoa tavanomaisia toimintamalleja ja herättää huomiota. Radikaali taideaktivismi on usein suoraa toimintaa ja se saattaa sisältää myös kansalaistottelemattomuutta.

Tällaisen aktivismin suora toteuttaminen lukion kuvataiteen opetuksessa ei kuitenkaan ole oppiaineen tavoitteiden kannalta tarkoituksenmukaista eikä eettisesti mahdollista. Sen sijaan radikaali artivismi voi lukion kuvataidekasvatuksessa toimia välineenä ja mahdollisuutena pohtia ja arvioida sekä taiteellisen että yhteiskunnallisen vaikuttamisen monia puolia. Kuvataiteen tunneilla voidaan pohtia, millaisia taideaktivistisia tekoja opiskelijat pitävät hyväksyttävänä sekä sitä, missä heidän omat eettiset rajansa kulkevat. Keskustelut voivat laajentua myös siihen, millaiset asiat ovat laillisia tai sallittuja ja miksi aktivistit saattavat rikkoa normeja. Tällaisten keskustelujen kautta opiskelijat voivat tarkastella aktivistien toimintatapoja, vaikuttamiskeinoja ja merkityksiä niiden takana. Näin ymmärrys erilaisista yhteiskunnallisen vaikuttamisen keinoista laajenee. Kulttuurihäirinnän tulkinta tukee konkreettisesti myös esimerkiksi mediaosaamista ja kriittisen ajattelun taitojen karttumista (Kemppainen, 2020, s. 2).

Aineiston perusteella lempeä taideaktivismi taas perustuu laillisiin vaikuttamisen keinoihin, usein sellaisiin, joilla pyritään luomaan siltaa aktivistien ja muiden välille sekä välittämään viestiä lähestyttävästi. Lempeä taideaktivismi nojaa tunteiden herättämiseen myös esimerkiksi huumorin, leikin ja ilon kautta. Lempeän aktivismin synnyttämät empatian ja toivon tunteet taas voivat madaltaa kynnystä osallistua toimintaan. Toiminta näyttäytyy usein katu- ja kaupunkitilan haltuunottoa performansitaiteen, musiikin ja puheiden kautta, toisaalta se voi pitää sisällään voimakkaita ja näyttäviä visuaalisia elementtejä.

Kouluissa opeteltava yhteiskunnallinen toiminta rajoittuu usein yleisönosastokirjeiden laatimiseen, yhdistystoimintaan

tutustumiseen ja varjovaalien järjestämiseen. Kuvataidekasvatuksessa yhteiskunnallinen toiminta ja vaikuttaminen näkyy usein yksittäisten teosten, kuten meemien, sarjakuvien tai vastamainosten muodossa. Näiden esimerkkien lisäksi taideaktivismi sekä muunlainen rauhanomainen mielenosoittaminen ja protestointi ovat tärkeitä kansalaisten osallistumisen keinoja ja niitä voidaan opiskella muiden laillisten vaikuttamiskeinojen ohella. Kouluissa taideaktivismin käytännön suunnittelua ja toteutusta voidaan lähestyä esimerkiksi julkisen pedagogiikan ajatusten kautta, nähden aktivismin julkisessa tilassa tapahtuvana taiteellisenä interventiona (Opetushallitus, ei pvm.-a). Taiteen keinoin voidaan haastaa ja kyseenalaistaa kaupallisten toimijoiden hallitsemia kaupunkitiloja (Foster, 2017, 46). Aineiston perusteella myös Elokapinan taideaktivismi perustuu kaupunki- ja katu-tilan haltuun ottamiseen, erottautumiseen perinteisestä kaupunkitilasta sekä toiminnan tekemiseen mahdollisimman näkyväksi ja kuuluvaksi. Koen, että Elokapinan lempeä taideaktivismi antaa paljon mahdollisuuksia lukion kuvataiteen opetukseen, esimerkiksi laajentaen kouluissa toteutettavien taiteellisten toimien mahdollisuuksia yksittäisistä kantaaottavista taideteoksista laajempiin ja suunnitelmallisiin performansseihin ja interventioihin.

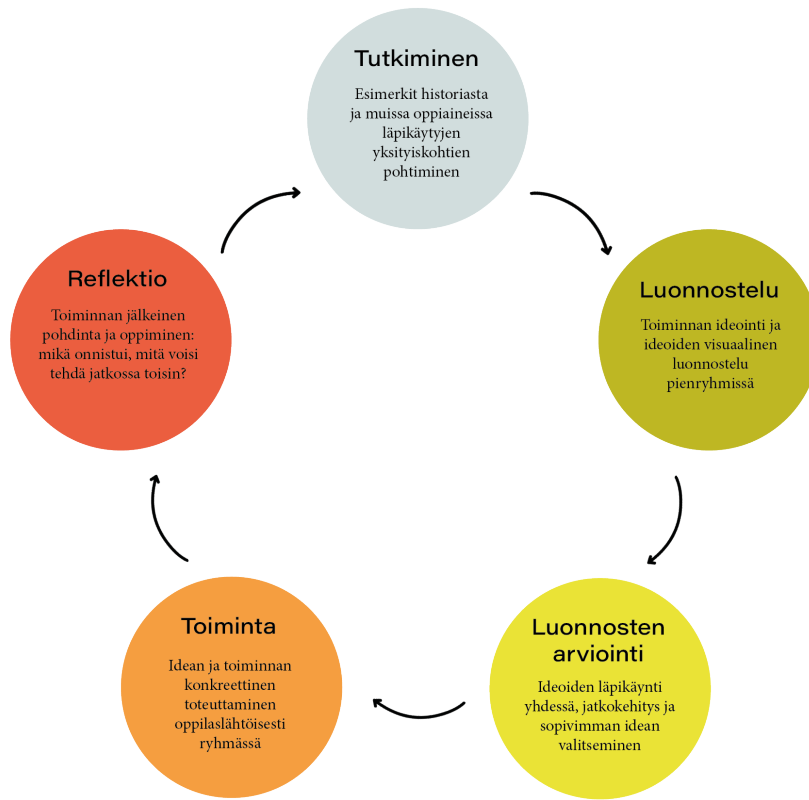
On tärkeää ymmärtää erilaisia vaikuttamisen mekanismeja, myös sellaisia, jotka eivät liity parlamentaarisiin prosesseihin tai yksilön kulutusvalintoihin. Maailmaa ei voida muuttaa kestävämmäksi pelkästään korvaamalla kulutustottumuksia hieman vastuullisemmilla vaihtoehdoilla, vaan todellinen muutos edellyttää kulutuksen ja tuotannon kokonaisvaltaista vähentämistä. On myös tärkeää tiedostaa, että suuryritykset pyrkivät usein siirtämään vastuun vastuullisuudesta yksilöiden harteille, vaikka merkittävin muutos edellyttää rakenteellisia ja systeemisiä ratkaisuja. (Eettisen kaupan puolesta ry, ei pvm.) Samalla on kuitenkin muistettava, että vastuu rakenteellisista muutoksista on ensisijaisesti aikuisilla, vaikka niitä voidaankin edistää yhteisvoimin ja sukupolvien välisellä yhteistyöllä.

Radikaalin artivismin käsittely kuvataiteessa nivoutuu yhteen vahvasti lukion opetussuunnitelman laaja-alaisten osaamisen tavoitteiden yhteiskunnalliseen osaamiseen. Aiemmin mainittiin, yhteiskunnallisen osaamisen harjoittelu näkyy kuvataiteessa esimerkiksi visuaalisen kulttuurin ilmentämien arvojen sekä merkityksien tutkimisessa ja se vahvistuu opiskelijoiden omien kannanottojen, yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistumisen ja vaikuttamisen kautta. Kuvataiteessa voidaan tarkastella demokratian toteutumista ja kehitystä taiteen keinoin. (Opetushallitus, 2019, s. 345) Laaja-alaisten tavoitteiden monitieteinen ja luova osaaminen kehittyy juuri artivismin muotojen käsittelyssä, eli eettisten, esteettisten ja ekologisten arvojen pohdinnassa. Kuvataiteen tunneilla tätä tietoa on mahdollista heijastella suhteessa omaan elämään sekä yleisesti vahvistaa visuaalisen kulttuurin monilukutaitoa. Kriittinen kulttuuri, -kuva ja medialukutaito ovat keskeisiä välineitä syvälle juurtuneiden kulttuuristen rakenteiden, arvojen, oletusten ja toimintatapojen, tunnistamisessa ja purkamisessa.

Radikaalin artivismin käsittely lukiossa on mahdollista nähdä myös radikaalin pedagogiikan välineenä, jonka kautta on mahdollista kyseenalaistaa ja horjuttaa opiskelijoiden vallitsevia käsityksiä ja oletuksia maailmasta sekä tunnistaa piileviä valtarakenteita. Radikaalin pedagogiikan näkökulmasta kasvatuksen tehtävä ei myöskään ole sopeuttaa yksilöä olemassa oleviin yhteiskunnallisiin rakenteisiin, vaan pikemminkin mahdollistaa niiden kriittinen tarkastelu ja muuttaminen. (Suoranta, 2005, s. 225–226.)

Analyysin perusteella radikaalin taideaktiivisuuden käsittely lukio-opetuksessa voi tukea uusien näkemysten ja toimintatapojen syntymistä. Esimerkkien kautta pohtiminen voi toimia konkreettisen ympäristötoiminnan esiasteena ja merkittävänä oppimisen mahdollisuutena. Tämä ymmärryksestä toimintaan etenevä oppimisprosessi voidaan nähdä syklisenä prosessina, perustuen aiemmin hahmottelemaani yhdistelmään Duncomben ja Lambertin (2021) teoriasta sekä Elokapinan toimintasykleistä (ks. Kuvio 3).

Kuvio 3. Taideaktiivismin syklinen prosessi.

Lukio-opetuksessa tämä sykli voisi alkaa erilaisten artivismien muotojen ja esimerkkien tutkimisena. Niiden kautta opiskelijat voivat tunnistaa, millaisia esteettisiä, eettisiä ja yhteiskunnallisia tavoitteita ja vaikuttamisen keinoja taideaktiivisilla voi olla. Vaikuttamisen keinojen ymmärtäminen on tärkeää laajemminkin, ymmärtääksemme maailmaa, mainontaa ja meihin kohdistuvia arkisia vaikuttamiskeinoja. Sekä radikaalin että lempeän taideaktiivismin käsittely tarjoaa näin mahdollisuuden oppia taiteen ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen vuoropuhelua ja parhaimmillaan se voi kannustaa opiskelijoita toimimaan aktiivisesti ympäristön ja yhteisön puolesta. Narratiivinen ajattelu ja toimintastrategioiden pohtiminen ovat myös olennainen osa aktivismia. Taideaktiivismin käsittely voi siis toimia siltana passiivisesta tiedon vastaanottamisesta kohti aktiivista yhteiskunnallista toimijuutta.

Vaikka yhteiskunnallista vaikuttamista ja aktivismia olisi kenties helpompaa käsitellä vain teoreettisesti, on tärkeää, että opiskelijoilla on myös konkreettisia toimintamahdollisuuksia. Tutkimisen ja

esimerkkien kautta voidaan siirtyä toiminnan suunnitteluun, johon edellä mainittu lempeä taideaktivismi tarjoaa käytännön lähtökohdan. Kuvataiteen tunneilla tämä voisi tarkoittaa artistisen teoksen tai intervention yhteistä suunnittelua ja luonnostelua opiskelijoiden omista arvoista, huolista tai näkemyksistä käsin, samalla heitä valtauttaen. Suunnittelu on mahdollista nähdä myös aktivistien toiminnassaan käyttämien strategioiden luomisena. Luonnosteluvaiheessa opiskelijat voivat pohtia, millä taiteellisilla keinoilla kestävyteen liittyvää yhteiskunnallista viestiä tai huolta voisi välittää ja millainen teosmuoto tekisi siitä vaikuttavan ja ymmärrettävän. Luvussa 2.1.2 esitellyt aktivismin strategiat ja taktiikat voivat auttaa sopivan vaikuttamisen keinon valinnassa. Luonnosteltuja ideoita jatkokehittää opiskelijoiden näkemysten mukaisesti ja valitaan sopivin yhteisesti toteutettavaksi. Sopivan idean löydyttyä, käytännön toteutus riippuu teoksen tai intervention luonteesta: se voi tapahtua esimerkiksi koulun tiloissa tai julkisessa katutilassa ja se voidaan toteuttaa yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Yhteistyö esimerkiksi järjestöjen kanssa voi vahvistaa yhteiskunnallista oppimista

ja antaa opiskelijoille kokemuksen siitä, että heidän teoillaan on merkitystä (Tomperi & Piattoeva, 2005, s. 275).

Kuvataideopettajan rooli on prosessissa keskeinen: hän toimii taustatukijana, mahdollistajana ja turvallisen ilmapiirin rakentajana. Opettajan ja opiskelijoiden välinen hierarkia, tai sen vähäisyys, voi toimia myös toimijuutta ja osallisuutta vahvistavana keinona ja valtasuhteita haastavana mekanismina. En ole varma, tulisiko koulujärjestelmän ottaa mallia suoraviivaisesti Elokapinan hierarkiattomasta järjestäytymisestä, mutta koen että opiskelijoita itseään koskevissa asioissa ja esimerkiksi yhteiskunnallista vaikuttamista harjoitellessa, opetuksen ei tarvitse olla ylhäältä päin ohjeistavaa. Asetelma voisikin pikemminkin olla vapauttavan kasvatuksen ajatusten mukaista yhdessä pohtivaa, dialogista ja kokeilevaa tiedon ja kokemusten kartuttamista. Ilmiöoppimisen hengessä toiminnan tulee lähteä opiskelijoiden omista ideoista ja kiinnostuksenkohteista (Larna, 2020, s. 7–8). Nuorten toimijuus pääsee myös parhaiten esille, kun tilanteet ovat heidän itsensä järjestämiä (Piispa ym., 2021, s. 19). Taideaktiivisuuden käsittelyssä ja toteuttamisessa opiskelija ei ole objekti, vaan aktiivinen subjekti. Opettajan ei siis tule ohjata prosessia liian voimakkaasti tai kertoa oikeita vastauksia, vaan tarjota tilaa luovuudelle ja opiskelijoiden omalle, yhteiselle päätöksenteolle. Tällainen yhteisöllinen työskentely lisää opiskelijoiden osallisuuden tunnetta ja valmiuksia toimia aktiivisina yhteiskunnan jäseninä. (Granö ym., 2018, s. 8) Kun nuori kokee, että hänen panoksellaan on merkitystä, hänen halunsa jatkaa aktiivista toimijuutta vahvistuu (Cantell ym., 2020, s. 212–217). Vaikka opiskelijoiden tulisi saada itse valita ilmastonmuutosta käsittelevien taideaktivististen interventioiden aiheet ja ilmaisutavat, kuvataideopettajalla ja muilla koulun aikuisilla on tärkeä tehtävä projektin tukemisessa. Heidän vastuullaan on varmistaa, ettei opiskelijoiden toiminta jää pelkäksi näennäisvaikuttamiseksi, vaan että taideaktiivisuuden avulla voidaan aidosti vaikuttaa ympäröiviin olosuhteisiin ja herättää muutosta. Opettaja voi myös toiminnallaan aina joko heikentää tai vahvistaa opiskelijan toimijuutta ja subjektiutta. Edellä, luvussa 2.3.2 mainittujen nykytaidekasvatuksellisten ajatusten mukaisesti, kuvataidekasvatuksellinen ajattelu voisi laajentua ulos individualismista, teoskeskeisyydestä ja lopputulosten tärkeydestä kohti yhteisöllistä toimintaa, jota työstetään tutkimisen, kokeilun ja neuvottelujen kautta.

Prosessin päätteeksi reflektio on olennainen osa sykliä, jonka kautta opiskelijat voivat pohtia, miten viesti tuli välitetyksi, mitä muutoksia interventio mahdollisesti sai aikaan, ja mitä he tekisivät seuraavalla kerralla toisin. Reflektio- tai purkuhetki voi toimia myös yhteisöllisyyttä vahvistavana tekijänä, jossa kaikki halukkaat voivat kertoa kokemuksistaan avoimesti, jo mahdollisesti tutuksi tulleessa yhteisössä. Tällaiset sykliset oppimisprosessit kehittävätkin opiskelijoiden monilukutaitoa, kriittistä ajattelua ja yhteistyötaitoja, mutta myös vahvistavat heidän kokemustaan osallisuudesta ja toimijuudesta. Taideaktivismi ja taideperustainen toiminta, joka käsittelee ekokriisiä, ilmastonmuutosta ja kestävyyttä, voi tuoda nuorille toivon ja kuulumisen kokemuksia aikana, jolloin ilmastohuoli ja epävarmuus tulevasta painavat mielessä.

Aineistossa nousi vahvasti esille myös yhteisöllisyyden merkitys artistisessa toiminnassa. Yhteisö ja yhteisöllisyys on laajasti esillä lukion opetussuunnitelman perusteissa niin sen toimintakulttuurissa kuin arvoperustassa. Myös laaja-alaisen osaamisen tavoitteiden vuorovaikutusosaamisen sisällöt tukevat yhteisöllisyyden lisäämistä, yhteistoiminnallisten taitojen kehittämistä ja ihmisten välisen ymmärryksen rakentamista kuvataiteen opetuksessa.

Aineiston perusteella yhteisöllisyys ja kollektiivinen voima lisää sekä yksilön että liikkeen kapasiteettia toimia, tuo iloa, toivoa ja tarmoa vaikeiden asioiden käsittelyyn. Yhteisöllinen toiminta ja sen positiiviset vaikutukset eivät näin ollen liity ainoastaan konkreettisen tekemisen yhteisyyteen, vaan tunnetasolla asti. Taiteen tekeminen yhdessä voi auttaa käsittelemään vaikeita kokemuksia, kuten ekokriisiin liittyviä tunteita sekä lisätä resilienssiä, sopeutumiskykyä ja merkityksellisiä yhteyksiä muihin (Rinne ym., 2024, s. 60; Hiltunen, 2009, s. 265-267). Tunteiden käsittelyn, vertaistuen ja solidaarisen ilon lisäksi yhteisöllinen toiminta kyseenalaistaa jo itsessään nykyistä individualistista yhteiskuntaa ja sen toimintatapoja ja näin ollen se on tulevaisuutta tuottavaa prefigu-

ratiivista toimintaa (Saari ym., 2022, s. 38). Kuten aiemmin mainittiin, Elokapiinan ja muiden ympäristöliikkeiden yhteisöllisestä toiminnasta ammentavalla toimintakulttuurilla voi olla mahdollisuus paitsi ekokriisin hillitsemiseen myös laajempaan rakenteelliseen muutokseen.

Radikaali kasvatusta korostaa juuri vastaavaa oppimisen laajuutta alkaen aina havaintojen tekemisestä ja rakenteellisten epäkohtien tunnistamisesta lopulta haluun toimia niiden muuttamiseksi. Radikaali oppiminen näyttäytyy, Elokapiinan taideaktivismin tavoin, konkreettisten tekojen, esimerkiksi yhteisöprojektien, protestien tai kaupunkitilan haltuottojen, kautta. Taiteen ilmaisumuotojen kautta on mahdollista havaita epäkohtia, kokea ja tietää toisin sekä toimia erilaisten vastakäytäntöjen, kuten taideaktivismin, kautta. (Suoranta, 2005, s. 221-226.) Kriittinen pedagogiikka taas korostaa oppijan roolia aktiivisena toimijana ja osallistujana, joka toimii oman elämänsä lähtökohdista käsin (Anttila, 2008, s. 41). Kriittisen pedagogiikan näkökulmasta ja osin myös ilmiöoppimisen ajatuksia peilaten, yhteiskunnallinen oppiminen toteutuu tilanteissa, joissa toiminta on yhdistynyt aitoihin olosuhteisiin ja merkityksellisiin tarpeisiin (Tomperi & Piattoeva, 2005, s. 275). Yhdistän tämän edellä mainittuun näenäistoimijuuden riskiin ja toisaalta mahdollisuuteen vaikuttaa todellisiin asioihin, joilla on suuri merkitys oppijan haluun jatkaa aktiivista toimijuutta. Feministinen ja vapauttava kasvatusta tuo oman merkittävän osansa tutkielmani viitekehykseen korostamalla kasvatuksen roolia poliittisessä ja ideologisen subjektiivisuuden muodostumisessa. Valtauttaminen, eli opiskelijoiden näkemysten ja kokemusten vahvistaminen ja olemassaolon voimistaminen vahvistaa niin heidän itsensä ilmaisua kuin itsetietoisuutta. (hooks, 2007.)

Radikaalin, kriittisen ja feministisen pedagogiikan ajatukset, sekä osin myös aineiston myötä nousseet Elokapiinan aktivismin taustatekijät – yhteisöllisyys, yhdenvertaisuus ja oppiminen – voivat konkretisoitua edellä esitellyn kaltaisina

luovina ja toiminnallisina prosesseina, joissa nuoret oppivat näkemään itsensä osana laajempaa yhteiskunnallista ja ekologista kokonaisuutta. Taiteen avulla on mahdollista avata tiloja, joissa on lupa kyseenallista, kuvitella sekä toimia toisin. Radikaalin pedagogiikan mukaan oppiminen ei liity ainoastaan tiedon lisäämiseen, vaan ymmärryksen syventämiseen ja toimijuuden vahvistumiseen, ja lopulta siihen, että opiskelija kokee voivansa vaikuttaa omaan ja yhteiseen tulevaisuuteen. Näen, että aitojen vaikuttamisen kokemusten, omien valintojen, valtautumisen ja toiminnan kautta opiskelijan aktiivinen toimijuus voi ulottua myös koulumaailmaa pidemmälle.

Tutkielmassani käsitelty ekokriiseihin keskittynyt taideaktivismi strategioineen ja taktikoineen on laaja ja moninainen aihe, enkä usko, että lukion kuvataiteen tuntimäärät riittäisivät sen käsittelyyn asianmukaisesti. Taideaktivismi luo kuitenkin mahdollisuuden yhdistellä eri oppiaineita ja tarkastella kestävyys- ja ilmastonmuutoksen teemoja kokonaisvaltaisesti esimerkiksi ilmiöoppimisen kautta. Laaja yhteistyö eri aineiden kanssa sekä poikkitieteellinen- ja taiteellinen toiminta mahdollistaa taiteen, ilmasto- ja ympäristökriisin sekä yhteiskunnallisen vaikuttamisen keskinäisten suhteiden ymmärtämisen. Ilmiöoppimisen periaatteiden mukaisesti opiskelijat voivat tällöin tutkia reaali maailman ongelmia luovasti ja kokemuksellisesti teorian ohella. Başaranin ja Erolin (2023) tutkimuksen mukaan taideaineiden läsnäolon, eli STEAM-opetuksen, kautta opiskelijat paransivat ympäristötietoisuuttaan merkittävästi enemmän kuin STEM-pohjaisen opetuksen kautta. Myös ilmiöoppimisen ajatus tukee ilmiöiden tarkastelua ja tutkimista kokonaisvaltaisina, oppiainerajat ylittävinä aiheina. Aktivismin, artistivismin ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen teemat ovat niin laajoja ja ymmärtääkseen vaikuttamisen mekanismeja laaja-alaisesti, koen, että ne olisi hyvä käsitellä yksittäisten oppituntien tai teosten sijaan pidempinä, todellisuuteen vaikuttavina ja konkreettisina prosessina.

Huolellisesti suunniteltuna, toteutettuna ja aikuisen tukemana taideaktivismin käsittely ja toteutus voi toimia merkittävänä lähtölaukauksena yhteiskunnalliselle toimijuudelle. Aineistosta nousseen lempeän taideaktivismin harjoittelu ja sen tuottamat positiiviset kokemuksen voivat tukea nuoren merkityksellisyyden kokemusta ja omia vaikuttamisen mahdollisuuksia. Kun nuori kokee, että hänen panoksellaan on merkitystä, syntyy tunne osallisuudesta ja halu jatkaa aktiivista toimijuutta (Cantell ym., 2020, s. 212–217). Kuten aiemmin mainittua, nuoret ovat valmiita ottamaan kantaa ilmastomuutokseen, kun heidän näkemyksilleen annetaan todellista painoarvoa. (Lintumäki & Rinne, 2023.)

Taideaktivismi voi myös tukea opiskelijoiden emotionaalista ja sosiaalista kasvua tarjoamalla välineitä käsitellä vaikeita teemoja, kuten ilmastoahdistusta tai epäoikeudenmukaisuuden kokemuksia. Luovan toiminnan kautta syntyy kokemus osallisuudesta ja yhteisöllisestä vastuusta – tunne siitä, että yksilöllinen ilmaisu voi olla osa laajempaa muutosta. Näin taidekasvatus toimii paitsi tiedon ja ymmärryksen väylänä, myös tilana, jossa harjoitellaan toivoa, empatiaa ja aktiivista kansalaisuutta. Tomperin ja Piattonevan mukaan (2005, s. 276-277) yhteiskunnan säännöt, tavat ja rakenteet ovat yhteistä tuotostamme ja jokaisen ihmisen teoista riippuvaisia - ne muuttuvat ainoastaan jos me muutamme.

4.1 Tutkielman eettisyys

Löysin tutkielmaani haastateltavat melko helposti ottamalla yhteyttä muutamiin Elokapinan aktivisteihin ja tiedustelemalla heidän halukkuuttaan osallistua tutkimukseen. Löydettyäni haastateltavat, esittelin lyhyesti tutkielmani aiheen ja tarkoituksen. Muutamaa päivää ennen haastattelutilannetta lähetin osallistujille suostumuslomakkeen tarkempine tietoineen. Tuomen ja Sarajärven (2018, s. 155–156) mukaan tutkijan velvollisuutena on varmistaa, että osallistujat ymmärtävät tutkimuksen tavoitteet, menetelmät ja mahdolliset riskit ennen suostumuksen antamista, jotta heidän osallistumisensa on aidosti tietoon perustuvaa.

Haastattelutilanteen alussa kävin tarkemmin läpi, mistä teemoista tänään keskustellaan ja miten haastattelutilanne tulee etenemään. Kerroin haastateltaville vielä, että haastattelutilanne tullaan nauhoittamaan ja litteroimaan myöhemmin tutkielmaani varten ja että tulen anonymisoimaan heistä jokaisen, sekä tarvittaessa muokkaamaan käytettyä kieltä yleiskielisemmäksi. Tavoitteenani oli luoda dialoginen ja mukava haastattelutilanne, jossa osallistujilla oli mahdollista kokea tasavertaista keskustelua.

Tutkielman aihetta pohtiessani ja tutkimuskysymystä rajatessani pyrin tuottamaan mahdollisimman eettisiä, mutta samaan hiukan järjestelmää ravistelevia ajatuksia. Taideaktivismiin liittyy paljon eettisiä kysymyksiä sekä vallan tematiik-

kaa. Pohdin pitkään, voinko tutkia lukioikäisille suunnatun kuvataideopetuksen ja Elokapinan, usein suoraa toimintaa ja kansalaistottelemattomuutta sisältävän toiminnan ja taideaktivismin, yhteyttä. Mietin erityisesti, kenellä on riittävästi ymmärrystä sekä kykyä pohtia eettisesti taideaktivististen keinojen käyttämistä. Nuorten kohdalla kysymys on erityisen herkkä, sillä heidän maailmankuvansa ja arvopohjansa ovat vasta rakentumassa. Onkin tärkeää kysyä, missä määrin opettaja voi tai saa tuoda luokkahuoneeseen yhteiskunnallisesti kantaa ottavia ja poliittisia näkökulmia, ja missä kulkee pedagogisesti kestävä toiminnan raja. Samaan aikaan on kuitenkin tunnistettava, ettei taidekasvatuksen kenttä voi olla irrallaan yhteiskunnallisista todellisuuksista – eettinen vastuu ei tarkoita neutraaliutta, vaan tietoisuutta omasta asemasta ja vaikutuksesta.

Samaan aikaan pyrin muistuttamaan itseäni, että vaikka koulu onnistuu pyrkimyksissään tukea nuorten poliittista aktiivisuutta ja kyvykkyyttä, jää avoimeksi, miten he ryhtyvät sitä taitoa hyödyntämään. Onkin tärkeää pohtia, pyrimmekö kasvattajina vallitsevan yhteiskunnan uusintamiseen, jonka seuraukset ovat tiedossamme, vai avoimuuteen sen uudistamiseen, jolloin on hyväksyttävä se, ettei ole olemassa suoraa vastausta siitä millainen tuleva, hyvä yhteiskunta on. (Tomperi & Piattoeva, 2005.)

Haastateltaviin liittyvien eettisten kysymysten lisäksi pohdin paljon tutkielman aiheeseen ja tutkimuskysymykseeni liittyviä teemoja, muun muassa sitä, miten minun olisi mahdollista tuottaa eettinen, mutta samaan järjestelmää ravisteleva ja uusia kysymyksiä herättäviä tutkielma. Aihe on moniulotteinen, sillä (taide)aktivismiin liittyy paljon eettisiä kysymyksiä sekä vallan tematiikkaa. Pohdin pitkään, voinko tutkia lukioikäisille suunnatun kuvataideopetuksen ja Elokapinan, usein suoraa toimintaa ja kansalaistottelemattomuutta sisältävän toiminnan ja taideaktivismin, yhteyttä. Suora toiminta ja kansalaistottelemattomuus ovat olennaisissa osassa Elokapinan toimintaa ja radikaalia taideaktivismia. Eettisistä syistä olen johtopäätöksissäni rajannut kyseisten teemojen käsittelyn kuvataiteen lukio-opetuksessa vain niiden yleiseen tarkasteluun ja keskusteluun. Lempeän taideaktivismin keinoja, kuten performansseja on mahdollista ja hedelmällistä käsitellä konkreettisen toiminnan kautta. Uskon, että lukion kuvataideopetuksella on paljon ammennettavaa Elokapinan artivismista ilman kansalaistottelemattomuuden elementtejäkin. Eettisestä näkökulmasta on tärkeää myös tunnistaa koulun ja aktivistisen toiminnan kontekstien eroavaisuus. Koulussa oppiminen tapahtuu turvallisessa ja ohjatussa ympäristössä, jossa opettajalla on vastuu opiskelijoiden hyvinvoinnista ja tasapainoisesta maailmankuvan rakentumisesta. Aktivismi sen sijaan toimii usein hiukan erilaisilla yhteiskunnan kentillä, jossa toiminnan tavoitteena voi olla tietoisien häiriön tai epä mukavuuden synnyttäminen.

Mietin paljon myös tutkielmani rajausta ja sitä, kenellä on riittävästi ymmärrystä sekä kykyä pohtia eettisesti taideaktivististen keinojen käyttämistä. Nuorten kohdalla kysymys on erityisen herkkä, sillä heidän maailmankuvansa ja arvopohjansa ovat vasta rakentumassa. Onkin tärkeää kysyä, missä määrin opettaja voi tai saa tuoda luokkahuoneeseen yhteiskunnallisesti kantaa ottavia ja poliittisia näkökulmia, ja missä kulkee pedagogisesti kestävän toiminnan raja. Samaan aikaan on kuitenkin tunnistettava, ettei taidekasvatuksen

kenttä voi olla irrallaan yhteiskunnallisista todellisuuksista – eettinen vastuu ei tarkoita neutraaliutta, vaan tietoisuutta omasta asemasta ja vaikutuksesta. Pysin pohtimaan aihetta ikätasoisesti ja koen, että lukion lisäksi aihetta voisi tutkia lisää vielä muissa toisen asteen koulutusten sekä korkeakouluopintojen konteksteissa.

Tutkimuksen eettisyyteen liittyy myös oma positioni tutkijana. Kuvataidekasvattajana ja aktivistina näen taideaktivismin potentiaalinen yhteiskunnallisena muutosvoimana ja mahdollisuutena. Tämän lisäksi minulla on jo etukäteen ymmärrystä ja tietoa tutkimani ympäristöliikkeen, Elokapinan, sisältä ja sen toiminnasta. Tämä lähtökohda väistämättäkin vaikuttaa siihen, miten hahmotan tutkimukseni kohteen ja sen antamat merkitykset sekä mahdollisesti myös lopullisiin tuloksiin. Pysin kuitenkin pitämään avoimena sen mahdollisuuden, että tutkimukseni tuottaa myös kriittisiä näkökulmia omaan ajatteluuni ja siihen, millaisia rajoja koulun ja aktivismin välille on syytä asettaa.

Pysin tutkimuksessani avoimuuteen ja refleksiivisyyteen, jossa hyväksyn sen, ettei tutkimus voi olla täysin objektiivista. Sen sijaan eettisyys voi tarkoittaa tietoisuutta omista lähtökohdista, pyrkimystä läpinäkyvyyteen ja valmiutta tarkastella kriittisesti myös omia tulkintoja ja oletuksia. Koen, että tutkielmani valottaa vain tiettyä osaa taideaktivismin kentän mahdollisuudesta kuvataiteen opetukselle. Varjoon jää kuitenkin moni asia, kuten turvallisuuden liittyvät ja koulukohtaiset teemat sekä tarkat ja konkreettiset suunnitelmat aiheiden parissa. Tutkielmani rakentuu myös dialogisuudesta ja haluan, että se kutsuu lukijan pohtimaan, mitä vastuullinen, yhteiskunnallisesti orientoitunut ja ekokriisejä käsittelevä kuvataidekasvatus voisi tarkoittaa.

4.2 Pohdinta

Valitessani Elokapinan taideaktivismiin tutkielmani aiheeksi, en olisi uskonutkaan, kuinka syvälle erilaisiin eettisiin, yhteiskunnallisiin ja esteettisiin kudoksiin itseni tulisin johdattamaan. Tarkoituksenani oli ensin tutkia Elokapinan taideaktivismiin mahdollisuuksia kuvataidekasvatukselle yleisesti, mutta monien opetussuunnitelmien kahlaaminen, oppimiskäsitysten ja eettisten kysymysten pohtiminen eri ikäisille oppijoille tuntui liialliselta määrältä Pro gradu -tutkielmalle. Olen tyytyväinen, että osasin rajata tutkielmaa edes jollain tavalla hallittavaan muotoon.

Nyt jälkeen päin ajateltuna, olisin valinnut tutkielmalleni selkeämmän teoreettisen viitekehyksen, jota seurata myös aineiston analyysin jälkeen. Koen, että radikaali, feministinen ja kriittinen pedagogiikka sekä nykytaidekasvatuksen ajatukset ilmiöoppimisen rinnalla ovat kaikki relevantteja lähtökohtia pohtia taideaktivismipedagogiikkaa, mutta oman työni helpottamiseksi ja kenties työn luotettavuuden sekä yleistettävyyden lisäämiseksi teorioiden rajaaaminen tiiviimpään muotoon olisi voinut olla parempi vaihtoehto.

Pyrin tutkielmallani luomaan sateenvarjomaisen, yleisen katsauksen Elokapinan ympäristökriiseihin suuntautuneesta taideaktivismista ja pohtimaan sen mahdollisuuksia lukion kuvataidekasvatukselle. Pyrin hahmottelemaan toiminnan sykliisyyden ja yhteisöllisyyden tuomia ajatuksia kuvataidekasvatuksen alalle, mutta vasta empiirisen näytön perusteella on mahdollista arvioida, miten ne soveltuvat todelliseksi kasvatuskäytännöiksi.

Tutkielmani tuloksena on mahdollista nähdä taideaktivismiin käsittely juuri tämän hetken aiheiden, huolien ja esimerkkien kautta. Pyrin myös tutkielmassani hahmottelemaan konkreettisen ja käytettävän mallin taideaktivismiin käsittelyyn ja toteuttamiseen. Olen tehnyt tutkielmallani näkyväksi taideaktivismiin prosesseja, strategioita ja taktiikoita ja tuonut esille näkökulmia niiden yhdistämisestä kuvataidekasvatukseen. Työni toimii eräänlaisena polkuna ympäristöliikkeen harjoittaman aktivismiin ja koulujen kuvataidekasvatuksen johdattelussa lähemmäs toisiaan. Kenties aktivistien inspiroimat toimet synnyttävät kouluissa uutta, prefiguratii-

vista politiikkaa, joka muuttaa järjestelmää laajemminkin.

Näen oman jatkotutkimukseni kannalta useita mielenkiintoisia suuntia, joiden kautta voisin kehittää edelleen taideaktivismipedagogiikkaa. Erityisen kiinnostavaa olisi jatkaa työskentelyä etnografisella otteella, syventyen tutkimuksellisesti vielä laajemmin ympäristöliikkeiden taideaktivismiin ja merkityksenantoihin kuvataidekasvatuksen kontekstissa. Uskon, että seuraavien vuosien aikana, maailman ja ilmaston muuttuessa aktivismin eri muotoja, kuten taideaktivismia, tullaan tutkimaan yhä enemmän. Odotan innolla dialogin jatkumista meneillään olevien ja tulevien hankkeiden sekä tutkimusten kautta.

Lähteet

- Aladro-Vico, E., Jivkova-Semova, D., & Bailey, O. (2018). Artivism: A New Educative Language for Transformative Social Action. *Comunicar: Media Education Research Journal*, 26(57), 9–18.
- Alexander, J. C. (2004). Cultural Pragmatics: Social Performance between Ritual and Strategy. *Sociological Theory*, 22(4), 527–573. <https://doi.org/10.1111/j.0735-2751.2004.00233.x>
- Almujalli, H. (2024). Satire and subversion in Medieval allegories: “Reynard the Fox” and the Maqamat al-Hamadani. *Journal of Language and Cultural Education*, 11, 118–133. <https://doi.org/10.2478/jolace-2023-0020>
- Antila, P. (1.5.2022). Kaunein asia, jota ihmiset eivät tiedä Elokapinasta, osa 1/2 [blogikirjoitus]. *Elokapinan blogi*. Saatavilla 10.9.2025 <https://blogi.elokapina.fi/kaunein-asia-jota-ihmiset-eivat-tieda-elokapinasta-osa-1/>
- Anttila, E. (2008). Pintaa syvemmälle: Taide, kriittinen kasvatus ja muutoksen mahdollisuus. Teoksessa Lanas, M., Niinistö, H., Suoranta, J., Anttila, E., Saurén, K., Niemi, R., . . . Hobsbawm, E., *Kriittisen pedagogiikan kysymyksiä* 2, 19–50. Tampereen yliopiston kasvatustieteiden laitos.
- Anttila, P. (17.5.2014). *Tutkimisen taito ja tiedon hankinta—9.1.4 Haastatteluaineiston kokoaminen*. METODIX. Saatavilla 12.9.2025 <https://metodix.fi/2014/05/17/anttila-pirkko-tutkimisen-taito-ja-tiedon-hankinta/>
- Bardy, M. (2007). Radikaali kasvatus on todellisuuksiin perehtymistä. *Yhteiskuntapolitiikka* 2007(2), 214–217.
- Başaran, M., & Erol, M. (2021). Recognizing aesthetics in nature with STEM and STEAM education. *Research in Science & Technological Education*, 41(1), 326–342. <https://doi.org/10.1080/02635143.2021.1908248>
- Bauman, Z. (2002). *Notkea moderni*. Vastapaino.
- BIOS. (7.10.2019). Ekologinen jälleenrakennus » BIOS: Ekologinen jälleenrakennus. BIOS: Ekologinen jälleenrakennus. Saatavilla 2.9.2025 <https://eko.bios.fi/>
- Boyd, A., & Mitchell, D. O. (2012). *Beautiful Trouble: A toolbox for revolution*. Or Books.
- Brigouleix, E. (2019). *Brief history of artivism*. Saatavilla 1.10.2025 <https://artivism.elaninterculturel.com/wp-content/uploads/2019/06/2-Intro-Emilie.pdf>
- Cantell, H., Aarnio-Linnanvuori, E., & Tani, S. (2020). *Ympäristökasvatus: Kestävän tulevaisuuden käsikirja*. PS-kustannus.

Compton, T. M. (2006). *Victim of the Muses: Poet as Scapegoat, Warrior and Hero in Greco-Roman and Indo-European Myth and History*. The Center for Hellenic Studies. Saatavilla 29.8.2025 <https://chs.harvard.edu/book/compton-todd-m-victim-of-the-muses/>

Coutts, G., & Jokela, T. S. (2016). Art, Community and Context: Educational Perspectives. teoksessa M. Cohee Manifold, S. Willis, & E. Zimmerman (Toim.), *Culturally Sensitive Art Education in a Global World*, 137-146. National Art Education Association.

Davies, B. (1990). Agency as a Form of Discursive Practice. A Classroom Scene Observed. *British Journal of Sociology of Education* 11(3), 341-361. Sociology of Primary Education. Taylor & Francis, Ltd.

Darts, D. (2004). Visual Culture Jam: Art, Pedagogy, and Creative Resistance. *Studies in Art Education*, 45(4), 313-327. <https://doi.org/10.1080/00393541.2004.11651778>

de Moor, J., De Vydt, M., Uba, K., & Wahlström, M. (2021). New kids on the block: Taking stock of the recent cycle of climate activism. *Social Movement Studies*, 20(5), 619-625. <https://doi.org/10.1080/14742837.2020.1836617>

de Roo, R., de Cauter, L. & Vanhaesebrouck, K. (2011). *Art & Activism in the Age of Globalization*. NAI Publishers.

Dubrovski, N., & Niittymäki, H. (2020). *Protesti: Vastarinnan historiaa: tarina, jonka on syytä jatkaa*. Suomen Rauhanpuolustajat.

Duncombe, S., & Lambert, S. (2021). *The Art of Activism: Your All-Purpose Guide to Making the Impossible Possible*. OR Books.

Eettisen kaupan puolesta ry. (ei pvm.). *Sua tarvitaan! Opas nuorten yhteiskunnallisen vaikuttamisen tukemiseen*. Eettisen kaupan puolesta ry.

Elo, S., Kajula, O., Tohmola, A., & Kääriäinen, M. (2022). Laadullisen sisällönanalyysin vaiheet ja eteneminen. *Hoitotiede*, 34(4), 215-225.

Elokapina. (ei pvm.-a). About Us. *Elokapina, Extinction Rebellion Finland*. Saatavilla 26.8.2025 <https://elokapina.fi/about-us/>

Elokapina. (ei pvm.-b). Arvot ja toimintaperiaatteet. *Elokapina, Extinction Rebellion Finland*. Saatavilla 24.9.2025 <https://elokapina.fi/principles-and-values/>

Elokapina. (19.5.2022). Hiilijunan pysäytys jatkuu kunnes keskeiset ministerit reagoivat vaatimukseen. *Elokapina, Extinction Rebellion Finland*. Saatavilla 20.10.2025 <https://elokapina.fi/news/press-release/2022/04/19/hangon-satama-hiilijuna/>

Elokapina. (25.9.2024). Elokapina ja Återställ Våtmarker kritisoivat Neovan toimintaa Ruotsissa—Eduskuntatalon pylvää veronpunaisina. *Elokapina, Extinction Rebellion Finland*. Saatavilla 11.10.2025 <https://elokapina.fi/news/press-release/2024/09/25/elokapina-ja-aterstall-vatmarker-kritisoivat/>

Elokapina. (2025). *Elokapinan toiminta & tavoitteet 2025-2027* [liikkeen toimintasuunnitelma].

Extinction Rebellion. (31.12.2022). WE QUIT. Extinction Rebellion UK. Saatavilla 23.10.2025 <https://extinctionrebellion.uk/2022/12/31/we-quit/>

Fivable. (1.8.2024). *Environmental crises—Vocab, Definition, Explanations*. Saatavilla 18.9.2025 <https://fiveable.me/key-terms/ap-hug/environmental-crises>

Foster, R. (2017). Nykytaidekasvatus toisintekemisenä ekososiaalisten kriisien aikakaudella. *Sosiaalipedagogiikka* 18, 35–56. <https://doi.org/10.30675/sa.63484>

Foster, R. (11.10.2022). Taide pelastaa maailman – vastavoimia kestävämmälle elämäntavalle. *UAS Journal*. Saatavilla 14.9.2025 <https://uasjournal.fi/3-2022/taide-pelastaa-maailman/>

Gibbens, S. (25.8.2025). *What are the effects of global warming?* National Geographic. Saatavilla 20.9.2025 <https://www.nationalgeographic.com/environment/article/global-warming-effects>

Giroux, H. A. (1997). *Pedagogy And The Politics Of Hope: Theory, Culture, And Schooling: A Critical Reader*. WestviewPress.

Giroux, H. A., Aittola, T., McLaren, P., Suoranta, J., Vainonen, J., McLaren, P. (2001). *Kriittinen pedagogiikka*. Vastapaino.

Granö, P., Hiltunen, M., Jokela, T., & Press, L. U. (2018). *Suhteessa maailmaan: Ympäristöt oppimisen avaajina*. Lapland University Press. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-310-934-6>

Hannigan, J. A. (1995). *Environmental Sociology: A Social Constructionist Perspective*. Psychology Press.

Hiltunen, M. (2009). *Yhteisöllinen taidekasvatus: Performatiivisesti pohjoisen sosio-kulttuurisissa ympäristöissä [väitöskirja, Lapin yliopisto]*. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:ula-20111141039>

Hiltunen, M., Härkönen, E., & Jokela, T. (2015). *25 vuotta kuvataidekasvatusta Lapin yliopistossa*. Lapin yliopisto.

Honkatukia, P., & Rättilä, T. (2021). Nuorisopoliittisesta vaikuttamisesta “house on fire” -aktivismiin – nuoret toimijoina ilmastonmuutoksen ja kestävä kehityksen politiikoissa. *Nuorisotutkimus*, 2021(2), 1–7.

hooks, bell. (2007). *Vapauttava kasvatus*. Kansanvalistusseura.

Huhmarniemi, M., & Jokela, T. (2025). Kuvataidekasvatus kestävyden vipuvoimana. *Research in Arts and Education*, 2025(1), 140–164. <https://doi.org/10.54916/rae.145623>

Hyvärinen, M., Suoninen, E., & Vuori, J. (2021). Haastattelut. Teoksessa *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Saatavilla 22.9.2025 <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/metelmaopetus/kvali/laadullisen-tutkimuksen-aineistot/haastattelut/>

Ilmasto-opas. (ei pvm.). *Mitä ilmastonmuutos on?* Saatavilla 29.10.2025 <https://www.ilmasto-opas.fi/ilmastonmuutos-ilmiona>

Jokela, T. (2021). Yhdessä tekemisestä kanssatietämiseen. Teoksessa M. Huhmarniemi, S. Wallenius-Korkalo, & T. Jokela (toim.), *Dialogista vaikuttamista: yhteisöllistä taidekasvatusta pohjoisessa*, 32-44. Lapin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-252-8>

Kallio-Tavin, M. (ei pvm.). *Yhteiskunnallinen vaikuttaminen*. Opetushallitus. Saatavilla 10.10.2025 <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/yhteiskunnallinen-vaikuttaminen>

Karttunen, U. (2008). Aktivistinen taide – aikamme rappiotaide? *Taide*, 2008(4).

Kempainen, E. (2020). *Medialukutaitoa vastamainoksista*. Eettisen kaupan puolesta ry.

Knif, L. (2021). *Moninainen kuvis: Osallisia tiloja, tasa-arvon tekoja, taiteella tiedettyä toimijuutta [väitöskirja, Helsingin yliopisto]*. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-7267-9>

Kosonen, H., & Löf, R. (6.11.2023). ”Tissiposkia, sossupummeja ja terroristeja”: Elokapi-
nan aktivistit toksisen puheen kohteina. *Ilmiö*. Saatavilla 10.8.2025 <https://ilmiomedia.fi/artikkelit/elokapina-toksinen-puhe/>

Larna, R. (2020). Ilmiöpohjaisuus oppimisen edistäjänä. Teoksessa Larna, M., Salo, T., Wenström, S., Orenius, M., & Mykrä, T., *Oppimisen iloa ilmiöpohjaisesti*, 6–18. Haa-
ga-Helia ammattikorkeakoulu.

Lattunen, T. (2013). Mitä kulttuurihäirintä on? Teoksessa Tamminen J. (toim), *Häiriköt -
kulttuurihäirinnän aakkoset*, 26–27. Into kustannus.

Lehmusvesi, J. (2024). Eduskuntatalon suunnittelijan jälkeläinen puolustaa rakennusta värjänneitä aktivisteja: ”Hieno estetiikan taju”. *Helsingin Sanomat* 25.9.2024. Saatavilla 18.8.2025 <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000010721499.html>

Lintumäki, A., & Rinne, J. (11.9.2023). Taiteella ja tutkimuksella ilmastokriisin etulin-
jaan. *Koneen Säätö*. Saatavilla 21.9.2025 <https://koneensaatio.fi/tarinat-ja-julkaisut/taiteella-ja-tutkimuksella-ilmastokriisin-etulinjaan/>

Lukiolaki 714/2018 (10.8.2018). <https://www.finlex.fi/eli?uri=http://data.finlex.fi/eli/sd/2018/714/ajantasa/2025-06-27/fin>

Lyytimäki, J. (2018). *Huumori ympäristönsuojelussa*. Suomen ympäristökeskus. Saatavil-
la 17.9.2025 <http://hdl.handle.net/10138/234633>

Lätti, J., Eskola, J., & Vastamäki, J. (2018). Teemahaastattelu: Lyhyt selviytymisopas. teok-
sessa R. Valli (Toimittaja), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1 : Metodien valinta ja aineis-
tonkeruu : virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*, 27-51. PS-kustannus.

Mantere, M-H. (1995). *Maan kuva: Kirjoituksia taiteeseen perustuvasta ympäristökasva-
tuksesta*. Taideteollinen korkeakoulu, taidekasvatuksen osasto.

- Mouffe, C. (2007). Artistic Activism and Agonistic Spaces. *Art & Research*, 1 (2), 1-5.
- Mykrä, N., Suojoki-Saarinen, S., & Lehtonen, A. (2024). Kestävyysosaamista lukion opetus suunnitelmassa. Teoksessa P. Ratava, & J. Tomberg (toim.), *Lukioiden kestävyystietokartta: reittejä kohti hyvinvoivaa ja kestävästä yhteisöstä*, 24-28. Opetushallitus.
- Myllyniemi, S. (2014). *Vaikuttava osa—Nuorisobarometri 2013*. Nuorisotutkimusseura.
- Nicholls, C. (27.3.2025). *Just Stop Oil says it will stop throwing soup at paintings and end disruptive protest*. CNN. Saatavilla 13.10.2025 <https://www.cnn.com/2025/03/27/climate/just-stop-oil-ends-disruption-intl>
- Opetushallitus. (ei pvm.-a). *Näkymiä moduuliin KU2, Ympäristön tilat, paikat ja ilmiöt*. Saatavilla 22.9.2025 <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/nakymia-moduuliin-ku2-ympariston-tilat-paikat-ja-ilmiot>
- Opetushallitus. (ei pvm.-b). *Omistajuus ja osallisuus kestävyden polulla*. Saatavilla 19.9.2025 <https://www.oph.fi/fi/opettajat-ja-kasvattajat/omistajuus-ja-osallisuus-kestavyden-polulla>
- Opetushallitus. (ei pvm.-c). *Yhteiskunnallinen vaikuttaminen*. Saatavilla 15.9.2025 <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/yhteiskunnallinen-vaikuttaminen>
- Opetushallitus. (2019). *Lukion opetus suunnitelman perusteet 2019*. Verlag nicht ermittelbar.
- Pantsar, M. (2023). Miten ilmastonmuutos vaikuttaa tulevaisuuden koulutukseen? Teoksessa *OAJ 50 vuotta - Tulevaisuuksia Suomelle yhdessä!*, 38-43.
- Pekkarinen, E., & Myllyniemi, S. (2018). *Vaikutusvaltaa Euroopan laidalla—Nuorisobarometri 2018*. Nuorisotutkimusseura.
- Pienimäki, M., Marttila, M. & Colliander, M. (2021). Vegenakkeja ja pyöräilyä - Kyselytutkimus kaupungissa asuvien nuorten ympäristökansalaisuudesta. *Nuorisotutkimus*, 2021(2), 27-45.
- Piispa, M., Kiilakoski, T., & Ojajärvi, A. (2021). Mikä ilmastoliike? Nuorten ilmastoaktivistien poliittinen toimijuus ja ilmastokeskustelut. *Nuorisotutkimus*, 2021(2), 8–26.
- Plumwood, V. (2002). *Environmental Culture The Ecological Crisis of Reason*. Routledge.
- Pyhtilä, M. (2013). *Harvojen avantgardetaiteesta massojen aktivismiin*. *Mustekala* 51(2). Saatavilla 27.9.2025 <https://mustekala.info/teemanumerot/taide-ja-aktivismi-2-13/harvojen-avantgardetaiteesta-massojen-aktivismiin/>
- Raita-aho, S. (2023). Nalleprotestissa vaadittiin oikeutta Gazan lapsille. *Helsingin Sanomat* 5.11.2023. Saatavilla 10.9.2025 <https://www.hs.fi/pkseutu/art-2000009970649.html>
- Rantamäki, P.-J. (2025). *Katsoimme kaupunkia ekokriisin linssien läpi—Samat linssit pitäisi ottaa käyttöön kasvatuksessa*. Opettaja.fi 12.5.2025. Saatavilla 29.9.2025 <https://www.opettaja.fi/tyossa/kriittinen-katse-ekokriisin-juurisyyhin/>

Rebel Toolkit. (ei pvm.). *Die In*. Saatavilla 22.10.2025 <https://rebeltoolkit.extinctionrebellion.uk/books/design-ideas-for-actions/page/die-in>

Red Rebel Brigade. (ei pvm.). About the artist. *Red Rebel Brigade*. Saatavilla 24.9.2025 <https://redrebelbrigade.com/about-the-artist/>

Rinne, J., Jokela, T., Hiltunen, M., Korsström-Magga, K., & Lintumäki, A. (2024). Co-research through art-based action enhancing young people's climate citizenship. Teoksessa Gorman, J., Kiilakoski, T., Pasic, L. & Vallado, E., *Youth and Democracy in the Climate Crisis*. Council of Europe Publishing.

Saari, A. , Varpanen, J. , & Kallio, J. (2022). Aktivismi ja itsekasvatus: Itsestä huolehtiminen prefiguraatiivisena politiikkana. *Aikuiskasvatus*, 42(1), 37–49. <https://doi.org/10.33336/aik.115552>

Sanz, T., & Rodriguez-Labajos, B. (2021). *Does artistic activism change anything? Strategic and transformative effects of arts in anti-coal struggles in Oakland, CA*. *Geoforum*, 122, 41–54. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2021.03.010>

Sipari, P. (7.5.2020). *Lempäälän ilmastositurit taistelevat omilla ehdoillaan*. Toivoa & Toimintaa. Saatavilla 10.9.2025 <https://toivoajatoimintaa.fi/lempaalan-ilmastosoturit-taistelevat-omilla-ehdoillaan/>

Soininen, I. (6.11.2020). *Taide tuo tunteet mukaan ilmastotoimintaan*. Ilmastotoiminta.fi. Saatavilla 10.10.2025 <https://www.ilmastotoiminta.fi/tyokalut/taide-vie-ilmastotoiminnan-tunteisiin/>

Stammen, L., & Meissner, M. (2024). Social movements' transformative climate change communication: Extinction rebellion's activism. *Social Movement Studies*, 23(1), 19–38. <https://doi.org/10.1080/14742837.2022.2122949>

Suomen perustuslaki 731/1999 (1.6.1999). <https://www.finlex.fi/eli?uri=http://data.finlex.fi/eli/sd/1999/731/ajantasa/2018-10-05/fin>

Suominen, A. (2016). Johdanto. Teoksessa Suominen, A. (toim), *Taidekasvatus ympäristöhuolen aikakaudella—Avauksia, suuntia, mahdollisuuksia*, 8–19. Aalto Arts Books.

Suoranta, J. (2005). *Radikaali kasvatus: kohti kasvatuksen poliittista sosiologiaa*. Gaudeamus.

Sutela, I. (ei pvm.). *Delegointia ja konkretiaa—Esimerkki kestävän kehityksen toimintaan osallistamisesta koulussa*. Opetushallitus. Saatavilla 19.9.2025 <https://www.oph.fi/fi/opettajat-ja-kasvattajat/delegointia-ja-konkretiaa-esimerkki-kestavan-kehityksen-toimintaan>

Söderholm, S. (2022). *Kuinka kamppailla? Taiteesta, aktivismista ja kehtaamisesta*, [opinnäyte, Turku AMK].

Söderholm, S. (31.1.2023). *Aktivistinen taide historiallisen avantgarden perillisenä*. Talk. Saatavilla 12.9.2025 <https://talk.turkuamk.fi/taide/aktivistinen-taide-historiallisen-avantgarden-perillisenä/>

Tomperi, T., & Piattoeva, N. (2005). Demokraattisten juurten kasvattaminen. Teoksessa Kiilakoski, T., Tomperi, T., & Vuorikoski, M., *Kenen kasvatus?: Kriittinen pedagogiikka ja toisin kasvatuksen mahdollisuus*, 247–287. Vastapaino.

Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (Uudistettu laitos). Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Valtonen, A. (2022). Romahduspiste: ”Se mikä on kestäväntä luonnolle, on kestäväntä ihmisen terveydelle”. *Maailman Kuvalehti* 5.8.2022. Saatavilla 10.9.2025 <https://maailman-kuvalehti.fi/2022/4/yleinen/romahduspiste/>

Verde. (2025). Suffragetit, Rosa Parks, Martin Luther King, Elokapina—Voiko kansalaistotelemattomuudella muuttaa maailmaa? *Verde* 12.6.2025. Saatavilla 5.9.2025 <https://www.verdelehti.fi/2025/06/12/suffragetit-rosa-parks-martin-luther-king-elokapina-voiko-kansalaistotelemattomuudella-muuttaa-maailmaa/>

Vuori, J. (2021). Laadullinen sisällönanalyysi. Teoksessa Vuori, J. (toim.), *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Saatavilla 19.9.2025 <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>

Värri, V.-M. (2018). *Kasvatus ekokriisin aikakaudella*. Vastapaino.

Värri, V.-M. (2022). Herättääkö ekokriisi kasvatusyhteisöt? *Kuntalehti* 18.8.2022. Saatavilla 19.9.2025 <https://kuntalehti.fi/mielipidekirjoitus/veli-matti-varrin-kolumni-herattaa-ko-ekokriisi-kasvatusyhteisot/>

Kuvalähteet

Kuvat

Kuva 1. Eduskuntatalon punaiset pylvää. *Elokapina / Extinction Rebellion Finland*. 25.9.2024. <https://photos.elokapina.fi/s/1fw3z0406m/askcu9z3w3ztzasl>

Kuva 2. Mainostilan valtaus. *Elokapina / Extinction Rebellion Finland*. <https://photos.elokapina.fi/s/b77px7ppvg/asno5tjz3wqucb56>

Kuva 3. Pölyttäjäpysäkki. *Elokapina / Extinction Rebellion Finland*. <https://photos.elokapina.fi/s/71q1i7n2k1/arbdj0p2cmrxdxeo>

Kuva 4. Hiilijunan pysäytys. *Elokapina / Extinction Rebellion Finland*. 12.4.2022. <https://photos.elokapina.fi/s/2bpw9orjpu/ara77ms2wex3upz5>

Kuva 5. Veriprikaati. *Elokapina / Extinction Rebellion Finland*. <https://photos.elokapina.fi/s/7nw403vr3l/arizcfh2tlgh6j8r>

Kuva 6. Valitkaa talouskasvu. *Elokapina / Extinction Rebellion Finland*. 24.4.2025. <https://photos.elokapina.fi/s/25kp401agr/asv2hba3jvcpl4df>

Kannen kuva: *Elokapina / Extinction Rebellion Finland*. 12.4.2022. <https://photos.elokapina.fi/s/2bpw9orjpu/ara77ms2wex3upz5>

Kuviot

Kuviot ovat Pro gradu -tutkielman tekijän laatimia alla olevien lähteiden mukaisesti.

Kuvio 1. Aineiston luokat.

Kuvio 2. Osallistumisen tasot. *Elokapina / Extinction Rebellion Finland*. 2025. Taideaktivismikoulutus.

Kuvio 3. Taideaktivismiin syklinen prosessi.